

ANIMAL TRANSPORT GUIDES

Gids voor goede praktijken bij het transport van runderen

2017

Voor meer informatie:
www.animaltransportguides.eu

Met dank aan

De vertaling van deze gids is mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Barth-Misset Stichting (www.barthmissetstichting.nl)

in opdracht van Vee&Logistiek Nederland

Verwijzing

Verwijs als volgt naar dit document: Consortium van het Animal Transport Guides Project (2017-rev1). Herziene versie van mei 2018. 'Gids voor goede praktijken bij het transport van runderen'.

Correspondentie

Alle correspondentie in verband met dit project dient via e-mail te worden verzonden naar: hans.spolder@wur.nl.

DISCLAIMER

De standpunten die in dit rapport worden vermeld, geven niet noodzakelijkerwijs in juridische zin het officiële standpunt van de Europese Commissie weer.

Inhoudsopgave

0. Inleiding	5
0.1 Aanpak en dankwoord	5
0.2 Doel van deze Gids	8
0.3 Belangrijkste dierenwelzijnsrisico's bij het transport van runderen	8
0.5 Opbouw van de gids	11
0.6 Definities	12
1. Administratieve aangelegenheden.....	14
1.1 Inleiding.....	14
1.2 Beheer.....	15
1.3 Bekwaamheid en opleiding	16
1.4 Verantwoordelijkheden	17
2. Transportplanning en voorbereiding	19
2.1 Inleiding	19
2.2 Planning van het transport	19
2.2.1 Transportduur	20
2.2.2 Plannen voor noodgevallen	21
2.3 Vervoermiddelen.....	25
2.3.1 Ontwerp en onderhoud van het voertuig.....	26
2.3.2 Beschikbare ruimte	28
2.3.3 Vloer van het voertuig en strooisel	30
2.3.4 Klimaatregeling tijdens lange transporten	30
2.4 Voorbereiding van de dieren	31
2.4.1 Voorbereiding van de dieren en uitrusting	32
2.4.2 Geschiktheid voor vervoer	33
3. Omgang met dieren en laden van dieren.....	37

3.1 Inleiding	37
3.2 Laadvoorzieningen	37
3.3 Omgang met dieren bij het laden	39
4. Het transport	44
4.1 Inleiding	44
4.2 Rijden en rijstijl.....	44
4.3 Klimaatregeling	46
4.4 Tussenpozen voor drinken en voeren	49
4.5 Verzorging van zieke of gewonde dieren	51
4.6 Noodgevallen	52
5. Lossen van dieren.....	54
5.1 Inleiding	54
5.2 Inrichting van de losplaats.....	54
5.3 Werkwijze	56
5.4 Verzorging van dieren bij het lossen	57
5.5 Reiniging en ontsmetting van de voertuigen na het lossen	57
6. Verblijf op controleposten, markten en verzamelcentra	59
6.1 Inleiding	59
6.2 Huisvesting	60
6.3 Voederen en drinken	62
6.4 Bioveiligheid, reiniging en ontsmetting	63
6.5 Noodgeval.....	66
Bronnen.....	67

0. Inleiding

Sinds 1991 beschikt de EU over een gemeenschappelijk rechtskader voor het vervoer van dieren dat vervolgens is geactualiseerd door de [Verordening \(EG\) Nr. 1/2005](#) inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer, hierna te noemen '**de Verordening**'. De Verordening is op 1 januari 2007 in werking getreden en heeft als doel gelijke concurrentievoorwaarden te bieden aan marktdeelnemers en tegelijkertijd voldoende bescherming van de dieren te waarborgen. De inhoud en het effect van de Verordening zijn het voorwerp van een wetenschappelijk advies van de Europese Autoriteit voor voedselveiligheid ([EFSA, 2011](#)), waaruit in 2011 een effectrapportage van de Commissie aan het Europese Parlement en de Raad voortkwam ([Anon., 2011](#)). In dit rapport werden drie aanbevelingen geformuleerd:

1. De Verordening heeft een positief effect gehad op het dierenwelzijn van dieren tijdens het vervoer, maar er is **ruimte voor verbetering**;
2. Een **wijziging** van de Verordening **is niet de beste benadering** voor het oplossen van de vastgestelde problemen;
3. Wat betreft de kloof tussen de eisen van de wetgeving en het beschikbare wetenschappelijke bewijs, is de Commissie van mening dat deze het beste kan worden verholpen middels de **invoering van gidsen voor goede praktijken**.

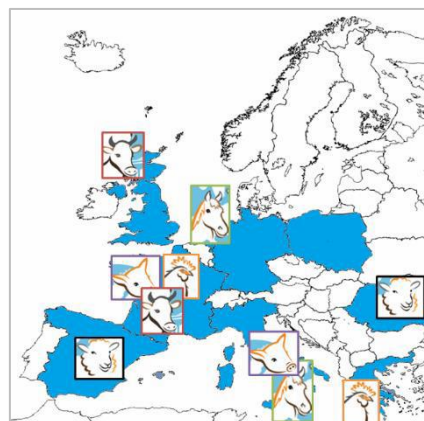
De Europese Commissie juicht de "heldere en eenvoudige richtsnoeren voor het beoordelen van de geschiktheid voor vervoer" toe die door groepen belanghebbenden in 2012 voor [runderen](#) en in 2016 voor [paardachtigen](#) en [varkens](#) zijn opgesteld. Het werd van belang gevonden om deze aanpak uit te breiden om alle aspecten van dierenwelzijn van vee tijdens het vervoer erin mee te nemen.

0.1 Aanpak en dankwoord

Deze Gids werd in het kader van het 'Animal Transport Guides'-project in opdracht van DG SANTE onder contract SANCO/2015/G3/SI2.701422 opgesteld. Het project is op 10 mei 2015 van start gegaan en het hoofddoel was om goede en betere praktijken voor veevervoer te ontwikkelen en te verspreiden. De basis voor deze Gids werd in het eerste projectjaar gelegd middels uitvoerig literatuuronderzoek die resulteerde in een overzicht met een groot aantal beschikbare praktijken. Een overzicht van de voorgestelde praktijken is te vinden op de website van het project: <http://animaltransportguides.eu/>. Voor elk van de vijf diersoorten (varkens, pluimvee, paarden, schapen en runderen) is er een rapport. In het tweede jaar zijn deze zeer brede en diverse lijsten besproken en grotendeels herschreven ten behoeve van de ontwikkeling van de huidige vijf Gidsen voor goede praktijken. Hierbij werd intensief samengewerkt met de belanghebbenden.

De eerste stap op weg van de verzameling van praktijken richting een conceptversie van de Gids voor goede praktijken werd genomen op het niveau van de lidstaten. Teams bestaande uit academische partners van twee landen per diersoort (de '**Duo-landen**') namen het voortouw.

- ✓ Schapen: Spanje en Roemenië
- ✓ Pluimvee: Griekenland en Frankrijk
- ✓ Varkens: Italië en Frankrijk
- ✓ Paarden: Italië en Nederland
- ✓ Runderen: Verenigd Koninkrijk en Frankrijk

De academische partners hebben praktijken vastgesteld die overeenkomen met de huidige EU-wetgeving ('**Goede Praktijken**') en praktijken die hogere eisen stellen ('**Betere Praktijken**' die verder strekken dan EU-wetgeving', of simpelweg '**Betere Praktijken**'). De partners hebben daarna de nationale groepen belanghebbenden in hun landen gevraagd om na te denken over deze voorstellen voor goede en betere praktijken. Ter ondersteuning van dit proces en om naar een consensus toe te werken is een iteratieve Delphi-procedure voor geanonimiseerde verzameling van input toegepast. Ruim honderd belanghebbenden waren bij deze stap betrokken. Ze vertegenwoordigden verschillende achtergronden. De meeste betrokkenen gaven aan dat ze behoorden tot de categorie boeren (19 personen), vervoerders (27), slachthuispersoneel (13), ngo's (12) en bevoegde autoriteiten (27). Aan het raadplegingsproces namen ook vertegenwoordigers deel van de veehandel, academische wereld en voertuigfabrikanten. Alle gesprekken werden gevoerd in de nationale taal van de betrokken lidstaat. Het eindresultaat van deze Delphi-procedure bestond uit vijf "Conceptversies van Gidsen voor goede praktijken". Deze zijn niet gepubliceerd maar gebruikt als basis voor de definitieve Gidsen.

De definitieve Gidsen voor elk van de vijf diersoorten werden opgesteld aan de hand van een tweede ronde van consensusvorming op Europees niveau met behulp van '**Focusgroepen**'. Deze focusgroepen hebben een internationale basis: gedelegeerden werd gevraagd om kennis, ervaring en meningen te vertegenwoordigen buiten die van de eigen landsgrenzen. **Tabel 0.1** hieronder toont de samenstelling van deze vijf focusgroepen.

Tabel 0.1 Samenstelling van de internationale Focusgroepen die betrokken waren bij het opstellen van de definitieve Gidsen voor goede praktijken. De getallen geven het aantal vertegenwoordigers per groep belanghebbenden aan.

	Schape	Pluimvee	Varkens	Paarden	Runderen	Totaal
Boeren	3	5	3	1		12
Voertuigfabrikanten			2			2
Veehandelaren	1				2	3
Vervoerders		3	2	3	5	13
Slachthuizen	2	5		1		8
Officiële dierenartsen		2	1	2	2	7
Dierenwetenschappers		2	3	2	2	2 11
Dierenwelzijns-organisaties	2	3	2	4	5	16
Totaal	10	21	12	13	16	72

De eerste bijeenkomst van de vijf focusgroepen werd eind mei 2016 georganiseerd. Tijdens deze overeenkomsten werden door de academische partners de conceptversie van de gidsen gepresenteerd. Vervolgens is met de belanghebbenden een routekaart overeengekomen voor omzetting van de conceptversies in de actuele eindversies. Alle focusgroepen hielden vervolgbijeenkomsten in Brussel om de formulering van alle afzonderlijke praktijken die in de definitieve Gidsen moesten worden opgenomen te bespreken en hier consensus over te bereiken. De diersoortengroepen hadden een uiteenlopend aantal bijeenkomsten en de laatste vonden plaats in maart 2017.

Ter ondersteuning van het schrijfproces heeft het projectteam een '**Platform van belanghebbenden**' in het leven geroepen. Deze groep van experts gaf gedurende de eerste twee jaar van het project advies over de aanpak van problemen die op alle vijf gidsen van toepassing zijn. Het Platform bestond uit vertegenwoordigers van dertien internationale organisaties of groepen belanghebbenden: de Internationale Wegvervoerorganisatie (IRU), de Federatie van dierenartsen in Europa (FVE), de Eurogroep voor dieren, Copa-Cogeca, Vereniging van pluimveeslachterijen en van de in- en uitvoerhandel in pluimvee (AVEC), de Beroepsorganisatie voor Duitse fokkers (ADT), Eyes on Animals, het Ierse ministerie van Landbouw, voertuigfabrikant Pezzaioli, de Europese Unie van de handel in vee en vlees (UECBV), het Europese forum van fokkers van boerderijdieren (EFFAB), de Duitse organisatie voor diertransport (BDT) en het Griekse ministerie van Landbouw. Het Platform is in twee jaar tijd vijf keer bij elkaar gekomen.

Voor de ontwikkeling van de vijf gidsen hebben de Focusgroepen en het Platform van belanghebbenden zeventien thema's gekozen die bijzondere aandacht verdienen. De praktijken op deze thematische gebieden zijn bijeengebracht in zeventien zogenaamde '**Gegevensbladen**' die als doel hebben om de belangrijkste aspecten van het transport of de kwetsbaarste categorieën dieren op een toegankelijke manier samen te vatten en te illustreren. Er zijn voor deze gids over runderen vier Gegevensbladen opgesteld: **Transport van zogende koeien**, **Langeafstandstransport**, **Laden en lossen** en **Transport van kalveren**. Deze vier en de Gegevensbladen die zijn gerelateerd aan de andere Gidsen zijn in acht Europese talen gepubliceerd.

De doelgroep van de Gegevensbladen zijn boeren, bestuurders, plaatselijke dierenartsen en slachthuispersoneel. De doelgroep van de Gidsen voor goede praktijken zijn transportorganisatoren, bevoegde autoriteiten en beleidsmakers. De Gidsen en Gegevensbladen zijn allemaal te vinden op de website van het project: <http://animaltransportguides.eu/>.

De ontwikkeling van de Gegevensbladen en de Gidsen zou zonder de zeer constructieve gesprekken op nationaal en internationaal niveau met de vele bovengenoemde belanghebbenden niet mogelijk zijn geweest. **Hun hulp bij dit proces was cruciaal en de auteurs zijn dankbaar voor hun tijd en ingebrachte kennis die hebben bijgedragen aan het opstellen van de Gidsen.**

0.2 Doel van deze Gids

Deze Gids voor goede praktijken heeft als doel **het dierenwelzijn te verbeteren** tijdens het transport **door praktische hulpmiddelen te bieden** die aan de eisen van de Verordening voldoen en door praktijken voor te stellen die verder strekken dan wetgeving.

Voor dieren is het transport een bron van stress. Deze gids geeft een overzicht van de praktijken die, in overeenstemming met de Verordening, tot doel hebben om ondernemers te ondersteunen bij het verbeteren van de kwaliteit van het transport van dieren, zodat de stress bij dieren wordt verminderd en dierenwelzijn wordt bevorderd.

De praktijken in deze gids zijn gebaseerd op wetenschappelijke kennis en literatuur, ervaringen en informatie van belanghebbenden. Er wordt geen onderscheid gemaakt per bron, tenzij dit van belang wordt geacht voor een beter begrip of controle van de achtergrond. Ze kunnen worden gebruikt voor de ontwikkeling van specifieke bedrijfsrichtlijnen of standaardwerkvoorschriften voor vervoerders en andere belanghebbenden of als referentiebron voor een praktische benadering van transport die dierenwelzijn bevordert.

Dit document is juridisch niet bindend en laat de voorschriften van EU-wetgeving over diertransport of andere relevante wetgevingen onverlet, noch vormt het een verplichting voor de Europese Commissie. Enkel het Hof van Justitie van de Europese Unie is voor een bindende interpretatie van Unierecht bevoegd. De lezer wordt om die reden gevraagd om **deze gids te raadplegen in samenhang met de relevante bepalingen van de wetgeving** en zich indien nodig tot de bevoegde autoriteiten te wenden.

0.3 Belangrijkste dierenwelzijnsrisico's bij het transport van runderen

Het transport brengt verscheidene **potentiële stressfactoren** met zich mee die een negatieve invloed op het dierenwelzijn kunnen hebben. De nieuwe en onvertrouwde omgeving, beperkingen van de bewegingsvrijheid, trillingen, plotselinge en ongewone geluiden, fitheid van het dier, andere samenstelling van dieren, variaties in temperatuur en vochtigheid in combinatie met onvoldoende ventilatie en veelal beperkingen aan voederen en drenken, zijn allemaal van invloed op de toestand van de dieren. De effecten van al deze factoren op het vee worden beïnvloed door de ervaring en toestand van de dieren en de aard en duur van het transport. Door de langere blootstelling aan bovengenoemde stressfactoren wordt **lang transport** beschouwd als schadelijker voor het algemene dierenwelzijn. Het spreekt daarom voor zich dat transporten die stress veroorzaken, waaronder vijandige omgevingen of omstandigheden, een negatieve invloed op de gezondheid en het welzijn van de dieren kunnen hebben. Dit heeft **gevolgen** voor de **productiviteit** en **winstgevendheid** door gewichtsverlies, vochttekort en mindere vleeskwaliteit bij slachtdieren.

Slecht en onregelmatig **rijgedrag** kan de dieren belasten, waardoor het risico op stoten en andere verwondingen toeneemt en door de houdingsinstabiliteit zijn de dieren er vatbaarder voor om met name tijdens lang transport vermoeid te raken [4.2 Rijden en rijstijl](#).

Onvoldoende aandacht voor het aanpassen van de beschikbare **ruimte** / stahoogte in reactie op tal van factoren, kan eveneens risico's met zich meebrengen [2.3.2 Beschikbare ruimte](#).

Er moet ook rekening worden gehouden met de weersomstandigheden en **thermische omstandigheden**. De ruimte moet worden aangepast om het risico op thermische stress tot een minimum te beperken [2.3.4 Klimaatregeling tijdens lange transporten](#). In deze omstandigheden is voor het vervoer van gehoornde en drachtige dieren ook extra ruimte nodig die verder strekken dan de minimumeisen van de Verordening.

Het vervoer van **jonge kalveren** (met name bij lange transporten) zorgt voor specifieke uitdagingen. Vooral het voederen en drenken in overeenstemming met de Verordening is vaak erg lastig voor elkaar te krijgen, omdat de kalveren de beschikbare uitrusting niet gebruiken. Het lukt niet om de kalveren in het voertuig te voederen en drenken (of van melk/melkvervangers/elektrolyten te voorzien). Dit kan pas na het lossen en dient bij een controlepost, markt of verzamelcentrum plaats te vinden [6.3 Voederen en drenken](#). Dit probleem heeft gevolgen voor de toegestane transporttijd krachtens de Verordening (19 uur), omdat jonge kalveren al na 8 tot 9 uur moeten worden gevoederd/gedrenkt.

Een andere belangrijke praktische overweging en belangrijk risico voor dierenwelzijn is de planning van het **melken van zogende koeien** bij transport. Voor een goed gepland transport is het van wezenlijk belang om te zorgen dat op de betreffende tijden en locaties de beschikking is over de voorziening en het personeel hiervoor (bijvoorbeeld meteen na aankomst op de eindbestemming of tijdens een tussenstop) om vertraging van het melken te voorkomen [2.2 Planning van het transport](#).

Een belangrijke bron van stress vormt het laden of de omgang met dieren voorafgaand aan het laden [3.3 Omgang met dieren bij het laden](#), ook vanuit het oogpunt dat de dieren wellicht voorafgaand aan het laden en transport een tijd lang verstoken waren van water of voer. **Transporttijden** nemen vaak toe als gevolg van verkeersopstoppingen en bij zeer hoge temperaturen kan dit gevolgen hebben voor het dierenwelzijn [2.2.2 Plannen voor noodgevallen](#).

Internationale en intracommunautaire handel met lange transporten, met name over water, kan onder de betreffende transportomstandigheden (zoals per boot of minder gebruikelijk via de lucht) specifieke extra dierenwelzijnsproblemen veroorzaken en een hoger risico op ziekte met zich meebrengen.

De vertrouwdheid van runderen binnen een groep, een behoedzame omgang bij het laden en lossen, kortere transporttijden, inachtneming van beschikbare ruimte en voorzichtig rijgedrag lijken het risico op een slecht dierenwelzijn en verwonding tijdens vervoer te verminderen. Het transport van **gehoornde dieren** verhoogt het risico op verwonding bij ander vee dat wordt vervoerd.

Deze gids is zo opgebouwd dat rekening wordt gehouden met deze punten en aspecten en dat ze in de context van zes erkende stadia van het transport worden behandeld.

0.4 Op dieren gebaseerde parameters

Het ultieme doel van het bieden van de juiste omstandigheden tijdens het transport moet een goed welzijn zijn, **opdat de dieren op de eindbestemming gezond en fit de vrachtwagen verlaten**. De huidige wetgeving, bestaande richtlijnen inzake Geschiktheid voor vervoer ([Eurogroup for Animals et al., 2012](#)), meeste kwaliteitsborgingssystemen en ook de huidige gidsen doen veel suggesties over wat deze omstandigheden moeten zijn. Ze geven bijvoorbeeld advies over beschikbare ruimte, frequentie en duur van rusttijden en de behoefte aan voederen en drenken van de dieren. Dit advies is gebaseerd op jarenlange ervaring of gedegen onderzoek dat de welzijnsrisico's in kaart heeft gebracht die worden geassocieerd met afwijkingen van dit advies: wanneer de beschikbare ruimte te krap is, hebben dieren wellicht geen toegang tot water, raken ze wellicht makkelijker verwond en kunnen ze wellicht niet rusten; als ze niet voldoende kunnen rusten, raken ze uitgeput, wat een nadelig effect heeft op het welzijn en de vleeskwaliteit; etc.

Het is belangrijk om te beseffen dat aanbevelingen op basis van '**omstandigheden**' (de middelen op de vrachtwagen of de omgang en beheer van dieren door exploitanten) **niet noodzakelijkerwijs een goed welzijn garanderen**: ze geven slechts advies om de kans op een goed welzijn van het dier te maximaliseren. De effecten die omstandigheden hebben op het daadwerkelijke dierenwelzijn worden beïnvloed door andere factoren, aangezien veel van de (aanbevolen) omstandigheden met elkaar interageren. Een duidelijk voorbeeld is de wisselwerking tussen een natte huid en omgevingstemperatuur: als het te warm is kan besproeien wenselijk zijn, maar als het ijskoud is, wilt u dat uw dieren droog blijven. Een ander voorbeeld is het verband tussen rijomstandigheden en de transportduur: na een zwaar transport wegen de voordelen van rust buiten het voertuig zeker op tegen de stress van het lossen. Als het transport echter vlekkeloos is verlopen en er optimale omstandigheden in het voertuig heersen, zijn de voordelen van het lossen veel minder groot. In sommige gevallen kan het zelfs beter zijn om de dieren in de vrachtwagen te laten.

Gezien deze beperkingen van aan beheer en middelen gerelateerde praktijken, ligt het voor de hand dat **op dieren gebaseerde parameters een nuttig toezichtinstrument kunnen zijn** om de marktdeelnemers te helpen bij het waarborgen van dierenwelzijn en het zo nodig nemen van passende corrigerende maatregelen. Op dieren gebaseerde parameters zoals verwondingen, hijgen, rillen, lichamelijke conditie en huidconditie, kunnen worden beschouwd als directe indicatoren van dierenwelzijn. Het gebruik van deze parameters tijdens diertransport is niet zo nieuw en innovatief als het klinkt. Dergelijke indicatoren maken al geruime tijd deel uit van de opleiding van vervoerders en **goede professionele bestuurders en houders baseren hun handelingen al op de 'signalen' die ze krijgen** van de dieren waarmee ze werken. Tijdens routinecontroles kijken zij niet (alleen) naar de temperatuur om te kijken of er voldoende ventilatie is: ze kijken ook naar de dieren voor tekenen van hijgen of rillen. Ze beoordelen vermoeidheid niet op basis van de transportduur maar door naar de houding en het rustgedrag van het dier te kijken.

Op dieren gebaseerde parameters kunnen van pas komen **voor, tijdens en na** een transport (zie **tabel 0.2**). Ze kunnen worden gebruikt tijdens routinecontroles om te beoordelen hoe het transport verloopt en of er actie moet worden ondernomen om het dierenwelzijn te verbeteren. Ze kunnen ook na een transport worden ingezet wanneer dieren worden gelost om inzicht te krijgen in hoe de dieren het transport hebben ervaren. Deze kennis helpt de vervoerder (en anderen die met de dieren omgaan) om de omstandigheden tijdens het volgende transport met andere dieren te verbeteren.

Tabel 0.2 Om de doelstelling van 'goed' transport met het oog op het welzijn van runderen te bereiken, kunnen de volgende op dieren gebaseerde parameters worden gebruikt in toezichtinstrumenten.

Parameter	Omschrijving
Dood bij aankomst	Bij aankomst ademt het dier niet meer en er is geen hartslag (hartstilstand).
Zwaar of volledig kreupel	Een dier wordt beschouwd als zwaar kreupel als een of meer poten geen gewicht meer kunnen dragen als het niet ligt. Een dier wordt beschouwd als volledig kreupel als het zich niet kan oprichten of niet in staat is om zonder hulp te staan, maar nog wel in leven is.
Uitglijden	Het dier laat zien dat het tijdens het laden/lossen zijn evenwicht verliest, zonder dat naast de poten een ander deel van het lichaam de grond raakt.
Vallen	Het dier laat zien dat het tijdens het laden/lossen zijn evenwicht verliest waarbij er (naast de poten) ook een ander deel van het lichaam de grond raakt.
Rillen, hijgen of zweten	Rillen wordt gedefinieerd als het langzaam en onregelmatig trillen van een lichaamsdeel of het gehele lichaam (bewegingen van de huid als afweer tegen vliegen, worden niet gezien als rillen!). Hijgen wordt gedefinieerd als het kort achter elkaar ademhalen met de mond. Dieren met zichtbare tekenen van zweet op hun huid tijdens het transport (natte dieren, opgedroogde zweetplekken, zoutafzettingen) worden geschaard onder zwetende dieren.
Reinheid	Runderen worden beschouwd als vuil als $\geq 25\%$ van het lichaamsoppervlak met vuil is bedekt.
Uitgeput	Tekenen van zware vermoeidheid of uitputting zijn bijvoorbeeld het laten rusten van de kin of andere ledematen op tussenschotten of troggen, gesloten ogen, sterk verlangen om te rusten in liggende positie.
Overige ernstige gezondheidsproblemen	Elk ernstig klinisch gezondheidsprobleem dat duidelijk zichtbaar is en door het transport(beheer) kan zijn veroorzaakt of verergerd en dat nog niet door bovengenoemde parameters is afgedekt.

0.5 Opbouw van de gids

Het transport bestrijkt een **keten van gebeurtenissen** vanaf de voorbereiding tot aan het lossen. Om het gebruik van de gids te vereenvoudigen bij de dagelijkse werkzaamheden, is deze opgebouwd volgens de zes stadia van het transport:

1. Administratieve aangelegenheden
2. Voorbereiding en planning
3. Omgang met dieren en laden van dieren
4. Het transport
5. Verblijf op controleposten, markten en verzamelcentra
6. Lossen van dieren

De stadia 2 - 6 volgen de transportactiviteiten in chronologische volgorde. Het eerste 'stadium' is toegevoegd omdat administratieve aangelegenheden, waaronder bekwaamheid van het personeel, opleiding, etc. van belang zijn voor de uitvoering van bijna alle activiteiten tijdens het transport van dieren. Elk stadium is onderverdeeld in een aantal aspecten en voor elk van deze aspecten biedt deze gids 'goede praktijken' en 'betere praktijken die verder strekken dan EU-wetgeving'. Zie hieronder voor definities.

De praktijken zijn wat betreft het verwachte effect op dierenwelzijn niet even belangrijk. Deze gids stelt daarom thema's voor die zeer belangrijk zijn en thema's die relevant zijn maar van minder belang. De zeer belangrijke thema's zullen in deze gids worden 'omkaderd'.

De digitale versie van deze Gids omvat woorden of referenties met zogenaamde '**hyperlinks**'. Het klikken op deze links (normaal gesproken met 'Control' + 'klik op linkermuisknop') leidt naar een ander onderdeel in deze gids dat hierin is gerelateerd of naar achtergrondinformatie in documenten of op websites, mits de lezer op het betreffende apparaat beschikt over internettoegang.

0.6 Definities

Voor deze gids geldt het volgende:

- o '**Goede praktijken**' worden gedefinieerd als: procedures en processen die ervoor zorgen dat aan de eisen van wet- of regelgeving inzake de bescherming van het dierenwelzijn wordt voldaan.
- o '**Betere praktijken die verder strekken dan EU-wetgeving**' worden gedefinieerd als extra richtsnoeren ter verbetering van procedures en activiteiten om de wettelijke minimumeisen te overtreffen en ter verbetering van het dierenwelzijn van de dieren tijdens de betreffende perioden en procedures. Ze worden in het gehele document afgekort met 'betere praktijken'.

In aanvulling op de hierboven genoemde definities van goede en betere praktijken volgt hieronder een lijst met begrippen die in deze gids worden gebruikt en die wellicht een nadere beschrijving behoeven om verwarring te voorkomen. Ze zijn voor zover mogelijk overgenomen uit de Verordening (**tabel 0.3**).

Tabel 0.3 Begrippen die in deze gids worden gebruikt

Verzamelcentrum	Plaatsen zoals bedrijven, verzamelplaatsen en markten waar als landbouwhuisdier gehouden eenhoevigen, runderen, schapen, geiten of varkens van verschillende bedrijven samengebracht worden om een partij dieren te vormen
Verzorger	Een persoon die rechtstreeks verantwoordelijk is voor het welzijn van de dieren en deze bij het vervoer begeleidt
Bevoegde autoriteit	De centrale autoriteit van een lidstaat die bevoegd is voor de uitvoering van controles op het dierenwelzijn alsmede iedere autoriteit waaraan die bevoegdheid is overgedragen
Controlepost	Plaatsen waar de dieren ten minste 12 uur of langer rust krijgen overeenkomstig de voorschriften voor transport- en rusttijden die zijn ingesteld bij de verordening. Ze moeten door de bevoegde autoriteiten worden goedgekeurd.
Transport	De gehele vervoersoperatie van de plaats van vertrek tot de plaats van bestemming, met inbegrip van het lossen, het stallen en het laden tijdens tussenstops
Houder	Een natuurlijke persoon of rechtspersoon, met uitzondering van de vervoerder, die permanent of tijdelijk voor dieren verantwoordelijk is of ermee omgaat

Lang transport	Een transport van meer dan 8 uur, gerekend vanaf het tijdstip waarop het eerste dier van de partij verplaatst wordt
Navigatie-systemen	Infrastructuren, gebruikmakend van satellieten, voor het aanbieden van wereldwijde, continue, nauwkeurige en gegarandeerde tijds- en positiebepalingsdiensten of een dienstverlenende technologie die voor de toepassing van deze verordening als gelijkwaardig wordt beschouwd
Officiële dierenarts	De door de bevoegde autoriteit van de lidstaat aangewezen dierenarts
Organisator	i) een vervoerder die aan ten minste één andere vervoerder een deel van het transport heeft uitbesteed; of ii) een natuurlijke persoon of rechtspersoon die aan meer dan één vervoerder een transport in opdracht heeft gegeven; of iii) de persoon die afdeling 1 van het journaal als opgenomen in bijlage II heeft ondertekend (indien van toepassing)
Plaats van vertrek	De plaats waar het dier voor het eerst in een vervoermiddel geladen wordt, op voorwaarde dat het daar ten minste gedurende 48 uur voor het vertrek gestald is geweest. Verzamelcentra die erkend zijn overeenkomstig de communautaire veterinaire wetgeving kunnen evenwel als plaats van vertrek beschouwd worden (zie artikel 2 r van de verordening).
Plaats van bestemming	de plaats waar een dier uit een vervoermiddel geladen wordt en gedurende ten minste 48 uur voor het vertrek gestald wordt; of geslacht wordt
Vervoerder	Een natuurlijke persoon of rechtspersoon die voor eigen rekening of voor rekening van een derde dieren vervoert
Voertuig	Een vervoermiddel op wielen dat wordt aangedreven of voortgetrokken

1. Administratieve aangelegenheden

1.1 Inleiding

Er is **volgens EU-wetgeving een reeks documenten vereist voor het transport van levende dieren** die de zending moeten vergezellen en waar door bevoegde autoriteiten wellicht te allen tijde om kan worden verzocht. Een juiste voorbereiding van de benodigde documenten **voorkomt onnodige vertragingen** en extra controles door de autoriteiten.

Een **goede administratie** vormt verder het fundament van kwaliteitsbewaking; zij draagt bij aan **transparantie** en ondersteunt **kwaliteitsbeoordeling**. Administratie kan worden gebruikt om de aspecten te belichten die goed gingen en om de zwakke punten in kaart te brengen waarop actie moet worden ondernomen. Deze beoordelingen kunnen zowel op het niveau van een specifieke gebeurtenis of een afzonderlijk transport worden uitgevoerd en eveneens door het samenvoegen van gegevens van meerdere transporten. De administratie is onontbeerlijk voor de **instandhouding en bevordering van passende standaarden**.

Het is belangrijk dat de gegevens die moeten worden geregistreerd **duidelijk en begrijpelijk** zijn en gemakkelijk en snel kunnen worden vastgelegd. Ze moeten objectief kunnen worden beoordeeld en passend zijn voor het beoogde doel, zoals de waarborging van het dierenwelzijn van de vervoerde dieren. De administratie moet niet uitvoeriger zijn dan nodig en 'verplichte informatie' moet prevaleren boven 'interessante informatie'. De bevordering en het gebruik van **elektronische records** maakt het makkelijker om aan de administratieve verplichtingen te voldoen. Bovendien kan door het koppelen van dierenwelzijnsgegevens met gegevens over gezondheid en voedselveiligheid synergie worden bereikt.

Vervoerders moeten **tijdens het transport de nodige documentatie bij zich** hebben. Deze papieren worden hoogstwaarschijnlijk door de bevoegde autoriteiten gecontroleerd. Dit kan gebeuren tijdens het transport, bij een overdracht of bij aankomst. Bestuurders of verzorgers die verantwoordelijk zijn voor het transport van als landbouwhuisdier gehouden eenhoevigen, runderen, schapen, geiten of varkens en pluimvee over een afstand van meer dan 65 km moeten in het bijzonder beschikken over **getuigschriften van vakbekwaamheid**. In de EU-lidstaten zijn dit voornamelijk onafhankelijk beoordeelde kwalificaties die specifiek betrekking hebben op de diersoorten en de duur van de transporten.

Zoals vermeld in de Verordening moeten **professionele bestuurders** en verzorgers **kennis van de wetgeving** betreffende de volgende thema's hebben:

- diertransport,
- dierfysiologie (in het bijzonder eet- en drinkbehoeften),
- diergedrag en het begrip stress,
- praktische aspecten van de omgang met dieren,
- het effect van het rijgedrag op het welzijn van de vervoerde dieren en op de vleeskwaliteit,
- eerste hulp voor dieren en veiligheid van het personeel dat met de dieren omgaat.

Bestuurders en verzorgers moeten in staat zijn om deze kennis goed in de praktijk te brengen. Onvoldoende kennis van deze onderwerpen wordt beschouwd als het grootste risico voor een verminderd dierenwelzijn tijdens het vervoer.

De bevoegde autoriteiten moeten ervoor zorgen dat de eisen van Bijlage IV van de Verordening in een **theorie-examen van aanvragers** worden opgenomen. De inhoud en duur van de opleidingen, de beroepskwalificaties die erin meegenomen kunnen worden en de examenmethode zijn de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke lidstaten.

1.2 Beheer

Goede praktijken inzake beheer

1. Iedereen die dieren vervoert heeft **vervoersdocumenten** bij zich in het voertuig waarin de volgende gegevens over de dieren staan: herkomst en eigenaar, plaats van vertrek, datum en uur van vertrek, plaats van bestemming en verwachte duur van het voorgenomen transport.
2. Verder kunnen de volgende documenten nodig zijn om het transport van de dieren in de EU te vergezellen:
 - o een **vergunning voor vervoerders** voor transporten die 65 km overschrijden en maximaal 8 uur duren (type I) en meer dan 8 uur duren (type II),
 - o een **certificaat van goedkeuring voor transportvoertuigen** voor meer dan 8 uur,
 - o een **getuigschrift van vakbekwaamheid** van bestuurders en verzorgers die als landbouwhuisdier gehouden eenhoevigen, runderen, schapen, geiten of varkens, of pluimvee vervoeren,
 - o een **journaal** voor lange transporten van als landbouwhuisdier gehouden eenhoevigen, runderen, schapen, geiten of varkens (niet voor pluimvee),
 - o **diergezondheidscertificaten (indien vereist, zoals bij handel tussen lidstaten of bij export naar niet-EU-landen),**
 - o **informatie over de voedselketen** bij slachtdieren.
3. De vervoerder overlegt het journaal voor aanvang van het transport aan de bevoegde autoriteit. Tijdens het transport wordt het journaal door de bestuurder bewaard en bijgehouden.
4. Het diergezondheidscertificaat en het journaal worden via de elektronische toepassing TRACES overgelegd.
5. Bij lange transporten van als landbouwhuisdier gehouden eenhoevigen, runderen, schapen, geiten of varkens zal de vervoerder een **navigatiesysteem** gebruiken dat voldoet aan de huidige wetgeving.
6. Organisatoren archiveren alle vervoersadministratie, diergezondheidscertificaten en journalen van elk transport voor ten minste **drie jaar**.

Betere praktijken inzake beheer

7. Vervoermiddelen verstrekken informatie over het **netto bruikbare oppervlak** van elk laaddek.
8. De data van het journaal die aan de bevoegde autoriteiten moeten worden doorgegeven, worden in **elektronische vorm** overgelegd.
9. De categorieën dieren binnen de diersoorten worden aanvullend vermeld (zoals stieren, melkkoeien, kalveren).
10. Journaalgegevens kunnen in realtime worden doorgegeven aan het Trade Control and Expert System (TRACES). De benodigde journaalgegevens hebben betrekking op:
 - o datum en uur van het **laden van het eerste dier** van de zending op de plaats van vertrek,
 - o datum en uur van het **lossen van het laatste dier** van de zending op de plaats van bestemming,

- **diersoort en aantal** dieren van de zending,
 - diersoort en aantal **gewonde en dode** dieren tijdens het transport,
 - datum en uur van het **aan- en afkoppelen** van de aanhanger en de uitrusting moet worden gemonteerd op de aanhangers en niet op de trekker,
 - geschat **totaalgewicht** van de zending op de plaats van vertrek of op de plaats van laden van de zending,
 - datum, uur en locatie van de **rustplaatsen** of overlaadplaatsen.
11. Organisatoren van het transport bewaren vervoersovereenkomsten en journalen gedurende **minimaal 5 jaar** in een archief.

1.3 Bekwaamheid en opleiding

Over het algemeen kunnen alleen geschoolde werknemers een diertransport uitvoeren met minimale gevolgen voor het dierenwelzijn. De vereiste vaardigheden ('bekwaamheid') die via opleiding en werkervaring in de diertransportketen zijn opgedaan, stellen elke marktdeelnemer in staat om:

- de benodigde kennis te hebben van het **effect** van hun werkzaamheden op stress, angst en gerelateerde verwondingen **bij dieren**,
- bekend te zijn met het **effect** van hun werkzaamheden op de **kwaliteit van het vlees** van de vervoerde dieren,
- de belangrijkste fysiologische tekenen te herkennen voor het **beoordelen van de toestand van de dieren** voor en tijdens het laden, tijdens de transportfasen en bij het lossen (zoals houding, nervositeit en stress, etc.),
- **het transport aan te passen** aan de specifieke omstandigheden (variabele gevoeligheid van de vervoerde rassen voor stress en sterfte, weersomstandigheden, gebeurtenissen die zich tijdens het transport kunnen voordoen),
- de **bioveiligheidsvoorschriften** te kennen.

Goede praktijken inzake bekwaamheid en opleiding

12. Vervoersondernemers zorgen dat degenen die met levende dieren omgaan basiskennis doch een nauwkeurig begrip hebben van diergedrag en fysieke behoeften van dieren. Zie [hoofdstuk 2.4 Voorbereiding van de dieren](#) voor een overzicht van de biologische behoeften van runderen tijdens het vervoer.

- 13. Opleiders zorgen dat houders zich de mogelijke **effecten van hun handelingen** op de dieren die onder hun verantwoording vallen goed inprenten.
- 14. Vervoersondernemers zorgen ervoor dat iedereen in de hiërarchie die bij het transport van vee betrokken is **zich verplicht tot correcte omgang** met dieren.
- 15. Vervoersondernemers zorgen dat overeenkomstig de verordening en (indien van toepassing) nationale voorschriften aan de minimumeisen voor het opleidingsprogramma voor de getuigschriften van vakbekwaamheid in Europa wordt voldaan.

Betere praktijken inzake bekwaamheid en opleiding

- 16. In het vervoersbedrijf wordt een **functionaris voor dierenwelzijn** benoemd die verantwoordelijk is voor de opleiding, getuigschriften en kwaliteitscontrole van het transport.

17. De praktische **vaardigheden** van de vervoerder worden **geregistreerd en gecontroleerd** (bijvoorbeeld via audits en controles tijdens het transport).
18. **Cruciale parameters** worden vastgesteld en **geregistreerd** om de kwaliteit van het transport te beoordelen (zoals de incidentie van sterftegevallen, verwondingen en op dieren gebaseerde parameters van dierenwelzijn).
19. Vervoersbedrijven zorgen dat bestuurders (en houders) een permanente opleiding en **bijscholing** krijgen.

1.4 Verantwoordelijkheden

Goede praktijken inzake verantwoordelijkheden

20. De **houders en verzorgers** (waaronder de eigenaren en managers) van de dieren zijn verantwoordelijk voor:
 - a) de algemene **diergezondheid**, het algemene **dierenwelzijn** en de **geschiktheid** van de dieren voor vervoer die bij **regelmatige routine-inspecties** worden vastgesteld en geregistreerd,
 - b) het waarborgen dat aan de vereiste (veterinaire) certificeringen is voldaan,
 - c) de **aanwezigheid van een houder/ verzorger van dieren** die bevoegd is voor de diersoorten die tijdens het transport worden vervoerd en die bevoegd is om direct beslissingen te nemen; bij vervoer met afzonderlijke vrachtwagens kan de bestuurder de enige houder van dieren zijn tijdens het transport,
 - d) de aanwezigheid van voldoende houders van dieren tijdens het laden, en
 - e) het zorgen dat **uitrusting en veterinaire hulp** voorhanden zijn die zijn afgestemd op de diersoort en het transport.
21. **Handelsagenten** of agenten voor de aankoop/verkoop zijn verantwoordelijk voor:
 - a) de selectie van **dieren die geschikt zijn** voor vervoer, en
 - b) de beschikbaarheid van passende **voorzieningen** bij aanvang en na afloop van het transport voor het verzamelen, laden, vervoeren, lossen en onderbrengen van dieren, met inbegrip van pauzes bij rustplaatsen tijdens het transport en voor **noodgevallen**.
22. Verder zijn **houders van dieren** of verzorgers verantwoordelijk voor een diervriendelijke omgang en verzorging van de dieren, met name tijdens het laden en lossen, en voor het bijhouden van een register met de gebeurtenissen en problemen tijdens het transport en het invullen van het journaal bij lange transporten. Om hun verantwoordelijkheden waar te nemen, hebben ze de **bevoegdheid om snel te handelen**. In afwezigheid van een afzonderlijke houder van dieren is de bestuurder de houder van dieren.
23. De '**Organisator**' is verantwoordelijk voor de planning van het transport om de verzorging van de dieren te waarborgen. Dit kan de vervoerder, eigenaar van het voertuig en/of bestuurder zijn. Ze zijn met name verantwoordelijk voor:
 - a) de selectie van **geschikte voertuigen** voor de te vervoeren diersoorten en het transport,
 - b) het waarborgen dat goed **opgeleid personeel** beschikbaar is voor het laden en lossen van de dieren,
 - c) het waarborgen dat de bestuurder een adequaat bekwaamheidsniveau heeft op het gebied van dierenwelzijn voor de diersoorten die worden vervoerd,
 - d) het ontwikkelen en actueel houden van **plannen voor noodgevallen** voor alle soorten transport (zelfs indien niet verplicht) om maatregelen te nemen bij noodgevallen (met inbegrip van slechte weersomstandigheden),
 - e) het opstellen van een **transportplan** voor **alle** transporten (met inbegrip van verplichte) dat een laadplan, reistijd, routebeschrijving en de locatie van rustplaatsen omvat,

- f) het uitsluitend laden van **dieren** die **geschikt voor vervoer** zijn, voor het correct laden van de dieren in het voertuig en de inspectie van de dieren tijdens het transport, en voor passende maatregelen als zich problemen voordoen (als de geschiktheid voor vervoer twijfelachtig is, moet het betreffende dier door een dierenarts worden onderzocht die vervolgens de verantwoordelijkheid heeft om dieren ongeschikt voor vervoer te verklaren),
 - g) het dierenwelzijn tijdens het daadwerkelijke transport, en
 - h) **de planning van het transport, waarin** eventuele verschillen in de voorgeschreven transporttijden voor dieren en de eisen van de **sociale voorschriften met betrekking tot bestuurdersuren** moeten worden meegenomen, met inbegrip van het aantal bestuurders dat nodig is voor lange transporten om geheel aan de voorschriften te kunnen voldoen. Dit is om te waarborgen dat aan beide voorschriften wordt voldaan. Dit kan betrekking hebben op zowel de rusttijden van de bestuurder als van de dieren en op een beslissing over het benodigde aantal bestuurders voor lange transporten.
24. **Beheerders van voorzieningen** bij de plaats van vertrek en aankomst van het transport en bij rustplaatsen zijn verantwoordelijk voor:
- a) de beschikbaarstelling van **geschikte voorzieningen** voor het laden, lossen en veilig onderbrengen van de dieren, indien nodig met drenken en voederen, en met bescherming tegen slechte weersomstandigheden tot aan het verdere transport, de verkoop of ander gebruik (met inbegrip van opfok of slacht),
 - b) de beschikbaarstelling van **voldoende houders van dieren** voor het laden, lossen, drijven en onderbrengen van dieren op een wijze die zo min mogelijk stress en verwondingen veroorzaakt,
 - c) het **tot een minimum beperken** van de kans op **ziekteoverdracht** door speciale aandacht voor **reiniging en ontsmetting** van voertuigen en voorzieningen, hygiëne en milieucontrole, evenals de beschikbaarstelling van schoon strooisel,
 - d) de beschikbaarstelling van voorzieningen die geschikt zijn om met **noodgevallen** om te gaan,
 - e) de beschikbaarstelling van voorzieningen en bekwaam personeel om dieren indien nodig op **humane wijze te doden**, en
 - f) de waarborging van passende rusttijden en minimale vertraging op halteplaatsen.

Betere praktijken inzake verantwoordelijkheden

- 25. Zorgen voor **duidelijke omschrijvingen van verantwoordelijkheden** van houders, verzorgers, handelaren, transportorganisatoren, boeren, beheerders van verzamelcentra, bestuurders, eigenaren van controleposten en slachters, dat ze worden opgenomen in de vervoersovereenkomst en dat er een checklist voor al het personeel, inclusief de bestuurder(s) of verzorgers, beschikbaar wordt gesteld.
- 26. De verantwoordelijke agent stelt voor elke activiteit/taak **standaardwerkvoorschriften** op. Ze beschrijven de precieze protocollen voor voederen, drenken, verversing van strooisel, inspectie en toezicht van dieren en **bepalen welke personen** voor de betreffende taak **verantwoordelijk** zijn. Standaardwerkvoorschriften worden voortdurend geactualiseerd op basis van nieuwe adviezen en/of aanbevelingen.

2. Transportplanning en voorbereiding

2.1 Inleiding

Een **goede voorbereiding en planning** van het transport van runderen is een van de belangrijkste stadia van het transport. Ze zijn de sleutel tot een geslaagd diertransport als het gaat om overeenstemming met wetgeving, beste praktijken, hoge dierenwelzijnsnormen en economisch voordeel. Een goede planning **stimuleert een vlekkeloze uitvoering van het transport** en is nodig om het **risico** op een slechte afstemming tussen verschillende betrokken partijen **tot een minimum te beperken**. De complexiteit van het algehele diertransportproces vereist een goed georganiseerde integratie van alle afzonderlijke activiteiten volgens gedefinieerde doelstellingen, verantwoordelijkheden en toezichthoudende taken. Het **anticiperen op onverwachte gebeurtenissen en problemen** en de **beschikbaarstelling van plannen voor noodgevallen** als aanvulling op helder gedefinieerde standaardwerkvoorschriften zijn uiterst belangrijk. Naast de **onmiddellijke belangen van dierenwelzijn**, moet de planning ook **aspecten van diergezondheid** (bioveiligheid), **menselijke gezondheid en veiligheidsaspecten** en **economische gevolgen** bevatten. Het belang van de planning en voorbereiding wordt ook erkend door EU-wetgevers en voor lange transporten zijn journalen met een onderdeel over de planning verplicht.

Vanuit het oogpunt van dierenwelzijn omvat het stadium 'voorbereiding en planning' de volgende aspecten:

- planning van het transport,
- voorbereiding van het voertuig,
- voorbereiding van de dieren,
- beheer.

2.2 Planning van het transport

Het transport zal zo soepel en snel mogelijk verlopen om de blootstelling aan transportstress te beperken. Het dient zorgvuldig te worden gepland om tijdens het gehele transport het dierenwelzijn van de runderen te waarborgen. Als onderdeel van de planning van elk transport **moeten voorzorgsmaatregelen worden genomen om vertragingen**, uitvallen of andere noodgevallen te **beheersen**, teneinde de risico's op een verminderd dierenwelzijn tijdens het gehele transport tot een minimum te beperken. Het transport dient **zorgvuldig te worden gepland en voorbereid** nadat de boer of handelaar de datum en plaats van vertrek en bestemming aan de eindklant heeft meegedeeld. Transportplannen omvatten schriftelijke afspraken over laad- en losplaatsen, plannen voor noodgevallen en de details over de zending of afspraken die van toepassing zijn voor rustplaatsen, met name bij lange transporten.

Ze omvatten met name:

- **een beschrijving van de transportroute** en inschatting van de duur,
- een analyse van de **weersvoorspelling**,
- de selectie van het **vervoersbedrijf** en de vrachtwagen (type I of II) en/of schip afhankelijk van de transportduur en weersomstandigheden, het aantal runderen en de categorieën, zoals fokdieren, kalveren en slachtdieren,
- de reservering van een **controlepost**, indien van toepassing, om de **dieren** te lossen en **te laten rusten**,

- o een **plan voor noodgevallen**,
- o het geplande **aantal bestuurders**,
- o voorzieningen voor **strooisel**,
- o voorzieningen voor **drenken en voederen** om af te leveren op een controlepost, al naargelang de duur van het transport,
- o de garantie **dat de vrachtwagen gereed is** op de plaats van vertrek op de geplande vertrektijd.

Transportroutes en planning van halteplaatsen (met inbegrip van controleposten op transporten die de maximale duur overschrijden) worden geoptimaliseerd aan de hand van passende **commerciële software en systemen**. Naast de verordening inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer moeten bestuurders ook voldoen aan wetgeving inzake bestuurdersuren ([Verordening \(ECG\) nr. 561/2006](#)). Bij de planning van het transport moeten deze twee wettelijke voorschriften allebei in acht worden genomen. Naast de rusttijden moet in de planning ook de locatie waar het voertuig zal stoppen met inachtneming van de bioveiligheid worden meegenomen. Een overzicht van de maximale transporttijden die volgens de verordening worden toegestaan, staat in de onderstaande tabel (**tabel 2.1**).

Tabel 2.1 Maximale toegestane transporttijden volgens de verordening (in uur).

	Voertuig type I	Voertuig type II		
Runderen	8	29 (14-1-14) (tussenstop van minimaal 1 uur voor drenken en voederen (indien nodig), na 14 uur rijden)		
	Voertuig type I	Voertuig type II		
		Transport	Rusttijd	Transport
Niet gespeende kalveren	8	9	1	9

De verwachte totale transportduur voor de geplande route wordt realistisch vastgesteld door de benodigde tijd voor het laden en lossen erin mee te nemen. Als de dieren na deze transporttijd hun plaats van bestemming nog niet hebben bereikt, moeten ze worden uitgeladen, gevoederd en gedrenkt en een rusttijd van ten minste 24 uur krijgen bij een door de EU goedgekeurde controlepost, zie [hoofdstuk 6. Verblijf op controleposten, markten en verzamelcentra](#)

2.2.1 Transportduur

De transportduur moet zorgvuldig worden ingeschat en de ingeplande rusttijden en tussenstops bij controleposten omvatten. Op basis van de transportduur moet het juiste type voertuig en de uitrusting ervan worden gekozen.

Goede praktijken inzake de aard en duur van het transport

27. De transportorganisator dient een vervoersbedrijf te kiezen met inachtneming van diens vergunning, goedkeuring van vervoermiddelen, bekwaamheid, ervaring, capaciteit en beschikbare verzorgers en bestuurders.
28. De transportorganisator dient de **transportduur** in overleg met het vervoersbedrijf precies te definiëren. Dit omvat de routekaart, rustplaatsen voor de bestuurder en tussenstops bij controleposten tijdens lange transporten. Hij dient de route te kiezen die de duur van het transport zo kort mogelijk maakt.

29. **Heldere en effectieve communicatie** tussen de vervoerder en de laad- en losplaatsen is van essentieel belang. Dit moet telefonische en digitale communicatie omvatten met boeren, controleposten, markten en slachthuizen tijdens de transportplanning om alle afspraken en vereisten te bevestigen en tussen de bestuurder(s) en alle andere agenten tijdens de transportfase / het transport.
30. Voor transporten waarbij dieren moeten worden gelost bij een controlepost vereist de bevoegde autoriteit een **bewijs van reservering** en bewijs van acceptatie van de dieren bij een controlepost op het traject dat in onderdeel 1 van het journaal staat vermeld. Deze procedure maakt deel uit van de controles die door de bevoegde autoriteit voorafgaand aan lange transporten worden uitgevoerd.
31. De tussenstops moeten lang genoeg duren om de **dieren te controleren** op eventuele tekenen van aantasting van de gezondheid of het dierenwelzijn en om de systemen voor voederen en drenken te controleren, zodat kan worden gewaarborgd dat er voldoende voer en water beschikbaar is.
32. Er moet tussen tussenstops tijd worden ingeruimd om **individuele dieren te behandelen** indien dit na inspectie nodig blijkt.
33. De vervoerder moet het **voertuig kiezen op basis van** de diersoort, het aantal dieren dat moet worden vervoerd en de transportduur (vrachtwagenuitrusting volgens vergunning type I of II).

Betere praktijken inzake de aard en duur van het transport

34. Plan het laden en het transport zo in dat de dieren direct op de plaats van bestemming kunnen worden gelost.
35. Zorg voor heldere communicatie tussen bestuurders en personeel over plaats van bestemming over de verdeling van de verantwoordelijkheden.
36. Er moet **tijdens alle transporten** (lang, standaard of kort) aandacht worden besteed aan het effect van **thermische omstandigheden** (hitte en kou) en vochtigheid. Passende strategieën moeten op alle soorten transport worden gehanteerd om het risico op thermische stress tot een minimum te beperken.
 - Probeer transport tijdens warmere momenten van de dag te voorkomen en plan het transport 's nachts in om van de koelere temperaturen te profiteren.
 - Plan de korte en lange trajecten om bekend oponthoud zoals wegwerkzaamheden en omleidingen te voorkomen.
37. De transportorganisator moet ervoor zorgen dat al het benodigde papierwerk (zoals paspoorten, leverbonnen en contactgegevens voor noodgevallen) in overeenstemming is met de regelgeving is opgesteld en dient daarnaast alle **volledige documenten tijdig** aan de vervoerder te verstrekken, zodat het voertuig meteen na het laden kan vertrekken.

2.2.2 Plannen voor noodgevallen

Het hoofddoel van de vervoerder is om de dieren tijdig en onder goede dierenwelzijnsomstandigheden af te leveren ondanks het risico op verkeersoponhoud. Er kunnen zich ondanks een optimale voorbereiding en planning noodgevallen voordoen. **Het plan voor noodgevallen heeft als doel om de bestuurder en het vervoersbedrijf te helpen om de veiligheid en het welzijn van de dieren in een noodgeval te waarborgen.** De verordening schrijft deze plannen voor ten behoeve van een vervoerdersvergunning voor lange transporten, maar ze kunnen ook tijdens korte transporten van pas komen. Plannen voor noodgevallen zijn het bruikbaarst wanneer ze regelmatig door de vervoerder geoefend en geactualiseerd worden.

Ze moeten vier vragen beantwoorden: welke potentiële risico's kunnen een noodgeval veroorzaken, wat kan er worden gedaan als ze zich voordoen, wie moet wat doen en op welke wijze worden de schadebeperkende maatregelen uitgevoerd. Door voorbereid te zijn, kan de vervoerder op een effectieve manier handelen en het effect van oponthoud of een ongeval op de dieren beperken. Figuur 2.1 toont een voorbeeld dat is ontleend aan [Practical Guidelines to Assess Fitness for Transport of Equidae \(2016\)](#).

Annex III – Example of UK contingency plan

Council Regulation (EC) 1/2005

Contingency Plan Template For Type 2 Transporters

Please complete this Contingency Plan and submit to the following address with your application form for a Type 2 Transporter Authorisation:

This generic Contingency Plan is to be completed by the Transporter.

Section 1 – Contact Details

Name of Transporter

Address:

Contact Telephone Number Email Address

Section 2 – In case of an emergency:

- 1 Who is your nominated vehicle breakdown/recovery company?
- 2 What action will you take in the event of a traffic accident, road closure or weather conditions delay your journey?
- 3 What action will you take if the ferry/shuttle service has been suspended?
- 4 What action will you take in the event that your vehicle suffers an irreparable breakdown?
- 5 What action will you take if any animal(s) become ill during the journey?
- 6 What action will you take if any animal(s) needs to be euthanised?
- 7 What action will you take in the event that you encounter extreme temperatures (either hot or cold) during the journey?
- 8 What action will you take if there is confirmation of a Notifiable Disease in an area you're travelling through?

Transporter Signature

Name in BLOCK LETTERS Date

Figuur 2.1. De opmaak van een noodplan (zoals weergegeven in Practical Guidelines to Assess Fitness for Transport of Equidae, 2016)

Goede praktijken inzake plannen voor noodgevallen

38. Wanneer vertraging optreedt, moet het welzijn en de veiligheid van de dieren te allen tijde voorop worden gesteld. Het is de verantwoordelijkheid van de bestuurder om te zorgen dat de dieren het naar hun gemak hebben en veilig zijn en dat de transporttijd zo kort mogelijk wordt gehouden.
 39. De bestuurder moet alle redelijke inspanningen verrichten om het oponthoud tot een minimum te beperken en zorgen dat er de beschikking is over **water, schaduw (op een hete dag) en voldoende ventilatie**.
 40. De bestuurder **moet** zo nodig bij lange files **de hulp inroepen van de politie** om zijn transport zo snel mogelijk te kunnen voortzetten (bijvoorbeeld wanneer de weg als gevolg van een ongeval is afgesloten).
 41. In het geval van een **mechanisch defect** aan het voertuig, moet de oorzaak van het defect worden vastgesteld en worden ingeschat hoeveel tijd de reparatie in beslag neemt. Als de reparatie niet ter plaatse kan worden uitgevoerd of te veel tijd in beslag neemt, moet er een **vervangend voertuig worden geregeld**.
42. In het voertuig moet een plan voor noodgevallen aanwezig zijn. Een voorbeeld hiervan is te zien in figuur 2.1. Het plan moet bekend en duidelijk zijn voor iedereen die bij het diertransport betrokken is. Het moet beschrijven hoe er bij onvoorziene gebeurtenissen en oponthoud moet worden gehandeld om te zorgen dat de dieren er niet erg onder lijden. Oponthoud kan worden veroorzaakt door het weer, verkeersproblemen, ongelukken, wegwerkzaamheden, mechanische defecten of sluitingen van voorzieningen. Het plan voor noodgevallen moet onder meer de beschikbaarstelling van voorzieningen omvatten om de dieren in noodgevallen onder te brengen.
43. In noodgevallen moet het plan voor noodgevallen door de bestuurder en/of vervoerder (degene die als eerste het noodgeval constateert) in werking worden gezet.
 44. Het plan voor noodgevallen, moet **de volgende elementen omvatten**:
 - a) oplossingen over hoe de vervoerder en de bestuurder(s) **permanent met elkaar in contact** kunnen staan,
 - b) oplossingen over hoe **contact met autoriteiten** kan worden gewaarborgd (politie/dierenartsen),
 - c) een lijst met **telefoonnummers** van alle betrokken partijen, waaronder het telefoonnummer van de verzekeringsmaatschappij voor de runderen,
 - d) oplossingen over hoe **plaatselijke pechhulpdiensten** en hoe de overname van een zending (vervangende voertuigen) kunnen worden geregeld,
 - e) oplossingen voor **het regelen van reparatie** bij schade aan het voertuig,
 - f) oplossingen voor **het lossen van dieren** bij noodgevallen of oponthoud: **plaatsen waar dieren kunnen worden gelost** worden langs de geplande route in kaart gebracht en moeten de bestuurder meteen inzichtelijk worden gemaakt,
 - g) oplossingen over hoe **water, voeder en strooisel** kunnen worden geregeld bij onvoorzien lang oponthoud (bijvoorbeeld bij grensovergangen),
 - h) **Andere maatregelen** die nodig zijn om te zorgen dat de dieren niet onnodig veel lijden als gevolg van oponthoud tijdens transport.
 45. **Dieren kunnen** tijdens het transport **letsel oplopen** en het kan soms nodig zijn om een dier op humane wijze te doden voor het de plaats van bestemming bereikt om het dier verdere pijn of stress te besparen.

- De vervoerder moet om die reden de **contactgegevens van een dierenarts** of een bevoegde slachter bij de hand hebben die op bekwame en humane wijze op locaties langs het traject of op de plaats van bestemming een dier kunnen doden.
46. Enkel bestuurders of verzorgers die een getuigschrift van vakbekwaamheid hebben en een speciale opleiding op het gebied van eerste hulp voor dieren hebben gevolgd, mogen **verwonde dieren** tijdens het transport **verzorgen**.
 47. Regel voor **niet gespeende kalveren** een andere vrachtwagen voor overladen als er een motorstoring optreedt.

Betere praktijken inzake plannen voor noodgevallen

48. Voor **korte transporten van minder dan 8 uur** moet ook een plan voor noodgevallen worden opgesteld en toegepast.
49. Om goed op een ongeval te zijn voorbereid, moet elk transportvoertuig zijn uitgerust met het volgende:
 - a) **blad met contactgegevens** voor noodgevallen met telefoonnummers die 24 uur bereikbaar zijn voor plaats van vertrek en bestemming en plaatselijke bevoegde autoriteiten, beschikbare dierenartsen, nooddiensten, marktdeelnemers met noodvoorzieningen en verzekeringsmaatschappijen,
 - b) **waarschuwingsapparatuur** voor noodgevallen (zoals vuurpijlen, gevarendriehoeken) conform Europese wetgeving,
 - c) **fotocamera** / camera van mobiele telefoon
 - d) **schadeformulier** voor ongevallen,
 - e) **bedrijfsongevallenformulier** / standaardwerkvoorschriften,
 - f) **brandblusser**,
 - g) **opvangbak** of reinigingsset.
50. De vervoerder moet tijdens oponthoud constant **toezicht houden op het comfort en de toestand** van de dieren. Bij kalveren en koeien voor de slacht **moet een bestuurder** tijdens oponthoud **de dieren controleren** op tekenen van hijgen en passende maatregelen nemen.
51. De vervoerder moet in geval van oponthoud **contact opnemen met de contactpersonen van de plaats van vertrek en/of bestemming** om hen te informeren over de aard van het oponthoud en om het beste plan van aanpak te bepalen, ook vanuit het oogpunt van dierenwelzijn.
52. Alle voertuigen moeten beschikken over een **praktische en eenvoudige nooduitgang** om het makkelijker te maken om de runderen te inspecteren en dieren in nood te helpen.
53. Noodprocedures worden **periodiek getest** en via interne audits met het personeel besproken en zo nodig aangepast.
54. Uitrusting die wordt aangehouden voor **noodslachting** wordt goed onderhouden en kan efficiënt worden ingezet. De opleidingen voor en het onderhoud van de uitrusting wordt gedocumenteerd.
55. **Vervoerders wisselen onderling informatie uit** over hoe dieren moeten worden vervoerd (met inbegrip van de kwesties gerelateerd aan noodgevallen) en evalueren regelmatig wat wel en niet werkt.
56. Bij niet gespeende kalveren die risico op hittestress lopen bij omstandigheden met een lage vochtigheid, dient **water over de vloer** van de vrachtwagen **te worden gespreid**.
57. Als er een motorstoring optreedt tijdens het vervoer van niet gespeende kalveren **moet er een noodaggregaat aanwezig zijn**, zodat de ventilatie kan blijven draaien en de temperatuur, luchtstroom en zuurstof kunnen worden geregeld.

2.3 Vervoermiddelen

Het ontwerp, onderhoud, gebruik en de voorbereiding van het voertuig zijn sleutelfactoren voor het waarborgen van een hoog niveau van dierenwelzijn en dierenwelzijn tijdens het transport. Een groot risico voor het dierenwelzijn vormt de fysieke omgeving in het voertuig, **vooral als het gaat om de thermische omgeving**. Het is daarom **van vitaal belang** om te zorgen dat de ventilatiesystemen niet alleen voldoen aan de wettelijke eisen, maar dat ze ook in staat zijn om de interne omstandigheden effectief constant te houden en zo dicht mogelijk **de optimale thermische omgeving voor de vervoerde dieren** naderen. Passende ventilatiesystemen met voldoende capaciteit zijn essentieel, omdat tijdens alle transporten de weersomstandigheden kunnen veranderen en de vervoerde dieren aan variabele thermische belastingen kunnen worden blootgesteld. De verschillen per seizoen qua weersomstandigheden vormen eveneens een risico op **thermische stress**. Verder moet ook rekening worden gehouden met de constructie van het dak van de container.

Tijdens lange transporten waarbij **dieren door verschillende klimaatzones worden verplaatst, neemt het risico op thermische stress toe**. Mechanische ventilatie moet hitte en vocht afvoeren, zodat een omgeving wordt gecreëerd waarin het risico op thermische stress tot een minimum wordt verminderd. Het ontwerp en het gebruik van dergelijke systemen moet worden gebaseerd op een begrip van de behoeften van de dieren die verder strekken dan de eisen van de huidige wetgeving. Het is van essentieel belang om de **principes van de kritieke bovenste en onderste temperatuur** en thermoneutrale zone te kennen om voor een effectieve specificatie van de ventilatievereisten en operationele strategieën te zorgen. Andere factoren zoals vochtigheid en natheid van de huid kunnen ook van invloed zijn op het acceptabele temperatuurbereik.

Ventilatiesystemen worden onderverdeeld in **vrije en geforceerde systemen**. Vrije ventilatiesystemen zijn gebruikelijk in voertuigen die worden gebruikt voor korte transporten (minder dan acht uur). Geforceerde systemen zijn voorgeschreven voor voertuigen voor lange transporten. Volgens de verordening mag het luchtdebiet van ventilatoren niet lager zijn dan 60m³/h per 100 kg levend gewicht. De efficiëntie van geforceerde ventilatiesystemen wordt met name belangrijk bij **transporten van Noord-Europa naar de Mediterrane regio's** met hun warme klimaten. **Regelmatige tussenstops** als gevolg van het verkeer of grenscontroles kunnen in warme klimaten bijvoorbeeld **leiden tot het opwarmen van de temperatuur in het voertuig, wat hittestress bij de dieren veroorzaakt**. Ventilatie is ook belangrijk voor het beperken van de concentraties ammoniak (door uitwerpselen en urine) en koolstofdioxide (door uitademing in het voertuig).

Overbelading kan het risico op **bloedingen en zodoende het risico op pijn** vergroten. De **beschikbare ruimte** kan ook **van invloed zijn op het gedrag van de dieren**, met name de gewenste houding tijdens transport, de mogelijkheid om te kunnen liggen en kan dus leiden tot meer **vermoeidheid van de dieren**. Aan de andere kant kan een **te grote beschikbare ruimte** ertoe leiden dat ze vaker **vallen**. Een beperkte **toegang tot middelen** (water, voeder) door overbezetting of een **slecht ontwerp van de uitrusting** kan leiden tot meer frustratie, **dorst en honger** van de dieren. Onvoldoende **hoogte** boven de schoft van de dieren kan een goede ventilatie in de vrachtwagen belemmeren (**thermische en klimatologische stress**) en kan het risico op **stress, verwondingen en kneuzingen** (bijvoorbeeld door elkaar te bestijgen) verhogen.

Een **slechte ophanging** van het voertuig kan het dierenwelzijn eveneens verminderen. Overmatige trillingen kunnen leiden tot symptomen die uiteenlopen van **misselijkheid tot spiervermoeidheid**. Slipvrije **vloeroppervlakken** zijn essentieel voor het voorkomen van **vallen**. **Strooisel** kan uitkomst bieden, hoewel het wettelijk alleen verplicht is voor kalveren jonger dan zes maanden en voor lange transporten.

Goed strooisel is droog en heeft een goed absorberend vermogen voor vloeistoffen. Voldoende strooisel biedt de dieren **meer comfort en bevordert het rusten** van dieren.

Wetenschappers raden aan dat naast de wettelijk voorgeschreven parameters het **controleren van parameters** als relatieve luchtvochtigheid, trilling en totaal beladen gewicht extra informatie kunnen bieden voor het beoordelen van het dierenwelzijn tijdens het transport. Een groot deel van de uitrusting (bijvoorbeeld voor het meten van de relatieve luchtvochtigheid) is echter nog steeds niet robuust of precies genoeg voor routinematig gebruik bij commercieel vervoer. De automatische regeling van de mechanische ventilatie door een systeem voor temperatuurcontrole is technisch haalbaar. Nieuwe bewijzen geven aan dat dit het diertransport ten goede kan komen.

Andere risicofactoren op het gebied van voertuigontwerp die tot verwondingen kunnen leiden:

- onvoldoende breedte of hoogte van de doorgang of container,
- ongeschikte zijwanden van de doorgang (scherpe uitsteeksels, scherpe kanten, open of te lage zijwanden),
- onvoldoende verlichting,
- slechte staat van de vloer, zoals gaten en opstappen.

Als alle andere omstandigheden hetzelfde zijn, zal het effect van het ontwerp van transportvoertuigen en voorzieningen ervan belangrijker worden naarmate de transportduur toeneemt en de weersomstandigheden slechter worden (ongeacht of het zeer koud of warm weer is).

2.3.1 Ontwerp en onderhoud van het voertuig

Het comfort van runderen tijdens transport hangt in hoge mate af van het voertuigontwerp en het rijgedrag evenals de kwaliteit van de wegen waarover wordt gereden.

Goede praktijken inzake ontwerp en onderhoud van het voertuig

58. Mechanische ventilatiesystemen moeten in staat zijn om met inachtneming van de diersoort, transportduur en weersomstandigheden de **in de verordening beschreven omstandigheden aan te houden**. Dit wil zeggen dat de ventilatie in het voertuig in staat moet zijn om passende temperaturen in het laadruim te bereiken wanneer alle dieren aanwezig zijn. Vervoerders moeten zorgen dat dit mogelijk is door de temperaturen tijdens het transport te meten en deze te vergelijken met de waarden die bij vorige transporten zijn geregistreerd.
59. De ventilatie moet kunnen worden aangepast en de beschikbare ruimte moet indien nodig kunnen worden vergroot.
60. Vrachtwagens met meerdere niveaus verdienen speciale aandacht. Zulke voertuigen moeten op passende wijze worden ontworpen, onderhouden en beheerd om de dieren te beschermen tegen het weer en zodat dieren op de hogere niveaus de dieren op de lagere niveaus niet vuil maken.
61. Bij natuurlijke ventilatie moet het ventilatieoppervlak $\geq 40\%$ van het totale oppervlak van de zijkant van de container zijn.
62. Aerodynamische constructies die op trekkers zijn gemonteerd voor een efficiënter brandstofverbruik mogen de luchtstroom naar de aanhanger niet beperken die nodig is voor ventilatie en koeling.

63. Het ventilatiesysteem van vrachtwagens met volledige klimaatregeling moet **wanneer de vrachtwagen stilstaat** nog vier uur **aan blijven staan** als de temperatuur boven de 30°C is.
64. Alle voertuigen moeten **onmiddellijk na elk vervoer** van dieren of van een product dat de gezondheid van de dieren kan aantasten en, indien nodig, voordat opnieuw dieren worden geladen, worden **onderhouden, gereinigd en ontsmet** met een door de bevoegde autoriteit officieel toegelaten ontsmettingsmiddel. Het is onacceptabel dat een vuile vrachtwagen een schoon dier vuil maakt.
65. Voor de reiniging en ontsmetting van voertuigen moet een logboek worden bijgehouden waarin staat wanneer het voertuig werd gereinigd en welke ontsmettingsmiddelen werden gebruikt.
66. Relingen op het voertuig en bij ventilatieopeningen moeten ervoor zorgen dat dieren niet kunnen ontsnappen, vallen of uit het voertuig steken.
67. **In de containers** waarin de dieren worden vervoerd, moet voldoende **verlichting** zijn voor veilig laden en lossen, en voor de inspectie en verzorging van de dieren tijdens het transport.
68. **Elke laadvloer** van het voertuig moet een **afzonderlijke toegang hebben tot de dieren** om te voldoen aan de wettelijke eisen. Voor betere praktijken wordt de **toegang tot elke box voorgesteld**, maar er kunnen praktische beperkingen zijn.
69. Onderhoud de ophangingen goed omdat ze trillingen verminderen en zo ook stress bij dieren.
70. Controleer of de banden goed zijn opgepompt en voldoende profiel hebben. Voorkom dat de bandenspanning te hoog is om trillingen te verminderen.
71. Het vloeroppervlak moet vlak zijn en geen holrondingen (van bijvoorbeeld wielafschermingen) hebben.
72. Interne vlonders moeten een slipvrije vloer en bescherming aan de zijkanten hebben en zo zijn aangebracht dat voldoende ruimte wordt gewaarborgd voor het vrij en zonder obstakels (zoals een rechte hoek) heen en weer lopen van de dieren.
73. Uitlaatgassen mogen niet het dierenruim binnendringen.
74. Het voertuig moet beschikken over een systeem waarmee de bestuurder **constant de temperatuur** in het compartiment van de dieren kan **controleren**, zoals voorgeschreven door de verordening voor transporten van meer dan acht uur. Het systeem voor toezicht moet inzichtelijk en gebruiksvriendelijk, zijn en waarschuwen wanneer grenswaarden van het temperatuurbereik voor de betreffende dieren duidelijk worden overschreden.
75. Bij een transport van meer dan acht uur moet de ventilatiecapaciteit van de mechanische systemen **ten minste 60 m³/uur/100 kg levend gewicht** zijn. Dit geldt zowel voor korte als lange transporten. Vervoerders moeten zorgen dat deze specificatie leidt tot een passende controle van de thermische micro-omgeving in het voertuig.

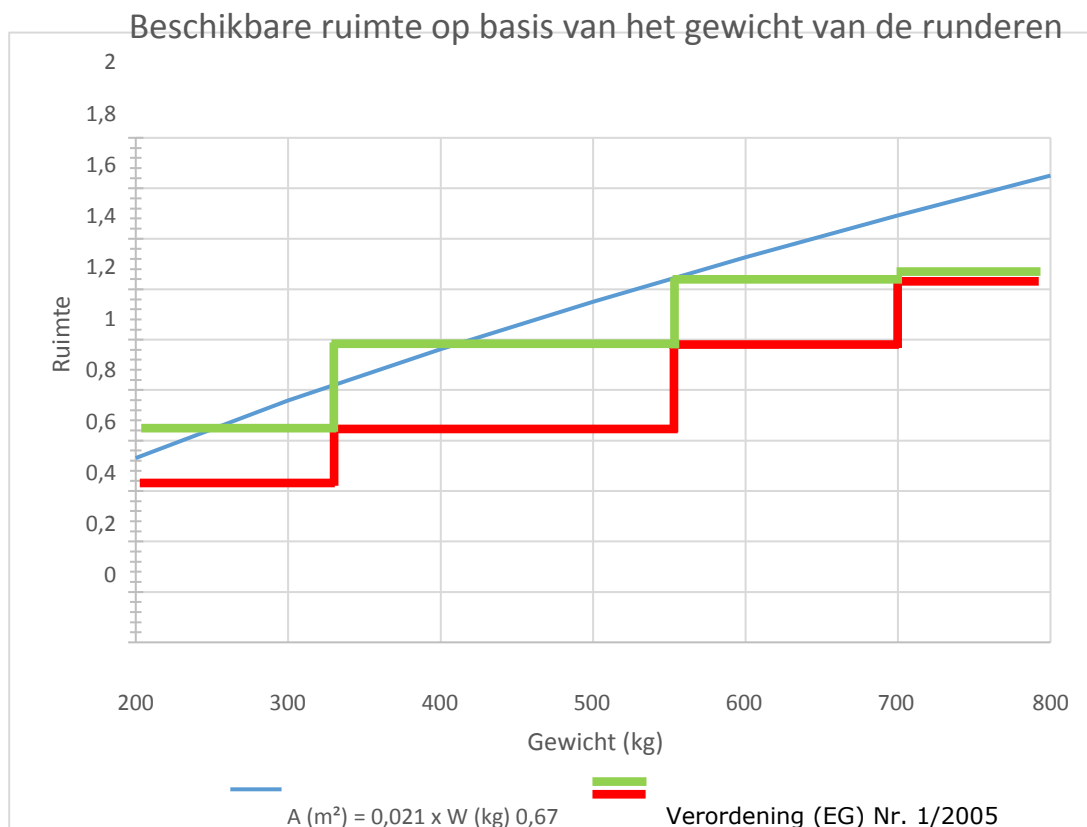
Betere praktijken inzake ontwerp en onderhoud van het voertuig

76. Alle laadkleppen moeten zijn voorzien van dwarslatten.
77. Het voertuig moet zijn voorzien van **zijdeuren voor inspectie** van de dieren.
78. De dieren kunnen **op elk gewenst moment vanaf buiten het voertuig** direct dan wel met behulp van een camerasysteem worden geobserveerd.
79. Alle transportvoertuigen voor runderen (niet alleen van type II) moeten zijn voorzien van mechanische ventilatie om de thermische micro-omgeving te regelen. Ze moeten indien nodig worden gebruikt bij alle transporten, ongeacht de geplande transporttijd.
80. **De werking** van de ventilatie, alarmsystemen en drenkplaatsen moet **dagelijks worden gecontroleerd**.

81. Alle transportvoertuigen voor runderen moeten lichtgekleurde geïsoleerde daken hebben om de effecten van warmtebelasting door zoninstraling te verminderen (verplicht voor voertuigen met lange diertransporten van meer dan acht uur).
82. Bij het transport van stieren in een voertuig met één niveau moeten er **rooster** worden gebruikt **dat bestijen tegenaat**.
83. Bij het transport van kalveren moet de laadvloer zijn voorzien van **bescherming aan de zijkanten** om te voorkomen dat de poten van de dieren vast komen te zitten tussen de laadvloer en de zijwand.
84. Bestuurders/vervoerders moeten toegang hebben tot een deugdelijke wasinstallatie voor het reinigen en ontsmetten van de dierenruimen aan het einde van het transport. De wasinstallatie moet voor het transport worden vastgelegd.

2.3.2 Beschikbare ruimte

De ruimte die runderen tijdens het vervoer ter beschikking staat, is een van de belangrijkste factoren die het welzijn beïnvloeden. De absolute minimaal beschikbare ruimte hangt af van de afmetingen van dieren, maar dat is op zich niet toereikend. De eisen aan ruimte worden ook vastgesteld op basis van in hoeverre dieren in staat zijn tot een goede thermoregulatie en op basis van omgevingsomstandigheden, zoals temperatuur en luchtvochtigheid. Bij de eisen van de verordening met betrekking tot wegtransport is als uitgangspunt de beschikbare ruimte voor runderen genomen (A) die overeenkomt met de allometrische vergelijking $A \text{ (m}^2\text{)} = 0,021 * W^{0,67}$ (zie **figuur 2.2**). Dit biedt runderen een redelijke ruimte om het evenwicht te bewaren en houvast te vinden tegen de beweging van het voertuig en om zich in het voertuig te verplaatsen.

Figuur 2.2 Beschikbare ruimte voor runderen tijdens transport op basis van de allometrische vergelijking en waarden van de verordening, meer (groen) en minder (rood) ruimte

In cijfers vermeldt de verordening de beschikbare ruimte waaraan moet worden voldaan als volgt (**tabel 2.1**):

Categorieën	Gemiddeld gewicht (kg)	Min. oppervlakte / dier (m²)
Fokkalveren	50	0,30 tot 0,40
Middelgrote kalveren	110	0,40 tot 0,70
Zware kalveren	200	0,70 tot 0,95
Middelgrote runderen	325	0,95 tot 1,30
Grote runderen	550	1,30 tot 1,60
Zeer grote runderen	>700	>1,60

Tabel 2.1 Beschikbare ruimte voor runderen volgens de verordening.

Goede praktijken inzake beschikbare ruimte

85. De beladingsdichtheid moet bij **gehoorde dieren** lager zijn (ten minste 10% extra ruimte), omdat hoorns en punten verwondingen kunnen veroorzaken.
86. Dieren mogen niet op een dusdanige manier worden ondergebracht dat ze verwondingen kunnen veroorzaken of dat het dierenwelzijn in gevaar komt.
87. Bij het vaststellen van de beschikbare ruimte moet niet alleen worden uitgegaan van lichaamsgewicht, omdat de dieren ook qua omvang en vorm van elkaar verschillen. De dieren moeten beschikken over voldoende ruimte, zodat ze zich makkelijk kunnen omdraaien.
88. Er moeten tussenschotten worden geplaatst om te zorgen voor een **optimale en praktische omvang van de boxen**. De omvang van de box moet eerder zijn gebaseerd op het oppervlak dan de lengte ervan. Bij de berekening moet de breedte van de aanhanger en het totale binnenoppervlak/-ruim van elk type aanhanger worden meegenomen.
89. Tussenschotten moeten dicht zijn en qua hoogte op de vervoerde diersoort zijn afgestemd. **Tussen tussenschotten en de vloer** of de zijwanden van de vrachtwagen mag **geen tussenruimte** zitten. Dieren komen vaak met hun poten of kop vast te zitten onder of tussen deze ruimten.
90. Vervoerders moeten zorgen dat er voldoende ruimte boven de dieren is, zodat de dieren in hun natuurlijke houding rechtop kunnen staan, zonder dat zij gehinderd worden in hun natuurlijke bewegingen, en er een optimale ventilatie mogelijk is.

Betere praktijken inzake beschikbare ruimte

91. Bij de berekening van de beschikbare ruimte moeten interne, handmatig te heffen vlonders buiten beschouwing worden gelaten.
92. De beladingsdichtheid van **drachtige dieren** moet lager zijn. Ze hebben meer ruimte nodig bij het opstaan als ze liggen en de beschikbare ruimte moet ten minste 10% meer bedragen. Houd er rekening mee dat het niet is toegestaan om drachtige dieren tijdens de laatste 10% van de drachtijd te vervoeren.
93. **Tussenschotten moeten voldoende kunnen worden aangepast** om veranderingen in beschikbare ruimte mogelijk te maken en in te spelen op de effecten van overige externe factoren zoals temperatuur en fysieke verschillen van dieren.
94. Vervoerders moeten zorgen dat de omvang van de box eenvoudig kan worden aangepast.
95. **Boven het hoogste punt** van de rug van het grootste dier moet zich ten minste **20 cm vrije ruimte** bevinden.
96. Als er warm weer tijdens het transport wordt verwacht:

- o **verhoog de ruimte boven de kop** van de dieren om de luchtverplaatsing te maximaliseren en de mogelijkheid voor warmteoverdracht te vergroten; verhoog de niveaus en laadvloeren waar mogelijk, maar niet zoveel dat bestijgen wordt aangemoedigd,
- o **voorkom dat dieren in de hetere delen** van het voertuig (vooraan en op de hogere niveaus) **worden opgehokt**.

2.3.3 Vloer van het voertuig en strooisel

Goede praktijken inzake de vloer en het strooisel

97. Er moet **antislipmateriaal** worden gebruikt.
98. Vervoerders moeten **passend strooisel** in het transportvoertuig ter beschikking stellen aan kalveren en ook aan alle runderen wanneer het transport meer dan acht uur duurt. Passend materiaal hiervoor is stro voor jonge runderen, stro voor volwassen runderen in de winter en stro of zaagsel voor volwassen runderen in de zomer.

Betere praktijken inzake de vloer en het strooisel

99. Alle runderen moeten tijdens korte transporten beschikken over voldoende strooisel, omdat het verwondingen kan voorkomen wanneer dieren tijdens het transport vallen. De hoeveelheid stro die moet worden gebruikt, moet **ten minste 10 kg per m²** bedragen. Het strooisel moet op alle verdiepingen, niveaus of laadvloeren het gehele oppervlak bedekken. Andere materialen die kunnen worden gebruikt, zijn zaagsel en geperste strokorrels.
100. Gebruik tijdens warm weer bijvoorbeeld geperste strokorrels in een hoeveelheid van 8 tot 10 kg per m².

2.3.4 Klimaatregeling tijdens lange transporten

Bij een gebrek aan ventilatie is de kans groot dat de **temperatuur en vochtigheid** in de vrachtwagen toeneemt, wat negatieve gevolgen heeft zoals gewichtsverlies, ziekte of zelfs sterfte. Dit kan ook leiden tot hogere ammoniakconcentraties die de ademhaling van de dieren nadelig kunnen beïnvloeden. Ventilatiesystemen zijn vooral van belang tijdens warm weer wanneer runderen hun lichaamstemperatuur verlagen door de ademhalingsfrequentie te verhogen. Een goed ventilatiesysteem moet zijn voorzien van ventilatieopeningen die groot genoeg zijn en op dierenhoogte over de totale lengte van het voertuig zijn aangebracht. Onvoldoende ventilatie tijdens transport zorgt voor aanzienlijke toename van de sterftegevallen.

Goede praktijken inzake klimaatregeling tijdens lange transporten

102. Als er sprake is van risico op hitte- of koudestress tijdens transport moeten bestuurders in hun transportplan opnemen dat de dieren vaker worden gecontroleerd op tekenen van hijken, vermoeidheid, rillen, dicht bij elkaar kruipen, etc. Dit moet ten minste tijdens alle verplichte tussenstops plaatsvinden en op momenten waarop het veilig en handig is om tijdens het transport extra tussenstops te maken.

103. In de verordening is voorzien dat temperatuursensoren zich in die delen van het voertuig moeten bevinden waarvan verwacht wordt dat de omgevingsomstandigheden er het slechts (of meest extreem) zijn. Sensoren moeten indien mogelijk dicht in de buurt van luchtinlaten en -uitlaten worden aangebracht en bij voertuigen met vrije ventilatie op de bovenste laadvloeren en aan de voorkant.

Ze moeten om die reden robuust zijn, barre omstandigheden kunnen weerstaan en betrouwbare waarden weergeven die exact overeenkomen met de daadwerkelijke luchttemperatuur op hun locatie.

104. Per niveau of per laadvoer van het voertuig moeten **ten minste twee temperatuursensoren** aanwezig zijn.

Betere praktijken inzake klimaatregeling tijdens lange transporten

105. Vervoerders moeten toezichtsystemen installeren die niet alleen voldoen aan wetgeving, maar die ook de flexibiliteit hebben om **extra functies** zoals relatieve luchtvochtigheid, trilling en totaal beladen gewicht te kunnen bieden.
106. Vervoerders moeten een systeem gebruiken dat alle meetwaarden van de temperatuur in het dierenruim op gezette tijden registreert en opslaat op de on-board-unit (bijvoorbeeld elke vijf minuten) en dat deze gegevens ook kan doorgeven aan het basisstation.
107. In de meeste voertuigen heeft de voorkant van het dierenruim op het hoogste niveau waarschijnlijk de hoogste temperatuur en de achterkant van het dierenruim op het laagste niveau waarschijnlijk de laagste. Hierdoor wordt aanbevolen om ten minste **vier temperatuursensoren per laadvloer** te hebben. Het kan echter raadzaam zijn om ten behoeve van het beoordelen van het dierenwelzijn extra temperatuursensoren te installeren. Dit geldt met name voor de plekken waar de temperaturen in het voertuig lastiger te voorspellen of variabeler zijn.
108. Systemen moeten in staat zijn om **een bepaald gedeelte van het voertuig te isoleren** om te voorkomen dat er foutieve metingen worden opgetekend, indien een bepaald gedeelte van het voertuig of een laadvloer niet in gebruik is. Ze moeten eveneens draagbaar zijn als ze worden aangebracht op een voertuig met aanpasbare laadvloeren. Voor alle afzonderlijke onderdelen van een transportvoertuig voor dieren, zoals vrachtwagen en aanhanger, zijn afzonderlijke sensoren nodig.
109. Het geïnstalleerde systeem moet de mogelijkheid bieden om op elk gewenst moment te beschikken over **afdrukken, digitale displays** of toegankelijke elektronische bestanden van de meetwaarden van de temperatuur, zodat bij controles langs de weg de afdrukken ter plaatse aan de controlerende instanties kunnen worden overhandigd.

2.4 Voorbereiding van de dieren

Een goede en passende voorbereiding van de dieren beperkt de stress tijdens het transport en het effect van stressfactoren tijdens de omgang en het transport tot een minimum. Verschillende aspecten van het stadium van voorbereiding hangen samen met de dieren die worden vervoerd. Voor volwassen dieren en jongvee is bijvoorbeeld een andere aanpak nodig. Deze situaties worden in de volgende subparagrafen behandeld.

Zoals elders in deze gids beschreven, moeten runderen en kalveren vertrouwd zijn met menselijk contact en menselijke omgang om de effecten van het drijven en laden voor het transport te verminderen. Erkend wordt dat het in het voertuig laden van gezonde dieren met een goede conditie een uiterst belangrijke factor is voor het in stand houden van een goed dierenwelzijn tijdens het transport. Dit maakt de **selectie van dieren voor transport een belangrijke factor voor het waarborgen van dierenwelzijn**. Samen met de verordening voorzien de [dierenwelzijnsrichtsnoeren van de OIE](#) in de criteria voor dieren die ongeschikt voor transport zijn, zoals zieke, gewonde, zwakke, minder valide of vermoeide dieren of hoogdrachtige koeien en pas geboren kalveren met een navelstreng die nog niet is geheeld. Een samenstelling met onvertrouwde runderen van andere sociale groepen voor of tijdens het transport kan een aanzienlijk risico op bedreigend gedrag en vechten met zich meebrengen.

Voorafgaand aan het transport moeten runderen een goede rust krijgen en worden gevoederd met voeder van voldoende kwaliteit. Bij volwassen runderen moet het voeder twaalf uur voor het transport worden weggehaald en bij kalveren zes uur van tevoren.

Bijzondere aandacht moet worden besteed aan jonge kalveren die melk of melkvervangers krijgen en hierover ook nog tijdens het transport moeten beschikken. Het is duidelijk dat de beschikbaarheid van voeder en water (vloeistof) voorafgaand aan het transport onontbeerlijk is om te zorgen dat de dieren tijdens het transport geen last krijgen van een energietekort en bijgevolg vermoeidheid en/of uitdroging. Hier moet zelfs rekening mee worden gehouden bij lange transporten (> 8 uur) in voertuigen van type II waar voeder en water tijdens het transport beschikbaar zijn. Als dieren tijdens tussenstops of het transport niet voldoende eten of drinken moet goed gepland voederen en drenken voorafgaand aan het transport het risico op energie- en watertekort tot een minimum beperken. Dit moet worden afgezet tegen de schadelijke gevolgen van overvoeding en te veel water voorafgaand aan het transport. Dit kan namelijk leiden tot wagenziekte, overgeven en diarree. Deze omstandigheden hebben een direct effect op het dierenwelzijn en verergeren andere effecten van transport.

Water moet tot 4 uur voor aanvang van het transport worden verstrekt.

Overmatig urineren en diarree leiden er ook toe dat strooisel en vloeroppervlakken nat worden, wat op hun beurt weer leidt tot uitglijden en vallen tijdens het transport. Nat strooisel zorgt dat de huid en hoeven van de dieren vuil worden en dat moet worden voorkomen. Voeder (vloeibaar) dat dieren voor het transport krijgen moet vertrouwd voeder zijn van de hoogste kwaliteit. Voor runderen die op de weide werden gehouden, moet bij de overgang naar krachtvoer voorafgaand aan het transport de nodige voorzichtigheid worden betracht. Bij het drenken voor het transport moet rekening worden gehouden met de dagelijkse behoeften, d.w.z. van **55 liter per dag voor een gespeend kalf tot ruim 100 liter per dag voor een volwassen dier**. Daarnaast drinken zogende dieren meer dan niet zogende dieren en neemt de behoefte aan water toe naarmate de omgevingstemperatuur stijgt.

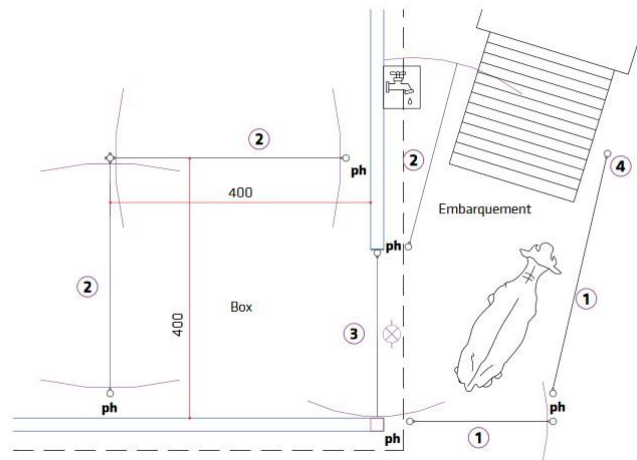
2.4.1 Voorbereiding van de dieren en uitrusting

Als runderen de box verlaten waar ze het grootste deel van hun leven hebben doorgebracht en op een vrachtwagen worden geladen, is het waarschijnlijk dat ze angstig en gestrest zijn. De doorgang, het laadperron, de laadbrug en het ruim in de vrachtwagen zijn onvertrouwde omgevingen.

Goede praktijken inzake voorbereiding van de dieren en uitrusting

110. Voorzie in passende laadbruggen en laadperrons en een **eenvoudige en gemakkelijke toegang van de vrachtwagen tot het laadperron**, afgestemd op het type en de omvang van het voertuig (zie **figuur 2.2** hieronder).
111. **Controleer voor het laden of lossen of het laadperron en de boxen in goede staat verkeren** (deuren, verlichting, ventilatie, reinheid en kwaliteit van de vloer) om risico op uitglijden, struikelen en verwondingen voor de dieren te voorkomen.
112. Vervoerders moeten voorafgaand aan het laden of een transport controleren of zulke voorzieningen beschikbaar zijn.
113. Houd er rekening mee dat zogende koeien in de eerste week na het kalveren niet mogen worden vervoerd.

114. Als zogende koeien niet samen met hun kalveren worden vervoerd, moeten ze **elke twaalf uur worden gemolken**.

Figuur 2.2 Voorbeeld van passende afmetingen van de laadplaats.

115. Als zogende koeien op lang transport gaan, zorg dan voor rustplaatsen of controleposten met melkinstallaties.
116. Tijdens het melken moeten koeien over water kunnen beschikken. Zorg voor **voederen en drinken van de koeien voorafgaand aan het laden** voor het vervolg van het transport.
117. Zorg dat de zogende koeien altijd rustig worden gelost en naar de melkruimte van de rustplaats of controlepost worden gebracht.

Betere praktijken inzake voorbereiding van de dieren en uitrusting

118. Sorteert en selecteer de runderen voor het transport en **communiceer de relevante gegevens** ten minste één week voor de geplande transportdatum aan de vervoerder (zoals het precieze aantal dieren, soort, omvang en levend gewicht van de dieren op de plaats van vertrek, aantal dieren met lichte verwondingen of anomalieën om in de gaten te houden, aantal dieren dat een speciale behandeling of voorzieningen zoals een eigen box nodig heeft).
119. Selecteer en identificeer dieren middels oormerken voor de komst van het transportvoertuig om oponthoud te voorkomen.
120. Breng de gesorteerde dieren kort voordat de vrachtwagen arriveert onder in **tijdelijke wachtboxen naast het laadperron** om de laadtijd en stress tijdens het laden en het transport te verminderen.
121. De beschikbaarheid van **stationaire en mobiele (en verstelbare) laadbruggen** bij veehouderijen, controleposten, en plaatsen van bestemming, zoals slachthuizen, maken het mogelijk om de runderen op veilige wijze te laden en lossen.
122. Zorg dat de boxen beschikken over koel drinkwater door gebruik te maken van schone en makkelijk te reinigen voorzieningen.

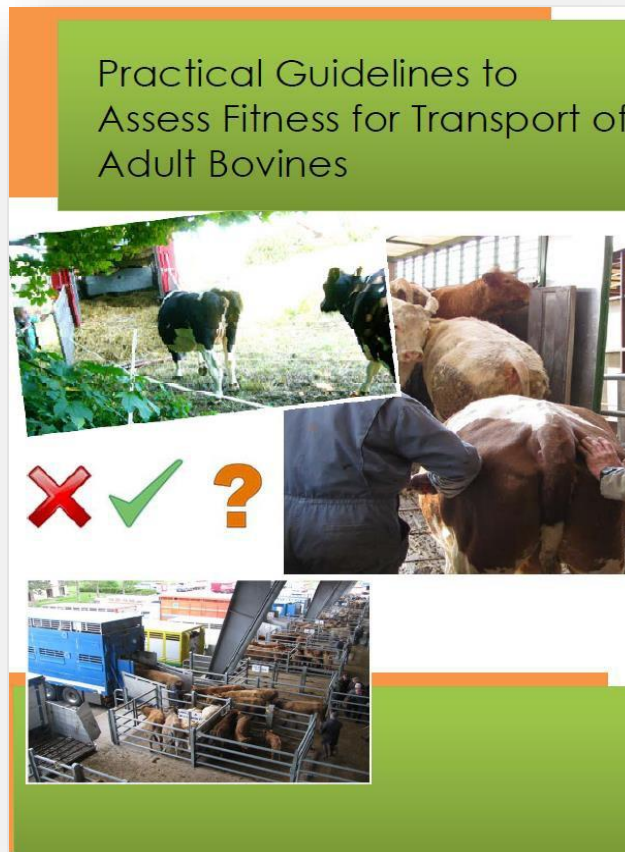
2.4.2 Geschiktheid voor vervoer

De dierenwelzijnsrisico's tijdens het transport zijn groter voor verwonde of zieke dieren. Zwakke dieren hebben minder kans om agressie te ontwijken en verliezen sneller het evenwicht als gevolg van het plotseling remmen, accelereren of van richting veranderen van het voertuig.

Het is van wezenlijk belang om alle dieren voorafgaand aan het laden te controleren om de geschiktheid voor vervoer te bepalen. De controle moet een gedegen beoordeling van de op dieren gebaseerde parameters met betrekking tot de diergezondheid en het dierenwelzijn omvatten. Dit vermindert het risico op het vervoeren van dieren die het transport wellicht niet overleven of er ernstig onder lijden.

Goede praktijken inzake geschiktheid voor vervoer

123. De belangrijkste aanbevelingen op het gebied van de geschiktheid voor vervoer van runderen staan in "**Practical guidelines to assess fitness for transport of adult bovines**" ([Eurogroup for Animals et al., 2015](#)), en deze moeten worden opgevolgd (**figuur 2.3**).

Figuur 2.3 Omslag van de richtlijnen voor geschiktheid voor vervoer van runderen

124. De verantwoordelijken moeten de dieren tijdig voor het laden onderzoeken. **De volgende criteria onderbouwen de geschiktheid voor vervoer:**

- alert en reactief dier,
- glanzende en droge huid, goed verzorgd,
- normale ademhaling,
- goede lichamelijke conditie,
- gewicht wordt gelijkmatig over alle vier de poten verdeeld tijdens staan en lopen, rechte ruglijn,

- geen zichtbare tekenen van pijn.
125. **Runderen die in een slechte conditie verkeren** en enkel mogen worden vervoerd onder **nauwlettend toezicht**:
- staan onverschillig tegenover hun omgeving (apathisch), *en/of*
 - hebben waterige/dofte ogen, *en/of*
 - staan blijvend afwijzend tegenover drenken of voederen, *en/of*
 - hebben koorts: lichaamstemperatuur > 39,5°C of zijn onderkoeld (< 37,5°C), *en/of*
 - hebben een aanzienlijke hogere ademhalingsfrequentie, hijgen sterk of ademen met open mond, hoesten sterk, *en/of*
 - hebben zichtbare tekenen van hevige pijn, zoals een gebogen rug in combinatie met andere tekenen, zoals een oppervlakkige, snelle ademhaling, abnormale houding of abnormale manier van lopen, hevig zweten zonder fysieke inspanning of hitte, of een sterke vermagering.
- Zulke dieren moeten onder toezicht staan van een opgeleide verzorger, een dierenarts of een geschikte stalknecht en moeten worden ondergebracht in aparte stallen of boxen met indien nodig extra strooisel. Ze moeten op gezette tijden worden gecontroleerd. Waar mogelijk moet een dierenarts worden geraadpleegd.

126. Runderen die in slechte conditie verkeren en **niet mogen worden vervoerd**:
- liggen en zijn niet in staat om op te staan of te blijven staan.
 - kunnen zich niet pijnloos bewegen. Tekenens van pijn tijdens bewegen:
 - zichtbaar kreupel of geen gelijke verdeling van het gewicht over alle vier poten, *en/of*
 - gebogen rug, *en/of*
 - abnormale houding, *en/of*
 - abnormale manier van lopen, *en/of*
 - oppervlakkige, snelle ademhaling,
 - niet in staat om zonder ondersteuning te lopen:
 - ze reageren niet op krachtig trekken van een halstertouw,
 - ze hebben geen baat bij externe ondersteuning van hun houding en blijven bijvoorbeeld hun evenwicht verliezen.
127. Dieren **mogen niet worden vervoerd** als 90% van de verwachte draagtijd is verstreken of ze de week ervoor hebben gekalfd.

128. Koeien die fysiologische zwakte vertonen moeten speciale aandacht krijgen. Dit houdt in elke zwakte die niet wordt veroorzaakt door letsel of ziekte. Deze zwaktes (zoals vermoeidheid, laatste fase van de dracht en recent kalven) kunnen tot specifieke omstandigheden leiden die niet verenigbaar zijn met transport.
129. Het is **onaanvaardbaar** wanneer de vervoerder of een andere agent **druk of invloed uitoefent op een bestuurder** om een dier te vervoeren waarvan hij of zij vermoedt dat het hiervoor ongeschikt is. Bij geschillen moet een dierenarts worden geraadpleegd.
130. **Het is van essentieel belang om dieren voor en tijdens het vertrek te controleren.** Hiertoe moeten omstandigheden worden gecreëerd die bestuurders de mogelijkheid bieden om de runderen bij het laden goed te controleren.
131. Er moeten werkomstandigheden worden gecreëerd en praktijken worden ingesteld die een bestuurder niet onder druk zetten om dieren te vervoeren die hiervoor niet geschikt zijn.

132. Vervoerders moeten een kopie krijgen van het **richtsnoer inzake het transport van dode dieren** dat door de betreffende nationale bevoegde autoriteit wordt verstrekt. Ze moeten het richtsnoer ter beschikking stellen aan alle bestuurders en de aanbevelingen ervan opnemen in de opleiding van de bestuurders.
133. Dit document over dode dieren moet in het voertuig worden bewaard en de vervoerder moet tijdens een inspectie in staat zijn om de beschikbaarheid ervan aan te tonen.
134. De bestuurder is niet verantwoordelijk voor het reinigen of scheren van dieren voorafgaand aan het transport. Dit zal worden uitgevoerd door de eigenaar of het personeel van de organisator.
135. Het gebied waar de diercontroles bij de plaats van vertrek dienen te worden uitgevoerd, moet goed zijn verlicht (met name bij laden 's nachts), moet de mogelijkheid bieden om kleine groepen veilig samen te brengen om een uitvoerige controle te faciliteren en moet gemakkelijke toegang tot de dieren bieden.
136. Zorg dat dieren **tijdens het laden** zo goed mogelijk **beschermd zijn tegen slechte weersomstandigheden**. Een natte huid verergert besmetting als gevolg van uitwerpselen tijdens het transport. Dieren moeten indien mogelijk door een dak of tijdelijke constructie worden beschermd tegen regen of sneeuw om te zorgen dat bij het wachten of laden op de plaats van vertrek of bij het lossen of onderbrengen op de plaats van bestemming de huid droog blijft.

Betere praktijken inzake geschiktheid voor vervoer

137. Bij het vervoer van drachtige vaarzen moet een **bevestiging van de datum van inseminatie of dekking** worden verkregen om te zorgen dat de fase van de dracht kan worden vastgesteld.

3. Omgang met dieren en laden van dieren

3.1 Inleiding

Bij het laden is het erg belangrijk om rekening te houden met de fysiologie en gezondheid van de dieren. Bestuurders en verzorgers moeten zich ervan bewust zijn dat sommige dieren lijden onder de vervoersomstandigheden en dat ze op passende wijze moeten worden behandeld om extra stress te voorkomen.

Degenen die met de dieren omgaan, moeten het gedrag van runderen kunnen interpreteren en in staat zijn om tekenen van ongeschikte dieren te herkennen die vergelijkbaar zijn met de tekenen die voor geschiktheid voor vervoer zijn beschreven. In deze gevallen moet worden voorzien in een aangepaste werkwijze.

De risico's van een slecht dierenwelzijn omvatten de fysiologische toestand en gezondheid van het dier en slechte omgang bij het laden. Ze hebben voornamelijk te maken met:

- o een **ongeschikt ontwerp van de drijfgangen en doorgangen** (met name ongeschikte afmetingen en vormen, zichtbare hindernissen) die tot kneuzingen, verwondingen en weigering tot verplaatsen kunnen leiden,
- o **gladde vloeroppervlakken**, waaronder laadbruggen, die soortgelijke nadelige effecten hebben,
- o de aanwezigheid van **scherpe randen** die verwondingen veroorzaken,
- o de **verlichting** (lichtcontrasten) die tot desoriëntatie en angst kan leiden,
- o ongewone of **harde geluiden**.

Dit maakt het laden een van de stadia van het transport die de meeste stress met zich meebrengt.

De kwaliteit van de omgang met de runderen tijdens het laden en lossen heeft een groot effect op hun welzijn. Het is bij dit stadium uiterst belangrijk om goede en betere praktijken en de juiste uitrusting voor de omgang toe te passen om deze negatieve effecten te verminderen.

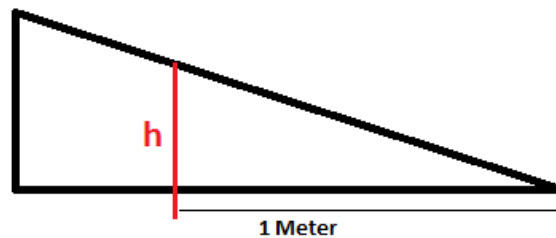
Het is van belang om inzicht te hebben in de mogelijke gevolgen van de interactie tussen mens en rund op het gedrag van het dier. Een haastige omgang wordt wellicht niet door de runderen begrepen en kan leiden tot angst en/of een negatieve reactie naar een houder. Verder geldt dat runderen die al regelmatig positief contact met mensen hebben gehad, gewoonlijk minder angstig en makkelijker in de omgang zijn. Het is lastiger om dieren met stress te verplaatsen omdat ze dit wellicht weigeren of omdat ze trachten uit de doorgangen te ontsnappen. Dit vormt een risico voor de houder wanneer ze zich omdraaien en op hem af komen rennen.

3.2 Laadvoorzieningen

Een slecht ontwerp van laad- en losvoorzieningen in combinatie met een slechte omgang kan leiden tot uitglijden, vallen, kneuzingen en mogelijke verwondingen en meer stress bij de dieren. Dit zorgt voor een slechte kwaliteit van het vlees en economische verliezen. Een **correct ontwerp van platforms en laadbruggen** faciliteert het laden en lossen en beperkt de stress bij en verwondingen van dieren tot een minimum.

Goede praktijken inzake laadvoorzieningen

138. Een laadplaats moeten voorafgaand aan het transport worden voorbereid om de runderen naar de laadbrug van de vrachtwagen te leiden.
139. De laadplaats moet **vrij zijn van hindernissen**, materieel of visueel, om verwondingen van en stress bij runderen te voorkomen.
140. De bestrating van de laadplaats moet vlak zijn, in goede staat verkeren en op gelijke hoogte liggen als de laadbrug.
141. Bruggen, laadbruggen en doorgangen (die geen deel uitmaken van het voertuig) moeten gesloten zijwanden hebben, zodat dieren er niet vanaf kunnen vallen of springen. De hoogte moet ten minste 1,7 m bedragen voor volwassen runderen.
142. Als er een laadbrug/-klep wordt gebruikt, moet de hellingsgraad zoveel mogelijk worden verkleind en maximaal **26° voor volwassen runderen** bedragen (zie **figuur 3.1** met h =hoogte: 50 cm hoogte/1 m lengte), 20° voor kalveren (36,4 cm hoogte/1 m lengte).

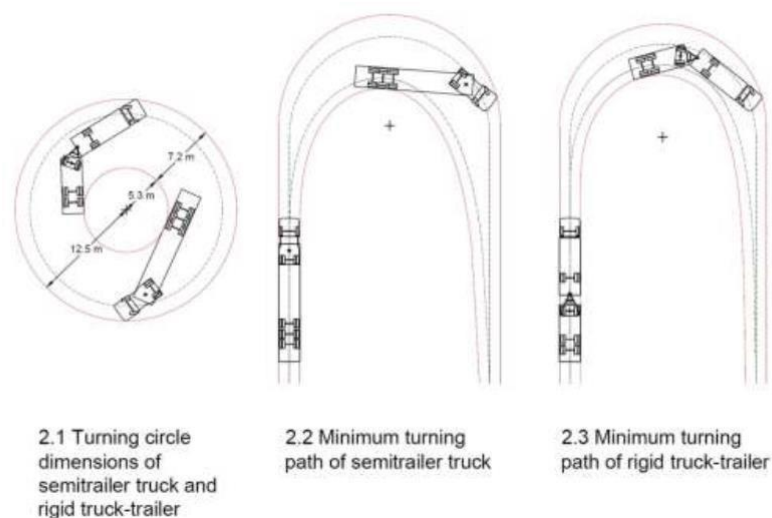
Figuur 3.1 Hulpmiddel voor de berekening van de hoek van de laadbrug (zie tekst)

143. De vloer moet slipvrij zijn en de samenstelling ervan moet zorgen dat uitwerpselen en urine een beperkt effect hebben op gladheid.
144. **Dwarslatten moeten 25 mm hoog zijn en 20-35 cm uit elkaar liggen** wanneer de hellingsgraad van de laadbrug **meer dan 10 graden bedraagt**.
145. Voor het laden en lossen moet een **geschikte verlichtingsbron** aanwezig zijn die zo gericht is dat zowel de houder als de runderen niet worden verblind.
146. Bij het laden moeten de dieren van een donkere naar een lichtere plek worden verplaatst en moet lichtcontrast zoals schaduwen worden voorkomen.
147. De verlichting in het compartiment en de laadplaats moet tijdens het gehele laadproces werken zonder dat de motor van de vrachtwagen hiervoor aan hoeft te staan.

Betere praktijken inzake laadvoorzieningen

148. De laadplaats moet waar mogelijk zijn aangesloten op de gebruikelijke drijfgang/doorgangen voor een veiligere en gemakkelijkere omgang met dieren.
149. De optimale laadhoek voor alle dieren is nul graden, dus er moeten verschillende methoden worden toegepast om de hoek zo klein mogelijk te maken (verlagen van de bandenspanning, hoger laadplatform, hefbrug, etc.).
150. Voor het tot een minimum beperken van de hellingsgraad van de laadbrug worden **laadperrons aanbevolen** die over de breedte van de laadbrug van de vrachtwagen of het hefplatform moeten worden overdekt, met massieve wanden/zijkleppen.
151. De **laadplaats moet worden bedekt met strooisel of zand** om oneffen of beschadigde oppervlakken te egaliseren en uitglijden en vallen te voorkomen.

152. Ten behoeve van een veiligere en gemakkelijkere omgang met de runderen moet een **doorgang voor mensen** aanwezig zijn.
153. De laadbrug moet worden bedekt met strooisel/stro om uitglijden evenals het schitteren van metalen oppervlakken of materialen te voorkomen.
154. De **laadbrug mag** wanneer dieren er overheen lopen **niet zwenken**, omdat de dieren dan wellicht weigeren om erop of eraf te lopen. De bestrating moet dus stabiel zijn en de laadbrug moet zijn verstevigd.
155. **Verkeerszones en rijpaden voor vrachtwagens** tussen inrit (van veehouderijen, verzamelcentra, controleposten, slachthuizen), laad- en losplaatsen en parkeerplaatsen moeten overeenkomstig de maximale omvang van vrachtwagens, aanhangers en opleggers en hun draaicirkel worden gepland (zie voor voorbeelden van de inrichting van de laadplaats **figuur 3.2**).
156. De deugdelijkheid van het ontwerp van de laadplaats en het laadproces moeten grondig van tevoren worden beoordeeld. Hierbij moet voldoende aandacht worden besteed aan aspecten die het gemak van de omgang met dieren en het laden van dieren kunnen beïnvloeden. Deze aspecten moeten worden meegenomen in de schatting van de laadtijd.

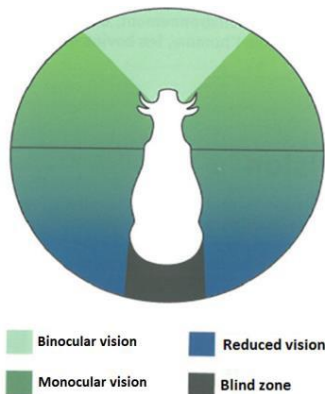
Figuur 3.2 Draaicirkel van verschillende typen veewagens

3.3 Omgang met dieren bij het laden

Het laden en lossen moet worden uitgevoerd door ervaren vervoerders die **diergedrag begrijpen en rustig werken**. De hartslag van runderen wordt hoger naarmate de laadhoek toeneemt. Er geldt daarom: hoe steiler de laadbrug, des te hoger de hartslag van de dieren, wat een teken van stress is. Andere zichtbare indicatoren van stress zijn verandering in het gedrag, zoals vocalisatie, defecatie, urineren, weigering tot verplaatsen naar de doorgang, uitglijden en weggrennen. Voor het verminderen van stress is het belangrijk om te weten hoe runderen de wereld om hen heen zien.

Runderen hebben een goed **gehoor** dat ook heel gevoelig is voor hoge tonen, zoals schreeuwen, geluid van metalen en fluiten. **Runderen hebben een breed gezichtsveld** en ze kunnen het grootste deel nog van de omgeving om hen heen zien, maar ze hebben een blinde hoek die zich recht voor hen bevindt en nog een andere onder de kop.

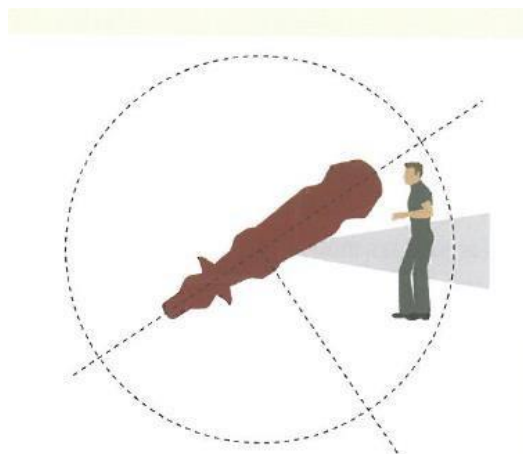
Als een houder op die plek gaat staan, kunnen dieren nerveus worden omdat ze niet zien wat er gaande is. Houders moeten altijd trachten om deze 'blinde vlek' uit de weg te gaan wanneer ze hen benaderen (**figuur 3.3** en **figuur 3.4**).

Figuur 3.3 Illustratie van het gezichtsveld van runderen. Objecten in de groene zone worden goed waargenomen.

Het binoculaire gezichtsvermogen is beperkt. Door hun oogstructuur kunnen runderen bewegingen om hen heen zeer goed waarnemen, maar de inschatting van de afstand en details zijn minder nauwkeurig. De ogen hebben meerdere minuten nodig om te accommoderen aan veranderingen van het licht en zijn gevoeliger voor heldere lichte kleuren.

Mensen die omgaan met runderen en andere grazende dieren moeten ook bekend zijn met de vluchtzoneprincipes en zintuiglijk gedrag van runderen. Een vluchtzone of veiligheidszone is de ruimte om een dier heen waar het zich veilig voelt. Als het dier wegdraait, betekent dit dat de houder de vluchtzone is ingelopen. De grootte van de vluchtzone hangt af van hoe tam een dier is. Het balanspunt van het dier ligt doorgaans bij de schouders. Alle runderen zullen naar voren lopen als de houder achter dit balanspunt gaat staan. Ze gaan naar achteren als de houder voor het balanspunt staat. Een inschatting van de vluchtzone kan worden gemaakt door het dier te benaderen en te noteren vanaf welke afstand het dier weg beweegt.

Figuur 3.4 Illustratie van de balanspunt (zie tekst voor details)

Goede praktijken inzake de omgang met dieren bij het laden

157. Runderen zijn sociale dieren. Ze ervaren **minder stress in het gezelschap** van andere runderen. Voor een veilige omgang en het tot een minimum beperken van stress moeten runderen in groepen worden gehouden. Volwassen runderen kunnen worden geladen en gelost in groepen die de leider volgen.
158. Het is belang dat de **stalgroepverdeling** in de vrachtwagen wordt aangehouden, maar indien nodig kunnen de groepen voor de omgang worden opgesplitst. Het aantal dieren waarmee samen moet worden omgegaan is afhankelijk van de diersoort: er moet rekening worden gehouden met het gedrag van de dieren, maar ook met de arbeidsveiligheid.
159. **De zwaarste runderen moeten worden vervoerd via de onderste laadvloer** om de vrachtwagen tijdens het rijden in balans te houden. Als de vrachtwagen niet volledig is gevuld, breng de runderen dan onder op de onderste laadvloer en aan de voorkant van het ruim.
160. Als er geen hogere laadvloer is, kan er uitrusting worden geïnstalleerd om **bestijgen te voorkomen**. Dit kan namelijk leiden tot stress, vallen en verwondingen.
161. De persoon die omgaat met de dieren moet zich aan de zijkant en achter de dieren plaatsen en langzaam de vluchtzone inlopen om de dieren rustig te verplaatsen. Zo wordt rekening gehouden met het gezichtsveld van runderen.
162. **Met name bij gebogen drijfgangen worden gesloten wanden** aanbevolen om het verplaatsen te bespoedigen. Dieren zien dan namelijk geen hindernissen en blijven doorlopen.
163. Als dieren worden aangebonden in het voertuig, moet hun halster zo zijn gemaakt dat het dier niet gewond kan raken en goed kan **eten en drinken**. Tijdens het transport mogen aangebonden en niet-aangebonden dieren en runderen met en zonder hoorns niet samen worden vervoerd.
164. Opstappen, gaten ('sprongen'), versmallingen en haakse hoeken moeten worden voorkomen of beperkt.
165. Dieren kunnen worden vertraagd door de **aanwezigheid van objecten** op de wanden naast het pad (kleding, schorten en plastic zakken), door rasters van kanalen, waterputten of vloerbedekking met verschillende kleuren. Optische barrières moeten dan ook worden voorkomen tijdens het laden.
166. **Voorkom lichtcontrasten** op laadbruggen of laat de dieren er enige tijd aan wennen. Strooisel op de brug kan bij reflecterend zonlicht het lossen soepeler laten verlopen.
167. Laden en lossen mag niet tegenover een opgaande of ondergaande zon plaatsvinden, omdat zonneshijn het zicht van de dieren en houders kan blokkeren. Er moet een richting worden gekozen waarbij de zonneshijn de verplaatsing van de dieren en de activiteiten van de houders niet belemmert. Verwijder objecten tussen de laadbrug en de laad-/losplaats die verplaatsing kunnen belemmeren.
168. Hoge tonen, **zoals schreeuwen, geluiden van metaal en fluiten moeten worden voorkomen** om stress tot een minimum te beperken. Dit geldt niet wanneer ze nodig zijn om een dier dat weigert zich te verplaatsen in beweging te krijgen.
169. Runderen zijn gevoelig voor pijn. (Stok)slagen moeten worden voorkomen, tenzij ze nodig zijn om een dier dat stilstaat weer in beweging te krijgen.
170. **Elektrische prikstokken mogen niet worden gebruikt**, tenzij het gaat om volwassen runderen die weigeren zich te verplaatsen en waarbij gebruik van andere hulpmiddelen/praktijken niet werkte. Voorwaarde is dat de weg voor het dier open en vrij is.
171. Degenen die met de dieren omgaan moeten beschermende kleding met een donkere kleur dragen en heldere kleuren voorkomen, omdat veehouders doorgaans donkere kleding dragen.

Betere praktijken inzake de omgang met dieren bij het laden

172. **Groepen dieren moeten intact blijven** en worden beperkt tot 5-6 volwassen runderen of 10-15 kalveren tijdens het laden (**figuur 3.5**).

Figuur 3.5 Kalveren moeten worden ondergebracht in groepen van max. 10-15 dieren.

173. **Maak indien mogelijk geen andere samenstellingen van groepen runderen** om stress en concurrentie te voorkomen.
174. Laat de dieren in hun normale looptempo naar de laadplaats toe lopen. Een hogere snelheid zorgt voor verlies van evenwicht, uitglijden en vallen.
175. Rammelende kettingen, wapperend plastic, slingerende touwen of andere bewegende voorwerpen moeten worden verwijderd.
176. **Bij het laden moet rekening worden gehouden met de vluchtzone van de dieren**, met dien verstande dat de vluchtzone van het houderijsysteem en individuele factoren afhangt.
177. **Beperk lawaai tot een minimum**. Schreeuwen en roepen moet bij het laden en lossen worden voorkomen, omdat dieren op harde geluiden reageren en onrustiger worden en zo de omgang met de dieren moeilijker wordt.

178. Als een dier stopt en weigert verder te lopen:

- Zorg eerst dat u zelf kalm wordt en laat het dier kalmeren. Controleer vervolgens of het ziek, gewond of ongeschikt voor vervoer is. Zo ja, tref passende maatregelen.
- Controleer daarna of er zich hindernissen op de route bevinden (visueel of daadwerkelijk) en probeer deze weg te nemen of pas de verlichting aan als er sprake is van een lichtcontrast. Als geen van het bovenstaande mogelijk is, geef het dier dan even de tijd om te wennen aan de hindernis die het moet passeren.

Figuur 3.6 Kalveren kunnen met individuele ondersteuning worden geladen. © IDELE

179. Kalveren kunnen met individuele ondersteuning (een hand voor de kop en de andere op de rug) worden geladen door ze naar de laadbrug te geleiden (**figuur 3.6**).
180. Alle houders van dieren moeten rekening houden met het verwachte gedrag van de runderen (ras/leeftijd/conditie) en inrichting van de voorzieningen, ruimte en indeling.
181. **Maak een schatting van de kwaliteit van de lading** (via zelfcontrole) en houdt alles bij ten behoeve van het beter kunnen inschatten van de laadtijd bij elke gebruikelijke locatie (veehouderijen, verzamelcentra, etc.) door de laadvoorzieningen en het gedrag van de dieren erin mee te nemen.

4. Het transport

4.1 Inleiding

Hoe langer het transport duurt, des te groter het risico dat het dierenwelzijn negatief wordt beïnvloed. Er zijn vier hoofdaspecten van diertransport die een steeds groter effect op het dierenwelzijn hebben naarmate de transporttijd toeneemt. Ze hebben te maken met de fysiologische toestand van dieren, het voederen en drinken, rusten en de thermische omgeving. **Als de dieren in goede conditie verkeren** en goed zijn voorbereid op een goed gepland transport, **is de kans groot dat ze bij aankomst op de plaats van bestemming een goede welzijnstoestand hebben** en dat ze snel na het lossen en een betrekkelijk korte rusttijd zijn hersteld.

4.2 Rijden en rijstijl

Bestuurders spelen een van de belangrijkste rollen bij het diertransport. Ze zijn doorgaans als enige verantwoordelijk voor het dierenwelzijn onderweg. De manier waarop bestuurders voertuigen gebruiken, de tijd die ze in controles op dierenwelzijn steken en hoe goed ze zijn voorbereid op het omgaan met noodsituaties hebben een groot effect op alle transporten van dieren over de weg.

Alle dieren hebben wanneer ze in een rijdend voertuig staan moeite om hun evenwicht te bewaren en om contact met andere dieren te voorkomen. Als er niet rustig en gelijkmatig wordt gereden, lukt het hen wellicht niet om dit voor elkaar te krijgen. Ruw rijgedrag heeft bovendien een negatief effect op het dierenwelzijn, veroorzaakt daarnaast meer stress bij die dieren en vergroot het risico op verwondingen. De belangrijkste vermindering van het dierenwelzijn als gevolg van het rijgedrag, heeft te maken met verlies van evenwicht. Bij runderen is dit een relevante stressfactor die met transport samenhangt, omdat **onvoorspelbaar rijgedrag hen verplicht om telkens van houding te veranderen** om het evenwicht te bewaren en niet te vallen.

Er is een duidelijk verband tussen rijvaardigheid, de mate van stress bij dieren en het rendement van een transport. Bij rustig en gelijkmatig rijgedrag kunnen de dieren tijdens een transport meer ontspannen dan wanneer er hard en onvoorspelbaar wordt gereden. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat hard rijden niet alleen zichtbaar de stress van de vervoerde dieren verhoogt, maar dat het de vleeskwaliteit ook aanzienlijk vermindert. Het verschil in brandstofverbruik tussen rijden op een vlakke weg met onregelmatige snelheden tot 100 km/u in vergelijking met een constante veilige snelheid van 80 km/u met cruise control wordt geschat op 20%. Als er iemand langzamer rijdt op de weg en er zijn geen mogelijkheden om te passeren, is het beter om rustig achterover te gaan zitten en een vaste snelheid aan te houden dan te bumperkleven in een situatie waarover geen controle is.

De wegligging van een vrachtwagen en het vermogen van een dier om stabiel te staan berusten op hetzelfde principe. De bestuurder heeft echter volledige controle over het voertuig, maar slechts een gedeeltelijke controle over het dier. Bestuurders spelen in op dit gebrek aan controle door kennis toe te passen over hoe een dier zich onder bepaalde omstandigheden gedraagt.

Bij het vervoer van dieren worden hun poten meer belast dan de banden van het voertuig. Ze moeten hard werken om op hun poten te blijven staan. Hoe meer inspanning dit kost, des te groter de stress die ze ervaren. Bij een geladen veewagen met 18 banden is de belasting van de banden 4,7 kg per vierkante centimeter. Een koe van 600 kg heeft vier poten om op te staan en de belasting op de poot van de koe bedraagt 12 kg per vierkante centimeter.

Geleidelijk afremmen helpt de dieren om met een minimale inspanning op hun poten te blijven staan. Hard remmen veroorzaakt meer stress, wat ervoor kan zorgen dat het dierenwelzijn te wensen overlaat, wat op zijn beurt weer leidt tot een slechte vleeskwaliteit.

Goede praktijken voorafgaand aan en tijdens het rijden

182. Bestuurders moeten zich bewust zijn van de moeilijke omstandigheden waaronder zij werken. Er is slechts een handjevol bestuurders op de weg die meer rijvaardigheden nodig hebben dan degenen die dieren vervoeren. Vervoerders van levende dieren hebben een voertuig met een hoog zwaartepunt en een lading die levend is en niet aangebonden.
183. **Voorkom hard remmen.**
184. Probeer een **constante snelheid** aan te houden.
185. Controleer dat de remmen en **remsystemen** goed zijn afgesteld.
186. Gebruik indien mogelijk de **motorrem** of retarder.
187. Bouw een automatisch **antiblokkeersysteem (ABS)** in.
188. Hoewel er een strak tijdschema moet worden aangehouden, moeten bestuurders vooraf bellen als ze onderweg problemen ondervinden in plaats van de dieren, het voertuig en zichzelf onder druk te zetten.
189. Bestuurders die de volgende procedures aanhouden dragen eraan bij dat dieren in goede conditie arriveren:
 - a) **Rijd langzaam weg** en voorkom abrupt stoppen. Het snel optrekken en abrupt stoppen, te snel nemen van bochten, etc. zorgen ervoor dat dieren vallen.
 - b) **Zorg dat beladen veewagens blijven rijden**, met name bij warm weer. Dit zorgt voor de instandhouding van een constante luchtstroom. Dit helpt om de dieren koel te houden en voorkomt dat er zich gassen opbouwen vanuit het dierlijk afval.
 - c) Plan het maken van **periodieke tussenstops tijdens het transport** om het dierenwelzijn te controleren (Zijn er dieren die blijven liggen? Lijken ze ziek te zijn? Zijn ze te koud of oververhit?).
 - d) Inspecteer ook **de veiligheid van het voertuig** als de dieren tijdens een tussenstop worden gecontroleerd. Zorg ervoor dat tussenschotten nog op hun plaats zitten en gezekerd zijn, dat de deuren van aanhangers goed dicht zitten en dat er voldoende strooisel is.
 - e) Wees voorbereid op het nemen van beslissingen of het krijgen van directe instructies over de verzorging van de dieren als **weersomstandigheden veranderen**.

Betere praktijken tijdens het rijden

190. Bestuurders moeten de tijd waarin een aanhangwagen met dieren **onbeheerd wordt achtergelaten** tot een minimum beperken. Dit geldt in het bijzonder als er een waargenomen of aanzienlijk risico voor het dierenwelzijn bestaat.
191. Bestuurders moeten **spitsverkeer** indien mogelijk **voorkomen**.
192. Bestuurders moeten ervoor zorgen dat ze **bij controles langs de weg voorrang krijgen** op andere voertuigen. Deze voorrang moet in het belang van het dierenwelzijn worden gekregen.
193. Bestuurders moeten vragen om **voorrang te krijgen bij oponthoud** als gevolg van ongevallen.

194. De vervoermiddelen en praktijken van vervoerders moeten aan routinecontroles worden onderworpen om vast te stellen of:
- de bestuurder bekend is met de **plannen voor noodgevallen** en deze in de cabine bij de hand heeft,
 - de **aanhangwagen in goede staat verkeert** (zijkanten, vloer, laadbruggen en doorgangen),
 - de **bestuurder binnen 15 minuten** na het laden van de dieren vertrekt,
 - de bestuurder bekend is met de **eisen** die aan laden en strooisel worden gesteld,
 - voldoende water** beschikbaar is om de dieren te drenken,
 - de bestuurder de mogelijkheid heeft om indien nodig **de ventilatie van de aanhangwagen aan te passen** tijdens het transport,
 - het **gedrag van runderen is gecontroleerd** tijdens rusttijden (zoals ademhaling, zweten, etc.).

4.3 Klimaatregeling

Het thermische microklimaat binnenin voertuigen is een belangrijke factor voor dierenwelzijn en kan een groot risico op hitte- en koudstress vormen.

Zowel de temperatuur als de vochtigheid hangen allebei nauw samen met het risico op thermische stress. Volgens de verordening ligt **het acceptabele temperatuurbereik voor volwassen runderen bij 5 tot 30°C met een tolerantie van 5°C**. Dit komt neer op een bereik van 0 tot 35°C. Voor zogende koeien is het acceptabele bereik 5 tot 15°C. Onder de 5°C kost het deze koeien extra energie om de lichaamstemperatuur in stand te houden. Boven de 21°C kunnen zogende koeien afhankelijk van de luchtvochtigheid de eerste tekenen van hittestress vertonen. **Een hogere luchtvochtigheid heeft een negatief effect, zie figuur 4.1.**

Dry Bulb Temp (°C)	Relative humidity (%)					
	50	60	70	80	90	100
25,6	22,2	23,3	23,9	23,9	25	25,6
26,7	23,3	23,9	25	25,6	26,1	26,7
27,8	23,9	24,4	25,6	26,1	27,2	27,8
28,9	25	25,6	26,7	27,2	28,3	28,9
30	25,6	26,7	27,2	28,3	28,9	30
31,1	26,7	27,2	27,8	29,4	30,6	31,1
32,2	27,2	28,3	28,3	30,6	31,1	32,2
33,3	28,3	28,9	30	31,1	32,2	
34,4	28,9	30	31,1	32,2		
35,6	30	31,1	32,2			
36,7	30,6	31,7				
37,8	31,1	32,8				

■ Good! ■ Danger
■ Alert ■ Emergency

Figuur 4.1 De interactieve effecten van luchtvochtigheid en daadwerkelijke temperatuur op de gevoelstemperatuur

De buitenomgeving (het weer) bepaalt de eigenschappen van de lucht voor ventilatie die het voertuig binnenkomt.

Verder worden de thermische omstandigheden aan boord beïnvloed door de metabolische warmte- en vochtproductie van de dieren in het voertuig. Extra warmte en vocht gaan gepaard met een hoger risico op hittestress bij warm weer, maar bij koudere omstandigheden kan het beheer van de beschikbare hitte en vocht wellicht van pas komen. De hoeveelheid warmte en vocht in het voertuig hangt om die reden af van de externe omstandigheden en het aantal, het soort en de leeftijd van dieren die worden vervoerd en de ventilatie.

Het **bewaken van de thermische omgeving binnenin voertuigen** speelt een sleutelrol bij het beoordelen van het risico op thermische stress. Het risico op thermische stress kan worden beheerst door passende ventilatiesystemen, -procedures en volumestromen. Het grootste risico of de gevaren die dus met microklimaat in het voertuig verband houden, zijn hittestress als reactie op warme weersomstandigheden en onvoldoende ventilatie en koudestress als gevolg van koud weer en overmatige ventilatie. Door plaatselijke afkoeling via convectie of het zeer nat worden van dieren als gevolg van binnendringend water, regen of sneeuw kan koudestress ontstaan. Het is dus duidelijk dat ventilatie de belangrijkste methode is voor het verdrijven van warmte en vocht die tijdens het vervoer door de dieren in het voertuig worden geproduceerd.

Er kan worden gesteld dat **extreme hitte vermoedelijk een groter probleem voor dieren vormt dan extreme kou**. Een goed ventilatiesysteem moet zijn voorzien van ventilatieopeningen die groot genoeg zijn en op dierenhoogte over de totale lengte van het voertuig zijn aangebracht. Onvoldoende ventilatie tijdens transport zorgt voor aanzienlijke toename van de sterftegevallen. Bestuurders moeten altijd letten op de ventilatie, ook wanneer het voertuig stilstaat en tijdens de wettelijk voorgeschreven onderbrekingen voor bestuurders. Een constante aanvoer van verse lucht naar alle dieren in een voertuig is onontbeerlijk voor het ondersteunen van een normale gezondheid en om het overvloedige vocht en de overvloedige warmte afkomstig van de lichamen van de dieren af te voeren. **Het is verplicht om een minimumniveau aan ventilatie aan te houden, ongeacht de weersomstandigheden of de toestand van de dieren**. Het bieden van een adequate ventilatie wanneer een voertuig stilstaat en ook wanneer een voertuig 80 km/u rijdt op een koude ochtend, vormen uitdagingen voor de transportsector.

Goede praktijken inzake klimaatregeling

195. Als lucht in beweging is, heeft lucht de neiging om van de achterkant van het voertuig naar de voorkant te stromen. Actieve (mechanische) ventilatie biedt meer mogelijkheden om de omstandigheden van de dieren aan te passen dan vrije ventilatie. Dit geldt met name voor voertuigen die stilstaan. **Vermijd om tijdens warm weer langere tijd in direct zonlicht geparkeerd te staan**. Parkeer voertuigen met vrije ventilatie indien mogelijk in een rechte hoek op de windrichting met voldoende ventilatieopeningen die open staan om te zorgen voor een optimale luchtcirculatie in de container.
196. Als dieren in het voertuig aanwezig zijn, moet er **te allen tijde voldoende ventilatie beschikbaar zijn**.
197. Laat een aanhangwagen/oplegger met dieren aan boord nooit ergens achter **zonder dat de ventilatie aanstaat** en er een verzorger in de buurt is.
198. **Het wordt aanbevolen om bij hogere temperaturen het aantal tussenstops tot een minimum te beperken**. De aanhangwagen moet dan indien mogelijk in een schaduwrijke omgeving worden geparkeerd. De zijkanten en de laadklep moeten worden geopend zodat er een briesje door de aanhangwagen kan waaien. Parkeer niet naast andere voertuigen vanwege een eventuele verminderde luchtstroom en een hoger risico op overdracht van ziekte.
199. Er moet bij het maken van ongeplande tussenstops of bij het parkeren van het voertuig rekening worden gehouden met het weer en met name met de temperatuur.

Betere praktijken inzake klimaatregeling

200. **Het gedrag en de verdeling van de dieren in de container moet worden bewaakt** en bij het zien van afwijkend gedrag dat in verband kan worden gebracht met onvoldoende ventilatie moet er meteen actie worden ondernomen en moet het voorval worden geregistreerd.
201. Er worden maatregelen getroffen en gedocumenteerd wanneer dieren tekenen vertonen van een **te hoge blootstelling aan schadelijke gassen**, zoals waterige ogen, neusafscheiding en hoesten, kokhalzen, oogafwijkingen en visuele aandoeningen om de dieren uit de situatie te halen, de ventilatie te verbeteren of op andere wijze de niveaus van het schadelijke gas terug te brengen.
202. Het acceptabele temperatuurbereik voor volwassen runderen is 0 tot 35°C, maar als betere praktijk **moet een temperatuur tussen de 5 en 30°C worden aangehouden**.
203. Voor **zogende koeien is het acceptabele temperatuurbereik 5 tot 15°C**. Boven de 21°C kunnen zogende koeien bij een hoge luchtvochtigheid tekenen van hittestress vertonen. Dit moet worden voorkomen.
204. Bij koud weer wanneer dieren tekenen van kou vertonen, moeten onder meer de volgende corrigerende maatregelen worden getroffen:
 - **Verklein de beschikbare ruimte** als dieren meer ruimte hebben dan het wettelijk minimum (zoals bij fokdieren).
 - Zorg voor **extra strooisel** of isolatie.
 - **Zorg voor extra bescherming tegen weersomstandigheden** voor de dieren in de voertuigen. Bescherm dieren tegen kille wind bij koud weer door de kleppen of ramen aan te passen en gebruik te maken van beschermende beplating met inachtneming van de algehele eisen aan ventilatie.
 - **Wacht** met het transport tot de temperatuur stijgt.
 - **Beperk de luchtcirculatie** in vrachtwagens middels afdekkingen aan de zijkanten, zodat de luchtcirculatie in de aanhangwagens deels wordt geblokkeerd. Let erop dat er nog steeds een adequate ventilatie is.
 - **Houd de dieren zo droog mogelijk**. Transport van natte dieren kan leiden tot de dood als gevolg van tocht. Zelfs de dikke huid van runderen kan hen hiertegen niet beschermen wanneer deze verzadigd is.
 - **Bescherm** dieren tegen langere blootstelling aan **ijzel en natte sneeuw**. Neerslag in deze vorm kan voor dieren dodelijk zijn. Zelfs de dikke huid van runderen is niet bestand tegen afkoeling als gevolg van ijskoude neerslag.
 - **Verwarm voertuigen voor** met verwarmingstoestellen voorafgaand aan het laden, met name bij kalveren.
 - **Voorkom dat drinkbakken** en/of waterleidingen bevroren door gebruik van verwarming of toevoeging van (in de handel verkrijgbare) mengsels aan de watervoorziening, zoals glycerine en glucose.
205. Bij warm weer moeten dieren **bij elke gelegenheid die zich voordoet worden gecontroleerd** op tekenen van hittestress. Corrigerende maatregelen die onder meer moeten worden getroffen wanneer dieren tekenen van hitte vertonen:
 - **Vergroot de beschikbare ruimte** met ten minste 30%, een beslissing die voor aanvang van het daadwerkelijke laden moet worden genomen en met inachtneming van het hogere risico op verlies van evenwicht.
 - **Beschikbaarstelling van water** of oplossingen met elektrolyten.
 - **Verhoog de ventilatie**.
 - **Maak gebruik van voertuigen met klimaatregeling**.
 - **Stel het transport uit** tot wanneer het koeler is, zoals 's nachts.
 - **Drenk** de dieren zo vaak mogelijk.

4.4 Tussenpozen voor drenken en voederen

Het vervoer van **jonge kalveren** (met name bij lange transporten) zorgt voor specifieke uitdagingen wat betreft het voederen en drenken. Het voederen en drenken in overeenstemming met de verordening is vaak onmogelijk voor elkaar te krijgen, omdat de kalveren de beschikbare uitrusting niet gebruiken. Het lukt niet om de kalveren in het voertuig te voederen en drenken (of van melk/melkvervangers/elektrolyten te voorzien). Dit kan pas na het lossen en dient bij een controlepost, markt of verzamelcentrum plaats te vinden.

Figuur 4.2 Geschikt voeder moet beschikbaar zijn

Goede praktijken inzake voederen, drenken en rusten

206. Organisatoren moeten ervoor zorgen dat **geschikt voeder beschikbaar is** voor het transport (eisen voor een transport van meer dan 8 uur). Hiervoor kan wel 300 tot 400 kg hooi nodig zijn (**figuur 4.2**).
207. Indien mogelijk moeten de houder, veehouder of verzender **voeder beschikbaar stellen dat de te vervoeren dieren al eerder hebben gehad**, d.w.z. dat de houder een passend rantsoen aanhoudt voor deze dieren om plotselinge veranderingen in de samenstelling te voorkomen.
208. De vervoerder moet zorgen dat **volwassen runderen indien nodig beschikken over een rantsoen van 2 kg per 100 kg levend gewicht bestaande uit hooi van goede kwaliteit** tijdens tussenstops en bij controleposten tijdens lange transporten van meer dan 8 uur (of wanneer dit mogelijk is en afhankelijk van de leeftijd van de dieren).
209. Vervoerders **moeten groen, sappig, geconcentreerd of energierijk voeder** vermijden. Jonge mestrunderen die al aan krachtvoer gewend zijn, kunnen dit rantsoen echter aanhouden. Groen of sappig voeder zorgt dat de uitwerpselen van dieren vochtig zijn. Dit kan ervoor zorgen dat ze elkaar bevuilen als ze dicht naast elkaar staan tijdens het transport. Het bevuilen van dieren en strooisel kan tijdens koud weer leiden tot sterke afkoeling. Geconcentreerd voeder/krachtvoer kan bij volwassen runderen spijsverteringsproblemen veroorzaken.
210. De vervoerder moet **vleeskalveren tijdens tussenstops krachtvoer op basis van graan** geven. Ze kunnen echter ziek worden van plotselinge veranderingen in hun rantsoen. Als kalveren gewend zijn geraakt aan het eten van hooi, moet dit in hun rantsoen worden opgenomen.

205. De drinkbakken moeten zo worden ontworpen en geplaatst dat alle dieren er zoals voorgeschreven voor transporten van meer dan 8 uur toegang toe hebben. Drinkbakken moeten een vertrouwd ontwerp voor de dieren hebben en zo zijn geplaatst dat een normale drinkhouding mogelijk is. Het is raadzaam om extra te drinken via emmers of troggen in het voertuig.

206. Elk compartiment of elke box van het voertuig moet zijn **uitgerust met twee drinkbakken**.
207. Via het ontwerp en goed onderhoud van drinkbakken en waterleidingen moeten lekkage, overstroming en verontreiniging worden voorkomen.
208. Drinkbakken en waterleidingen moeten **regelmatig worden gecontroleerd**.
209. Het systeem voor drinken moet altijd **functioneren en in goede staat verkeren**. Volwassen runderen en kalveren moeten vertrouwd zijn met de gebruikte drinksystemen. De systemen voor vleeskalveren kunnen bijvoorbeeld worden voorzien van rubberen spenen voor het verstrekken van koude of warme melk, melkvervangers of oplossingen met elektrolyten (zie **figuur 4.3**).

Figuur.3 Zorg dat het drinkstelsel schoon is, functioneert en in goede staat verkeert.

© Dr Rabitsch

210. De waterslagcapaciteit/watervoorziening van voertuigen (bij voertuigen van type II voor transporten > 8 uur) moeten worden gebaseerd op de bekende behoeften al naargelang leeftijd en soort (productiestadium).
211. Drinksystemen moeten bij elke tussenstop worden gecontroleerd en indien beschikbaar worden (bij)gevuld met vers drinkwater.
212. Runderen moeten **tot aan de tijd van vertrek toegang hebben tot water**, maar mogen niet overmatig worden gedrenkt. Runderen die grote hoeveelheden water drinken, worden doorgaans ziek tijdens het transport.
213. De watervoorziening moet ten minste dagelijks worden gecontroleerd en bij warm en zeer koud weer ten minste twee keer om te zorgen dat in de behoeften van de dieren kan worden voldaan.
214. Stroomsnelheden van alle drinkautomaten (zoals nippels, bakken, troggen) moeten worden gecontroleerd om te zorgen dat alle dieren toegang hebben tot voldoende water.
215. **Drinkvoorzieningen of waterleidingen mogen niet lekken of overstromen** om aantasting van het strooisel, nat worden van dieren en een hogere luchtvochtigheid te voorkomen. Al deze dingen kunnen een negatief effect hebben op de gezondheid en het welzijn van de dieren.
216. Vervoerders moeten zorgen dat dieren bij tussenstops beschikken over **schoon water van goede kwaliteit**. Een hoog zoutgehalte zorgt dat dieren meer gaan drinken, wat kan leiden tot een overmatige consumptie. Water met een te lage of te hoge pH-waarde kan spijsverteringsproblemen veroorzaken. Water dat algen bevat mag nooit aan runderen worden gegeven. Sommige soorten algen zijn giftig. Sommige dieren kunnen afwijzend staan tegenover gechlloreerd water.

217. De bestuurders moeten bij gebruik van chemicaliën die worden toegevoegd voor waterzuivering de gebruiksinstructies nauwlettend opvolgen.

Betere praktijken inzake voederen, drinken en rusten

218. Het verstrekken van vloeibaar voeder aan kalveren tijdens transport wordt beschouwd als onpraktisch gezien het huidige ontwerp van vrachtwagens. Na 9 uur transport moeten niet gespeende kalveren eerst een **rusttijd van ten minste 1 uur krijgen, zodat ze vloeibaar voeder krijgen en/of gevoederd (melk) worden**. Normaal gesproken moeten de dieren hiervoor worden gelost (bijvoorbeeld bij een controlepost). Melk of ander geschikt vloeibaar voeder moet worden gegeven via een systeem met rubberen spenen. Kalveren moeten individueel worden gevoederd en vervolgens voldoende rust krijgen, alvorens het transport voort te zetten.

219. Een nog betere praktijk is om **alleen kalveren van meer dan 8 weken oud** te vervoeren, omdat ze (kunnen) worden gespeend.

220. Vervoerders moeten de dieren handmatig drinken tijdens warm weer, met name tijdens oponthoud. Dit vormt de enige garantie dat alle dieren voldoende water binnenkrijgen.

4.5 Verzorging van zieke of gewonde dieren

Zieke of gewonde dieren kunnen bij transport in drie categorieën worden onderverdeeld:

- a) dieren die al **op de plaats van vertrek** ziek of gewond blijken,
- b) dieren die **tijdens een transport** ziek of gewond blijken,
- c) dieren die **op de plaats van bestemming of bij controleposten** ziek of gewond blijken.

Individuele dieren kunnen in meer dan één van deze groepen vallen. Als dieren echter tijdens een inspectie voorafgaand aan het transport op de plaats van vertrek ziek of gewond blijken, moeten ze worden beschouwd als niet geschikt voor vervoer en mogen ze niet worden geladen. (zie ook [2.4.2 Geschiktheid voor vervoer](#)). De bevoegde autoriteit op de plaats van bestemming, zoals de dierenarts bij een slachthuis of een controlepost draagt zorg voor de dieren die ziek of gewond blijken aan het einde van het transport.

Hier komen alleen de dieren aan bod die tijdens een transport ziek of gewond blijken. Deze dieren kunnen worden geïdentificeerd tijdens geplande tussenstops of specifieke tussenstops voor controle (bijvoorbeeld extra tussenstops tijdens warm weer) en vallen waarschijnlijk in een of meer van deze categorieën.

- o dieren die **gevallen, vertrap** of gewond zijn, bijvoorbeeld als gevolg van agressie en duidelijk laesies of fracturen hebben,
- o dieren die **een verwonding hebben** zoals een hernia, prolaps of een dislocatie,
- o dieren die **tekenen van hitte- of koudestress en/of uitdroging** vertonen,
- o dieren die **ziekteverschijnselen of symptomen van infectie** lijken te hebben ontwikkeld,
- o koeien die een **abortus hebben of hebben gekalverd tijdens het transport**.

Deze dieren moeten worden beoordeeld en er zijn directe beslissingen nodig met betrekking tot corrigerende maatregelen of behandelingen.

Goede praktijken inzake de verzorging van zieke of gewonde dieren tijdens het transport

- 221. Controleer **tijdens het transport regelmatig** op zieke, gestreste of gewonde dieren
- 222. Voeder de dieren die tekenen van honger of vermoeidheid vertonen (tijdens lange transporten of waarbij koudestress wellicht metabolische stress heeft veroorzaakt).
- 223. Als er zieke of gewonde dieren tijdens het transport zijn geconstateerd, moet de bestuurder **contact opnemen met de vervoerder**, de plaats van bestemming, controlepost of (nood)slachthuizen (indien beschikbaar) en de (plaatselijke) bevoegde autoriteit en de noodzakelijke raadpleging en ondersteuning van een dierenarts tijdens het transport dan wel bij aankomst bespreken.
- 224. **Zonder zieke dieren af en behandel ze** indien nodig en mogelijk en/of roep de hulp van een dierenarts in of regel een tussenstop bij een noodslachthuis (indien beschikbaar) om te zorgen dat de toestand van het dier goed kan worden vastgesteld.
- 225. Dieren die zich niet meer kunnen verplaatsen **moeten aan boord van het voertuig worden gedood**.

Betere praktijken inzake de verzorging van zieke of gewonde dieren tijdens het transport

- 226. De bestuurder heeft een lijst voor noodgevallen aan boord met de contactgegevens van alle controleposten, verzamelcentra, andere stations voor verzorging en voorzieningen, veehandelaren, slachthuizen en bevoegde autoriteiten die er langs de hele route zijn.

4.6 Noodgevallen

Betere praktijken inzake noodgevallen

Noodsituaties ontstaan per definitie onverwacht en vereisen direct handelen. Het is belangrijk dat bestuurders en andere verantwoordelijken een plan hebben en **weten wat hen in noodsituaties te doen staat**. Het plan voor noodgevallen moet een lijst met telefoonnummers bevatten, bijvoorbeeld om de hulp van een dierenarts in te roepen.

- 227. **In het geval van een mechanisch defect** aan de trekker, moet de oorzaak van het defect worden vastgesteld en worden ingeschat hoeveel tijd de reparatie in beslag neemt. **Als de reparatie niet ter plaatse kan worden uitgevoerd** of te veel tijd in beslag neemt, moet er een **vervangende trekker worden geregeld**. Er moet rekening worden gehouden met tal van factoren om te bepalen hoelang dieren veilig in een stilstaande aanhangwagen kunnen verblijven:
 - o het weer – (runderen kunnen bijvoorbeeld prima vier uur lang in een koele aanhangwagen met een lage luchtvochtigheid verblijven. Bij extreem warm weer in de zomer en een hoge luchtvochtigheid hebben ze echter heel snel last van hittestress),
 - o conditie van de dieren,
 - o leeftijd van de dieren,
 - o tijd sinds de laatste keer voederen en drinken,
 - o plaats van het oponthoud (zoals landelijk gebied of snelweg),
 - o tijdstip van de dag,
 - o veiligheid van de dieren op de huidige locatie.
- 228. Bij een **ongeval**, moet de bestuurder:
 - a. **Het nationale noodnummer bellen** als het ongeval op een openbare weg is gebeurd of wanneer noodhulp nodig is bij een ongeval op de veehouderij. Het volgende moet worden meegedeeld:

- o de plaats van het ongeval,
 - o het feit dat er dieren aan boord zijn,
 - o de toestand van dieren die vrij rondlopen,
 - o alle gevaren die al bekend zijn.
- b. Plaats de **gevaendreiehoek** binnen 10 minuten na het ongeval.
- c. Bel de **aangewezen contactpersoon van het bedrijf**. Als het bedrijf een checklist voor ongevallen heeft, wordt deze puntsgewijs afgegaan. Zo niet, wordt het noodcentrum van de locatie van het ongeval geïnformeerd over eventuele gewonden, de toestand van de dieren, de positie van de aanhangwagens, het aantal betrokken voertuigen en of er al hulpverleners ter plekke zijn.
- d. Bel volgens het bedrijfsprotocol andere aangewezen contactpersonen. Dit kunnen onder meer verzekeringsmaatschappijen (lading, voertuig) zijn en de contactpersoon op de plaats van bestemming. Aan hen moet dezelfde informatie worden verstrekt.
- e. Ga naar punt g als de trekker en/of aanhangwagen schade hebben en niet meer geschikt zijn om mee te rijden.
- f. Als er lichte schade is, de aanhangwagen rechtop staat en er geen gewonden zijn, maak dan foto's en noteer de namen en adressen van de anderen die erbij betrokken waren en van getuigen.
- g. **Drijf dieren die vrij op de weg rondlopen bij elkaar** en verzamel ze op een plek die zo ver mogelijk van het verkeer vandaan ligt.
- h. **Pak de set voor ongevalsrapportage en een camera erbij**. Maak zo snel mogelijk foto's van het ongeval. De foto's moeten omvatten: foto's van wegomstandigheden, voertuigschade, positie van de aanhangwagens, de gehele plaats van ongeval, remsporen, bochten, kruisingen en waar het voertuig de weg heeft verlaten (voor zover van toepassing).
- i. Bied **de dieren** zoveel mogelijk **bescherming en comfort**.
- j. Wanneer de hulpverleners arriveren, moet de vervoerder details over het ongeval vertellen, zoals verwondingen van mensen, de toestand van eventuele vrij rondlopende dieren, eventuele bekende gevaren en het plan voor noodgevallen van het bedrijf. Indien van toepassing moet de vervoerder de autoriteiten op de hoogte stellen van of er een hulpaanhangwagen van het bedrijf en personeel voor de omgang met de dieren onderweg zijn en aangeven wat de verwachte aankomsttijd is. Vervoerders moeten te allen tijde de commandostructuur respecteren.
- k. Dieren die gewond zijn geraakt tijdens het transport **moeten op humane wijze worden gedood** om verdere pijn of stress te voorkomen. Dit is met name het geval als er vermoedelijk een onacceptabel oponthoud is bij de behandeling van de pijnbron, als de pijn niet te behandelen is of als het transport de toestand van het dier aanzienlijk zou verergeren. Een dierenarts moet erbij worden gehaald om deze beslissing te nemen en het dier op humane wijze te doden.

5. Lossen van dieren

5.1 Inleiding

Bij aankomst op de plaats van bestemming of de controlepost **moeten de dieren zo snel mogelijk worden gelost**. Lossen maakt deel uit van het transport en het transport is pas afgerond op het moment dat het laatste dier op de plaats van bestemming is gelost. Het is van belang om het gemak en de efficiëntie van het lossen te optimaliseren om te zorgen dat onnodig oponthoud wordt voorkomen en dieren niet langer dan nodig in het voertuig verblijven. Achtergrondinformatie over het gedrag van runderen bij de omgang is te vinden in [3.3 Omgang met dieren bij het laden](#).

Een slecht ontwerp van laad- en losvoorzieningen in combinatie met een slechte omgang kan leiden tot uitglijden, vallen, kneuzingen en mogelijke verwondingen en meer stress bij de dieren. Hierdoor komt het dierenwelzijn in het gedrang met een mindere kwaliteit van het vlees en bijbehorende economische verliezen als gevolg. **Een nauwkeurig ontwerp van platforms en laadbruggen faciliteert het laden en lossen en beperkt de stress bij en verwondingen van dieren tot een minimum.**

Bestuurders en verzorgers moeten zich ervan bewust zijn dat sommige dieren onder de vervoersomstandigheden hebben geleden en dat ze tijdens het lossen op passende wijze moeten worden behandeld om extra stress te voorkomen.

De benodigde vaardigheden voor de omgang zijn hetzelfde als de vaardigheden die voor het laden zijn vermeld. Verzorgers en het personeel dat zich bezighoudt met de ontvangst moeten in staat zijn om tekenen van ongeschikte, zieke of gewonde dieren te herkennen zoals omschreven bij geschiktheid voor vervoer. Voor zulke gevallen moet worden voorzien in aangepaste of herziene werkvoorschriften.

De risico's van een slecht dierenwelzijn omvatten de fysiologische toestand en gezondheid van het dier en slechte omgang bij het lossen. Ze hebben voornamelijk te maken met:

- o een **ongeschikt ontwerp van de drijfgangen en doorgangen** (met name de breedte) die tot kneuzingen, verwondingen en weigering tot verplaatsen kunnen leiden,
- o de **gladheid van het vloeroppervlak**, waaronder de laadbrug, dat een soortgelijk nadelig effect heeft,
- o de aanwezigheid van **scherpe uitsteeksels** die verwondingen veroorzaken,
- o de **verlichting** die tot desoriëntatie en angst kan leiden,

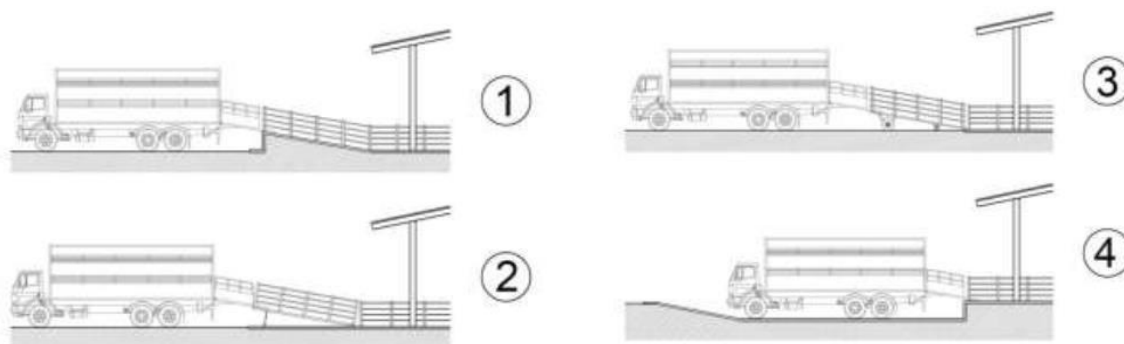
5.2 Inrichting van de losplaats

Losplaatsen moeten veilig zijn en een breed, vrij en recht pad vanaf het voertuig naar de wachtboxen hebben. Goede en betere praktijken inzake het ontwerp van voorzieningen voor het lossen van runderen, worden beschreven in paragraaf [3.2 Laadvoorzieningen](#).

Goede praktijken inzake de inrichting van de losplaats

229. De laadplaats moet worden omgeven door gesloten hekken om binnendringen en ontsnappen van dieren te voorkomen als er zich incidenten voordoen bij het lossen.
230. **Verkeerszones en rijpaden voor vrachtwagens** tussen inrit (van veehouderijen, verzamelcentra, controleposten, slachthuizen), laad- en losplaatsen en parkeerplaatsen moeten overeenkomstig de maximale omvang van vrachtwagens, aanhangers en opleggers en hun draaicirkel worden gepland.

231. Het **perron moet duidelijk worden aangegeven en gemarkeerd** (bijvoorbeeld op basis van het type vrachtwagen).
232. De vloeren van de brug en het perron mogen **niet glad zijn** en de samenstelling van de vloeren moet zorgen dat verontreiniging door uitwerpselen en urine tot een minimum wordt beperkt.
233. De vloer moet **regelmatig worden gereinigd en onderhouden**.
234. De losplaats moet beschikken over een geschikte **verlichtingsbron**.
235. Bij het lossen moeten dieren van een donkere naar een lichtere plek worden verplaatst (d.w.z. ze moeten zich verplaatsen naar het licht toe) en lichtcontrast, zoals schaduwen, moet worden voorkomen.
236. De verlichting in het compartiment en de losplaats moet tijdens het gehele losproces werken zonder dat de motor van de vrachtwagen hiervoor aan hoeft te staan.
237. De optimale loshoek voor alle dieren is 'nul' graden, dus er moeten **verschillende methoden worden toegepast om de hoek zo klein mogelijk te maken** (minimumhoogte van het perron afgestemd op het type vrachtwagen, hefbrug, etc.) (zie **figuur 5.1**).
238. Aangezien dieren liever lichtjes omhoog lopen dan omlaag, is het aan te raden om bij het lossen een zo laag mogelijke hoek aan te houden.
239. **Beperk de hellingsgraad van de brug**. De hellingsgraad mag de 10° of 17% niet overschrijden. Voor kalveren geldt in ieder geval 20° of 36% en voor runderen 26° of 50%. Voor het losperron wordt voor het huidige voertuigontwerp aanbevolen om een hoogte van 90 cm als leidraad aan te houden. Een laag losperron met oplopend niveau wordt aanbevolen wanneer er kleine voertuigen worden verwacht (bijvoorbeeld bij slachthuizen of markten waar lokaal transport van veehouderijen wordt verwacht).
240. Het perron voor vrachtwagens moet 2,75 m breed zijn en beschikken over bescherming aan de zijkanten (hoogte >1,7 m).

Figuur 5.1 Mogelijke aanbevolen kenmerken voor het laden/lossen van dieren.

Betere praktijken

241. Voor de plaats voor het losperron moet als richtwaarde **twee keer de lengte van de vrachtwagen** worden aangehouden.
242. De **losplaats moet worden overdekt** en beschermd tegen slechte weersomstandigheden.
243. Vermijd het openen van de vrachtwagendeuren richting het oosten, aangezien dit helpt te voorkomen dat de dieren als gevolg van direct zonlicht weigeren de vrachtwagen te verlaten (en in tegenstelling daartoe naar achteren gaan).
244. Het **losperron moet doorgangen voor mensen hebben** om de veiligheid te waarborgen van degenen die met de dieren omgaan.

5.3 Werkwijze

De belangrijkste punten die tijdens het lossen moeten worden gecontroleerd, zijn:

- informatieoverdracht bij aankomst,
- goede richting en positie van de vrachtwagen,
- benodigde status van het aangegeven perron (beschikbaar voor lossen, uitgerust voor de te lossen diersoort),
- aanwezigheid van veiligheidsuitrusting,
- correcte omgang met de dieren,
- alle dieren hebben het voertuig verlaten.

Goede praktijken inzake het lossen van dieren

245. Degenen die met de dieren omgaan moeten **kleding met heldere kleuren voorkomen**, omdat veehouders doorgaans donkere kleding dragen.
246. **Goede communicatie** is belangrijk. De bestuurder moet aan degene die de dieren in ontvangst neemt naast de voorschreven wettelijke informatie over identificatie en gezondheidsstatus ook eventuele relevante informatie verstrekken over de diergezondheid en het dierenwelzijn (zoals diercategorie, aanwezigheid van gewonde dieren, zieke of zwakke dieren, etc.) en de omstandigheden tijdens het vervoer (zoals weersomstandigheden, gebeurtenissen op de weg, transportduur, etc.). Degene die de dieren in ontvangst neemt geeft de bestuurder een duidelijke instructie over waar de dieren moeten worden gelost.
247. Het lossen mag pas beginnen wanneer de vrachtwagen een correcte positie heeft en de veiligheidsuitrusting (zoals bescherming aan de zijkanten) is gecontroleerd.
248. Het lossen mag pas beginnen wanneer **eventuele hindernissen zijn weggenomen** (zoals andere personen die voor de deuropeningen staan, onvoldoende verlichting, etc.).
249. Runderen mogen tijdens het lossen niet worden opgedreven, omdat dit een belangrijke oorzaak van verwondingen en een slecht dierenwelzijn kan zijn.
250. **Elektrische prikstokken mogen niet worden gebruikt**, tenzij het gaat om volwassen runderen die weigeren zich te verplaatsen en waarbij gebruik van andere hulpmiddelen/praktijken niet werkte. Voorwaarde is dat de weg voor het dier open en vrij is. Het is verboden om bij kalveren en onvolwassen runderen van elektrische prikstokken gebruik te maken.
251. Dieren moeten **in kleine groepen worden gelost** die overeenkomen met de groepen in de vrachtwagen. De isolatie van individuele dieren moet zo veel mogelijk worden voorkomen.

Betere praktijken inzake het lossen van dieren

252. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de aankomst van de vrachtwagen op de eindbestemming. Ernstig oponthoud voorafgaand aan het lossen en de omgang en/of slacht erna kunnen een negatieve uitwerking hebben op het dierenwelzijn en bestaande problemen verergeren. **Plan de aankomst op de plaats van bestemming zo dat de dieren niet onnodig in de vrachtwagen hoeven te wachten.** Bij aankomst bij slachthuizen is een 'just-in-time' levering acceptabel indien in overeenstemming met een vooraf overeengekomen tijdstip.
253. De gezondheid en het welzijn van de dieren moet **onmiddellijk op het losserron worden gecontroleerd.**

5.4 Verzorging van dieren bij het lossen

Het lossen van runderen kan ernstige stress en ongemak veroorzaken. Het is van belang dat de dieren passende verzorging krijgen, met name wanneer ze tijdens transport een verwonding hebben opgelopen.

Goede praktijken inzake de omgang met noodgevallen

254. **Als dieren bij een controlepost moeten achterblijven**, bijvoorbeeld omdat ze gewond zijn of anderszins niet geschikt voor vervoer, **moeten ze in een apart gebouw worden ondergebracht**, uit de buurt van gereinigde en ontsmette gebieden. De lokale bevoegde autoriteiten moeten over deze dieren worden geïnformeerd. Er mag geen ontsmetting van de hokken plaatsvinden zolang er zich nog dieren in bevinden.
255. Vrachtwagens met een slechte ventilatie of andere problemen **moeten als eerste worden gelost**.
256. Vrachtwagens moeten worden geparkeerd op een plek die **beschut is tegen slechte weersomstandigheden** (dit moet worden meegenomen in de inrichting van de losplaatsen). Oponthoud voor het onderbrengen of slachten van de dieren moet worden beperkt tot minder dan één uur.

257. Als een dier in de vrachtwagen blijft:

- Controleer wanneer het dier niet ziek/gewond is of bekneld zit, wat de oorzaak van de verstoring is, spoor het dier zachtjes aan / leid het dier met een stok, bij voorkeur vanaf de buitenkant van de vrachtwagen. Elektrische prikstokken mogen alleen als laatste redmiddel worden gebruikt.
- Als het dier ziek/gewond is of nog steeds niet in staat zich te verplaatsen (over het algemeen soortgelijke criteria als voor dieren die ongeschikt voor vervoer zijn), informeer dan de officiële dierenarts of de functionaris voor dierenwelzijn (in een slachthuis) en volg hun instructies op (doorgaans is de procedure een verdoving van het dier gevolgd door snel verbloeden in een specifieke werkplek/zone in het slachthuis).
- Als het dier bekneld zit, bekijk dan de mogelijkheden om de obstakels veilig (voor zowel het dier als het personeel) te verwijderen, alvorens de bovenstaande procedure te volgen.

5.5 Reiniging en ontsmetting van de voertuigen na het lossen

Bioveiligheidsmaatregelen zijn nodig om te voorkomen dat ziekten zich verspreiden. Er is eveneens een schoon voertuig nodig, omdat stress tijdens transport het afweersysteem van de dieren kan verzwakken en hen gevoeliger voor ziekten maakt.

Goede praktijken inzake reiniging en ontsmetting van de vrachtwagen

258. Vrachtwagens moet direct na het lossen worden gereinigd, nog voordat ze naar de parkeerplaats rijden.
259. Voorafgaand aan de reiniging en ontsmetting moet **vuil strooisel worden verwijderd** en naar de installatie voor mestverwerking of de mestopslagruimte worden gebracht.

- Het ruim van de vrachtwagen kan het beste met een hogedrukreiniger (>70 bar) met warm water worden gereinigd.
260. Tijdens het reinigen moet er **waterdichte beschermende kleding** worden gedragen.
 261. Wanden en hekken van ruimen die schoon maar nog steeds nat zijn moeten worden ontsmet **met behulp van goedgekeurde ontsmettingsmiddelen**.
 262. De wasinstallatie voor reiniging en ontsmetting moet over **voldoende warm en koud water** beschikken om het maximumaantal vrachtwagens dat op een dag kan verblijven te reinigen.
 263. Bij de wasinstallaties voor reiniging en ontsmetting mogen zich in een omtrek van 2 meter om de vrachtwagen heen geen obstakels bevinden. 's Nachts moet er verlichting zijn.
 264. **De lichtsterkte moet ter hoogte van de te reinigen objecten ten minste 400 lux bedragen.**
 265. Alle uitrusting en alle reinigings- en ontsmettingsmiddelen moeten veilig en beschut tegen weersomstandigheden worden opgeborgen.
 266. **De bovenste laadvloeren moeten als eerste worden gereinigd.**
 267. De bestuurder moet een register bijhouden van alle reinigings-/ontsmettingsprocedures en de handelsnaam en dosering van het gebruikte ontsmettingsmiddel vermelden.

Betere praktijken inzake reiniging en ontsmetting van de vrachtwagen

268. De bestuurder moet beschikken over **een lijst met locaties met reinigings- en ontsmettingsinstallaties** in Europa, met inbegrip van de gebruiksvoorwaarden, openingstijden, beschikbaarheid aan vers water en vers strooisel.
269. Wasinstallaties voor vrachtwagens moeten ten minste 25 meter lang zijn en een hellingsgraad van 5 tot 7% hebben om afvalwater te laten wegvloeden in het betreffende opvangsysteem.
270. In de vrachtwagen moet een checklist liggen met de belangrijkste punten die nodig zijn voor een goede reiniging, met inbegrip van het gebruikte strooisel, de waterkwaliteit, een goedgekeurd programma voor reiniging en ontsmetting, de controlemethode, corrigerende maatregelen en goedgekeurde en gebruikte reinigings- en ontsmettingsmiddelen.
271. Een standaardwerkvoorschrift voor reiniging en ontsmetting moet bij de losvoorzieningen aanwezig zijn en worden opgevolgd.
272. Er moet speciale aandacht worden besteed aan het **ontsmetten van de banden en onderkant van de vrachtwagen**, met name voor het terugreizen naar gebieden/landen met een lage ziektestatus.
273. Er moet een externe lift, stelling of platform zijn, zodat de bovenste delen van de vrachtwagen en het dak van buitenaf kunnen worden gereinigd.
274. **Open ontsmettingsinstallaties moeten zijn voorzien van bescherming aan de zijkanten**, zodat de vrachtwagen het milieu niet verontreinigt/besmet.

6. Verblijf op controleposten, markten en verzamelcentra

6.1 Inleiding

De maximaal toegestane transporttijd is 29 uur voor runderen en 19 uur voor niet gespeende kalveren met in alle gevallen een tolerantie van 2 uur extra om de eindbestemming te bereiken (dus 21 uur of 31 uur indien aankomst op eindbestemming mogelijk is). Deze twee uur extra vormen een uitzondering (zoals bij files) en mogen niet in de planning worden opgenomen. Aan het einde van de wettelijke maximaal toegestane transporttijd moeten de dieren de eindbestemming bereiken en worden ze gelost voor de slacht (bij slachtdieren) of voor een rusttijd van 24 uur bij een erkende controlepost, alvorens verder te reizen. De verordening voorziet ook in een maximumduur voor lange transporten die afhangt van de diersoort en de leeftijd van de dieren en schrijft een specifieke rusttijd voor (zie ook [2.2 Planning van het transport](#)).

Controleposten zijn voorzieningen die kunnen worden verzorgd en gecontroleerd door een officiële dierenarts en die zijn erkend door de bevoegde autoriteiten op basis van specifieke door de EU voorgeschreven eisen (Verordening (EG) nr. 1255/97). Bij de controlepost kunnen de dieren tijdens lange transporten rust krijgen en worden gevoederd, gedrenkt en verzorgd.

Verzamelcentra zijn plaatsen zoals bedrijven, verzamelplaatsen en markten waar dieren van verschillende bedrijven samengebracht worden om een partij dieren te vormen. Als het gaat om dierenwelzijn en diergezondheid zijn de belangrijkste risico's voor controleposten, markten en verzamelcentra vergelijkbaar (zie hieronder).

Controleposten moeten zijn ontworpen, georganiseerd en beheerd om dieren er tijdens lange transporten te huisvesten voor rust, voederen, drinken en verzorging. De huisvestingsomstandigheden en het personeel dat bij de controleposten werkt, moeten waarborgen dat de dieren goed worden verzorgd overeenkomstig hun gezondheidsstatus en dat ze het transport onder optimale dierenwelzijnsomstandigheden en in overeenstemming met eisen aan diergezondheid en bioveiligheidsmaatregelen kunnen voortzetten. **De rusttijden bij controleposten moeten om die reden ervoor zorgen dat alle dieren de mogelijkheid hebben om rust, voeder en water te krijgen in de mate waarin ze dat nodig hebben.** Het gebruik van controleposten is namelijk een doeltreffend middel om het dierenwelzijn en rendement van de marktdeelnemers te verbeteren tijdens een zeer lang transport. Controleposten kunnen worden erkend voor varkens, runderen, schapen en/of paarden. Een controlepost moet **voor aanvang van het transport** worden gereserveerd en in het journaal worden opgenomen. Een actuele lijst van controleposten kan via de volgende link worden geraadpleegd: https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/aw_list_of_approved_control_posts.pdf

De belangrijkste risico's op een slecht dierenwelzijn bij controleposten, evenals bij verzamelcentra en markten hangen samen met:

- **Grensoverschrijdende verspreiding van besmettelijke ziekten.** Het samenbrengen van dieren van een verschillende herkomst op dezelfde plek brengt risico's met zich mee. Dit komt niet alleen doordat de dieren tegelijkertijd bij de controlepost verblijven, maar ook door slechte reinigings- en ontsmettingsprocedures tussen twee passages van partijen dieren. De Europese verordening heeft voorschriften en procedures opgesteld die van toepassing zijn op een lijst met ziekten. De eigenaar en het personeel van de controlepost, vervoerders en de officiële dienstdoende dierenarts moeten zich er echter ook van bewust zijn dat de mogelijk bestaat dat ziekten die niet op de lijst staan zich kunnen verspreiden. Ze moeten daarom goed zijn opgeleid en geïnformeerd om de ziekten te herkennen die niet op de lijst staan. Verder moeten ze tekenen of veranderingen bij dieren die kunnen duiden op gezondheidsproblemen herkennen.
- **Onjuist/ruw/haastig lossen of laden** dat stress en verwondingen kan veroorzaken
- **Onvoldoende beschikbare ruimte** en/of onjuiste omvang van boxen bij de controlepost kunnen de omstandigheden voor rust nadelig beïnvloeden en concurrentie en agressief gedrag tussen dieren veroorzaken.
- **Onvoldoende voederen en drinken**, en ongeschikte voorzieningen die tot frustratie en gezondheidsproblemen bij dieren kunnen leiden als gevolg van honger en/of uitdroging

De bijbehorende aanbevelingen zijn te vinden in het 'High Quality Control Post Handbook' (www.controlpost.eu)

Goede praktijken

275. Alle controleposten zijn verplicht om na zes dagen van gebruik een **dag dicht te zijn voor reiniging en ontsmetting**. Het is een goede praktijk om dit uit te voeren tijdens elke onderbreking van de bezetting, zelfs na minder dan 6 dagen van ononderbroken gebruik.
276. Een **bewijs van reservering en een bewijs van acceptatie** van de dieren bij de controlepost moeten worden getoond aan de dierenarts die de lading en het transport goedkeurt.
277. Voor lange transporten wordt enkel één verzamelcentrum gebruikt. De wettelijk verplichte rusttijd tijdens een zeer lang transport moet voor de volle 24 uur bij een erkende controlepost plaatsvinden.

6.2 Huisvesting

Het doel van goede huisvesting is om dieren te beschermen tegen extreme weersomstandigheden en om te zorgen voor goede omstandigheden voor rust, zodat ze kunnen bijkomen van de stress als gevolg van lange transporten.

Goede praktijken inzake huisvesting

278. De temperatuur en ventilatie bij controleposten en verzamelcentra moeten **binnen een temperatuurbereik blijven dat de thermoneutrale zone wordt genoemd**. Dit bereik hangt af van het type vloer, de isolerende eigenschappen, de luchtsnelheid, -temperatuur en vochtigheid, straling en de isolatie van het gebouw. Zie **tabel 6.2** voor de aanbevolen temperaturen.
279. **Isolatie van gebouwen** is noodzakelijk om de huisvesting van de dieren vorstvrij te houden (met name bij volledigroostervloeren).
280. De controlepost moet beschikken over geschikte **mechanische of natuurlijke ventilatie** om verse lucht aan te voeren en om de omgevingstemperatuur binnen de comfortzone van de dieren te houden. De luchtcirculatie moet boven de kop van de dieren plaatsvinden.

281. Om de binnentemperatuur boven de aangegeven minimumtemperatuur te houden moet eventueel **gebruik worden gemaakt van bijverwarming**. Dit geldt vooral voor jonge dieren. Als de temperatuur boven het aangegeven maximum uitkomt, moeten **aanvullende maatregelen worden getroffen**: groter vloeroppervlak, extra ventilatoren voor ventilatie (en indien nodig sproeien met water). Dieren kunnen eerder last krijgen van koudestress als de lucht bij koud weer vochtig is.

Tabel 6.2 Aanbevolen temperaturen in gebouwen om gezondheidsproblemen bij dieren tot een minimum te beperken.

Diercategorie	Minimumtemperatuur	Maximumtemperatuur
Kalveren voor het spenen	+5°C	+25°C
Runderen ≤ 400 kg	+5°C	+25°C

Bij een controlepost moet het mogelijk zijn om hetzelfde aantal boxen en aantal dieren per box aan te houden als in de vrachtwagen. Als er bij de controlepost onvoldoende boxen beschikbaar zijn ten opzichte van het aantal in de vrachtwagen, **mogen er maximaal twee boxen van de vrachtwagen worden samengebracht**. Het personeel moet vervolgens **het gedrag van de dieren controleren** en indien nodig gewonde of gestreste dieren afzonderen.

282. Om op basis van herkomst en diersoort gescheiden groepen dieren te vormen, moet de controlepost zijn **uitgerust met mobiele tussenschotten**. Deze tussenschotten moeten zo zijn geconstrueerd dat ze de dieren geen schade kunnen berokkenen of verwonden. Alle gebruikte materialen moeten niet giftig zijn en kunnen worden gereinigd en ontsmet.

283. In elke box moet de **beschikbare ruimte worden aangepast aan de grootte van het dier**. De beschikbare ruimte zoals weergegeven in **tabel 6.3** moet worden aangehouden.

Tabel 6.3 Minimale beschikbare ruimte bij controleposten

Diercategorie	(m ² /dier)
Fokkalveren (50 kg levend gewicht)	0,4
Middelgrote kalveren (110 kg levend gewicht)	0,7
Zware kalveren (200 kg levend gewicht)	1,1
Middelgrote runderen (325 kg levend gewicht)	1,5
Grote runderen (550 kg levend gewicht)	2,2
Zeer grote runderen (> 700 kg levend gewicht)	3,0

284. De vloer moet **slipvrij zijn, goed te reinigen, en moet vloeistoffen** (urine, water) goed kunnen afvoeren. De vloer moet geschikt zijn voor de diercategorie.

285. De weg van de laad-/losplaats naar de rustplaats moet goed zijn verlicht door diffuse **natuurlijke of kunstmatige verlichting**. Voor de verlichting in de standaardboxen kan 40 lux worden aangehouden (voldoende licht om een krant te lezen). De kraambox (250 lux), melkruimte en losplaats (100 tot 150 lux) moeten sterker worden verlicht. Lichtcontrast, lichtreflectie via metalen uitrusting of een hoge lichtsterkte moet worden voorkomen, omdat dit ertoe leidt dat dieren stoppen en soms omdraaien.

286. In elk gebouw moet **één brandblusser** aanwezig zijn die past bij de hoeveelheid en het type (vast, vloeibaar of gas) brandbare materialen.

Betere praktijken inzake huisvesting

287. Alle voorzieningen en uitrusting moeten voorafgaand aan de huisvesting van nieuwe dieren worden getest.

6.3 Voederen en drinken

Dieren hebben tijdens het transport geen gemakkelijke toegang tot voeder. Het is dus van belang dat ze tijdens de rusttijd bij de controlepost kunnen eten en drinken. Als de dieren bij de controlepost rusten, moet er worden voorzien in hun biologische behoeften.

De belangrijkste risico's op een slecht dierenwelzijn in verband met voederen en drinken, hangen samen met:

- o een ontoereikende **hoeveelheid** voeder of water,
- o onvoldoende **kwaliteit** of ongeschikte aanbiedingsvorm van voeder of water.

Dit heeft mogelijke nadelige effecten op het niveau van stress (honger, dorst, sociaal) en de gezondheid (ziekte of sterfte). Economische verliezen (sterfte en gewichtsverlies) kunnen toenemen bij een slecht opgezette en beheerde procedure voor voederen en drinken van dieren bij de controleposten.

Goede praktijken inzake voederen en drinken

288. Voeder moet worden **bewaard in een (afgesloten) schone, droge en als zodanig gemarkeerde (zichtbaar te herkennen) opslagruimte**. Voederopslagruimten worden alleen voor voeder gebruikt, tenzij het voeder wordt opgeslagen in afgesloten houders/verpakkingsmateriaal. Er mogen zich geen chemicaliën (zoals pesticiden, biociden, diergeneesmiddelen) in de voederopslagruimten bevinden. De voederopslagruimte moet worden opgenomen in het plagenbestrijdingsprogramma.
289. De voederapparatuur moet zo zijn uitgevoerd en geïnstalleerd dat **verontreiniging van voeder en concurrentie tussen dieren tot een minimum worden beperkt**. De apparatuur mag geen hindernis of risico op verwonding vormen.
290. Als dieren ad libitum worden gevoerd, moet de groepshuisvesting beschikken over ten minste één voederplaats per 10 dieren. **Als de dieren beperkt voeder krijgen, moeten alle dieren in de box tegelijkertijd kunnen eten**. De minimale ruimte bij een voederbak per dier wordt weergegeven in **tabel 6.4**.

Tabel 6.4 Minimale ruimte bij een voederbak per dier

Diercategorie	(m)
Kalveren voor het spenen	Individuele voederbakken
Kalveren na het spenen	0,34
Runderen ≤ 400 kg	0,50
Runderen > 400 kg	0,65
Koeien	0,70

291. Voederinstallaties moeten worden gereinigd en indien mogelijk ontsmet tussen twee passages van partijen dieren.
292. De minimale hoeveelheid voer moet gelijk zijn aan het vereiste niveau voor lichaamsonderhoud, zoals weergegeven in tabel 6.5. Het voeder moet van homogene kwaliteit zijn en toereikend om concurrentie tussen dieren te voorkomen. Het moet goed smaken en zijn afgestemd op diersoort en leeftijd.

Tabel 6.5 Minimale hoeveelheid voeder per dier

Diercategorie	Voeder (kg/dier/24 uur)
Kalveren voor het spenen	Melkvervanger: 2 l/12 u
Runderen ≤ 400 kg	Hooi: 7 kg
Runderen > 400 kg	Hooi: 15 kg

293. Drinkautomaten moeten zo zijn **ontworpen en geplaatst dat ze geschikt zijn** voor de soort, leeftijd en grootte van de dieren.
294. **Twee beschikbare drinkbakken** per box zorgen voor vrije toegang tot water wanneer dieren op hetzelfde moment willen drinken. Laat boven de drinkbak 60 cm ruimte vrij om een gemakkelijke toegang te waarborgen.
295. De hoogte van de drinkbak moet het mogelijk maken dat elke categorie dieren in een **natuurlijke staande houding kan drinken**.
296. Verontreiniging van het drinkwater kan leiden tot een geringe wateropname en ziekte. Het is daarom vereist dat de drinkbak helemaal kan worden geleegd en gereinigd.
297. **De drinkbakken mogen geen hindernissen vormen** voor dieren, werknemers, machines en mechanische systemen. Ze mogen niet in de buurt van de voederbak of rustplaatsen worden geplaatst om te voorkomen dat eventueel gemorst water het voeder en strooisel nat maakt.
298. De waterstroom bij de drinkbak moet worden aangepast aan de diersoort.
299. De dieren moeten **vrij toegang hebben tot vers drinkwater** dat ad libitum wordt verstrekt.
300. **Jongere kalveren** mogen niet worden gedrenkt met koud water. Dit geldt met name voor de winter, omdat ze er diarree van kunnen krijgen. Om te voorzien in de waterbehoefte moet er warm water worden verstrekt (van ca. 30°C) of elektrolyten.

6.4 Bioveiligheid, reiniging en ontsmetting

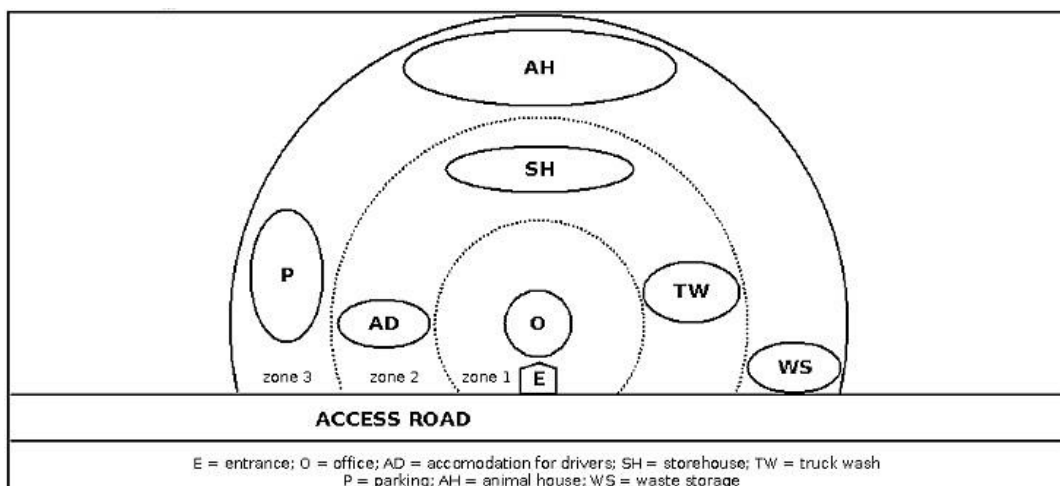
Transportomstandigheden zorgen voor een nauw contact tussen dieren en kunnen het risico op verspreiding van ziekteverwekkers vergroten. Bioveiligheid is gebaseerd op goede hygiënepraktijken die zijn gericht op beperking van de ontwikkeling en verspreiding van ziekteverwekkers, logistiek beheer ter voorkoming van contact tussen verschillende partijen dieren en algemeen beheer van de locatie om gezondheidsrisico's tot een minimum te beperken. De eigenaar van de locatie (maar ook de vervoerder) moet zorgen dat **aan bioveiligheidscriteria wordt voldaan om de gehuisveste dieren te beschermen**. [Verordening \(EG\) 1255/97](#) beschrijft de eisen die worden gesteld aan de locatie, constructie en het gebruik van controleposten om tot een passend niveau van bioveiligheid te komen. Lokale bevoegde autoriteiten controleren dat aan deze eisen is voldaan, alvorens de controleposten te erkennen.

Goede praktijken inzake bioveiligheid bij controleposten

301. Er wordt een hygiënische route van het transport georganiseerd, zodat extern transport (leveringen van voeder, transport voor afvalverwijdering) wordt gescheiden van het interne transport (dieren). De verschillende routes worden duidelijk aangeduid om de **'schone' en 'vuile' routes** naar de stallen, wasinstallatie van de vrachtwagen, opslag van voeder en strooisel en de mestopslag **van elkaar te scheiden**. Als een fysieke scheiding onmogelijk is, wordt het transport gescheiden op basis van tijd. Er moet een plan beschikbaar zijn die het verkeer van al deze voertuigen of de scheiding in tijdblokken beschrijft.
302. De controlepost wordt **onderverdeeld in zones** om de eigenaar van de controlepost de mogelijkheid te bieden om verkeerspatronen, de werkorganisatie en bioveiligheidsmaatregelen te plannen. De zones zijn groot genoeg om later uitgebreid te worden zonder dat andere delen hierdoor in het gedrang komen.

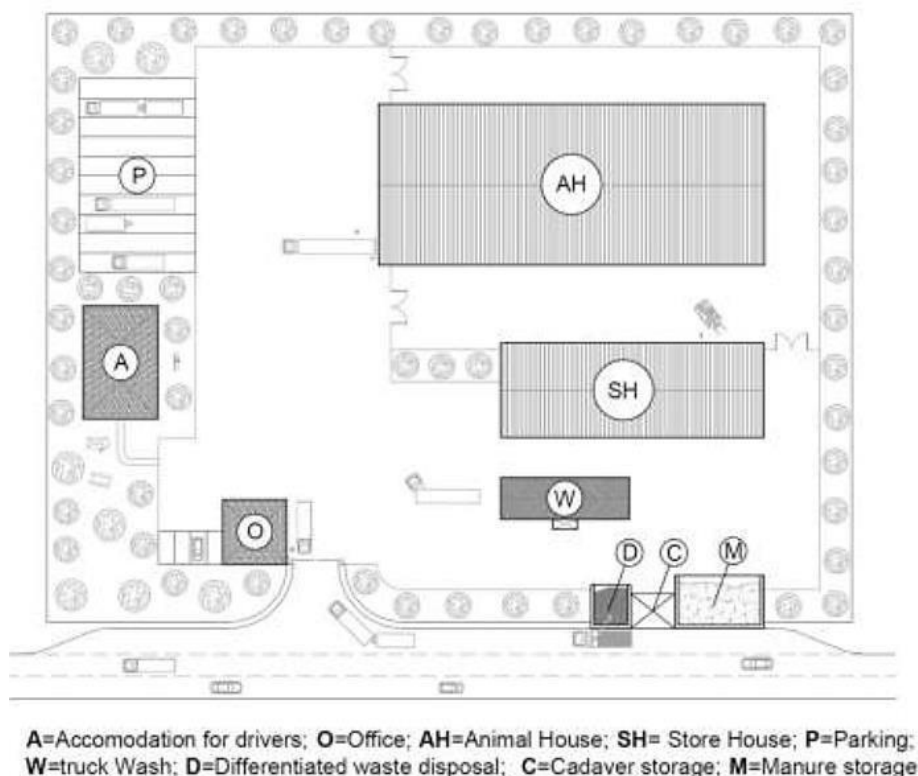
Controleposten kunnen worden onderverdeeld in drie concentrische ringen of activiteitszones: zone 1 kantoor en hoofdingang, zone 2 huisvesting voor bestuurders, opslagruimte en wasinstallatie voor vrachtwagens, zone 3 stallen, parkeerplaatsen voor vrachtwagens en afvalopslag (zie **figuur 6.1** en **6.2**).

303. Verkeerszones en rijpaden voor vrachtwagens tussen inrit, laad- en losplaatsen, wasinstallatie voor vrachtwagens en parkeerplaatsen moeten overeenkomstig de maximale omvang van vrachtwagens, aanhangers en opleggers en hun draaicirkel worden gepland.

Figuur 6.1 Voorbeeld van de opbouw van een controlepost voor het optimaliseren van de bioveiligheid

304. **Dode dieren worden opgeslagen in een apart gebouw of een afgesloten container (gekoeld)** en deze voorzieningen moeten worden voorzien van bestrating of een vloer van geschikt materiaal. Ze moeten na elk gebruik worden gereinigd en ontsmet. Karkassen worden op een dusdanige manier overgeladen op voertuigen voor het transport naar de stortplaats of verbrandingsinstallaties, dat wordt gewaarborgd dat deze voertuigen de bedrijfsruimten van de controlepost niet hoeven te betreden (Verordening (EG) Nr. 1774/2002). Strooisel en afval van deze gebouwen moet op passende wijze worden verwijderd en afgevoerd.
305. Stallen worden **duidelijk aangegeven**. Deze gebouwen van de controlepost mogen door geen andere personen dan het personeel van de controlepost worden betreden. Iedereen die een gebouw betreedt, moet schone kleding en schoenen (of wegwerpkleding) dragen of door een voetbad lopen om de schoenen voor het betreden van de controlepost te ontsmetten. De bestuurder moet deze procedures ook opvolgen voor de omgang met de dieren bij de controlepost. Voor bezoekers en bestuurders moet een badkamer beschikbaar zijn waar ze hun handen of zich geheel kunnen wassen.

Figuur 6.2 Mogelijke inrichting van een controlepost.

306. De reiniging, **verwijdering van vast afval, het wassen en de ontsmetting van het gebouw en uitrusting moet worden afgerond binnen 24 uur** vanaf het moment dat de dieren uit de boxen zijn verwijderd. Gebouwen en uitrusting moeten droog zijn voordat er een nieuwe partij dieren kan worden gehuisvest. De reiniging van tussenschotten en vloeren (boxen en wegen) moet worden uitgevoerd met een hogedrukreiniger (40-200 bar, 25 tot 70 l/min).
307. **Voor metalen tussenschotten wordt speciaal aanbevolen om warm water met reinigingsmiddel te gebruiken.** De reiniging van drink- en voederbakken kan net als tussenschotten, vloeren en wanden worden uitgevoerd met een hogedrukreiniger met warm water of eventueel door de uitrusting 20 tot 30 minuten in warm water met reinigingsmiddel te laten weken voorafgaand aan de hogedrukreiniging. Inschuimen kan voor een beter resultaat zorgen. Als alle wanden en tussenschotten van de boxen schoon en nog vochtig zijn, kan ontsmetting plaatsvinden.
308. **Goedgekeurde ontsmettingsmiddelen** moeten volgens de aanbevelingen van de fabrikant worden opgespoten. Er mogen alleen goedgekeurde producten (volgens nationale overeenkomsten) worden gebruikt: neem voor een nationale lijst met producten contact op met een officiële dierenarts en controleer het AFNOR-kenmerk (NFT 72-150/151, 72-170/171, 72-200/201, 72-180/181).

Betere praktijken inzake bioveiligheid bij controleposten

309. Kleedkamers moeten worden gescheiden van de gebouwen waar de dieren worden gehouden. Ze moeten beschikbaar zijn voor werknemers, bestuurders en bezoekers (dierenartsen, inspecteurs, etc.). De kleedkamers beschikken over een spoelbak met warm en koud water, zeep, ontsmettingsmiddelen en schone handdoeken. **De controlepost moet beschikken over douches, toiletten en een recreatieruimte voor bestuurders evenals een EHBO-koffer die in goede staat verkeert.**

310. **De controlepost moet beschikken over communicatievoorzieningen** voor bestuurders (telefoon, fax, internet) en een website met daarop: naam van de contactpersoon van de controlepost, telefoonnummer, e-mailadres, adres, routeplanner, openingstijden, beschikbaarheid van voorzieningen, gesproken talen, diensten voor bestuurders (sanitaire voorzieningen, recreatieve voorzieningen, etc.) en gezondheidszorg. Er moet een telefoonlijst beschikbaar zijn met de nummers van plaatselijke artsen, ziekenhuizen, politie, brandweer en dierenartsen.
311. De dieren moeten beschikken over drinkwater dat niet verontreinigd mag raken. Wateropslagtanks moeten worden afgedekt en indien nodig kunnen worden ontsmet. **De watervoorzieningssystemen moeten indien nodig kunnen worden doorgespoeld met een ontsmettingsmiddel.**
312. Voeder en strooisel moeten veilig worden opgeslagen en er mag geen risico op besmetting bestaan. **Trekkers en ander mechanische uitrusting die voor het voederen en het strooisel worden gebruikt, moeten na elk gebruik worden gereinigd en ontsmet.**

6.5 Noodgeval

Als er sprake is van noodgevallen terwijl er dieren bij de controlepost zijn, treden het plan voor noodgevallen van de controlepost en die van de vervoerder in werking.

Goede praktijken inzake noodgevallen bij controleposten

313. Als er bij de controlepost onvoldoende boxen beschikbaar zijn ten opzichte van het aantal in de vrachtwagen, **mogen er maximaal twee boxen van de vrachtwagen worden samengebracht.** Het gedrag wordt geobserveerd en gewonde en gestreste dieren worden afgezonderd.
314. Als een dieren **tekenen van koliek** vertoont (zoals overmatig zweten, voortdurend rollen, hoofd richting de buik draaien, voortdurend in beweging zijn, onrustig opstaan/gaan liggen, vaak gaan liggen), wat een van de meest voorkomende problemen is, moet er direct **een dierenarts worden bijgehaald.** Er moet zoveel mogelijk worden voorkomen dat het dier stress ondervindt.
315. Als er **verschillende vrachtwagens tegelijkertijd** bij een controlepost **arriveren** met dieren met een verschillende gezondheidsstatus:
- wordt contact opgenomen met de **bevoegde autoriteiten** voor officiële aanbevelingen, ook in het geval dat een of meer vrachtwagens een gevaar voor de bioveiligheid vormen.
 - worden dieren met **een verschillende gezondheidsstatus afgezonderd** in andere delen van het terrein.
316. Als er sprake is van een **lokale gezondheids crisis** wanneer er dieren bij de controlepost worden verwacht:
- wordt contact opgenomen met de **bevoegde autoriteiten** voor officiële aanbevelingen, ook in het geval dat een of meer vrachtwagens een gevaar voor de bioveiligheid vormen.
 - worden de **bestuurder en de eigenaar van** de vervoerde dieren hierover vooraf geïnformeerd. Wanneer de vrachtwagen de controlepost binnenrijdt worden er mobiele ontsmettingssystemen (ontsmettingsbak voor wielen en wielkasten) gebruikt.

Betere praktijken inzake noodgevallen bij controleposten

317. Als **dieren** bij een controlepost **moeten achterblijven**, bijvoorbeeld omdat ze gewond zijn of anderszins niet geschikt voor vervoer, moet ze in een **afgezonderd deel** worden gehouden. De lokale bevoegde autoriteiten moeten over deze dieren worden geïnformeerd. Er mag geen ontsmetting van de boxen plaatsvinden zolang er zich nog dieren in bevinden. Er moet voor worden gewaakt dat er geen onnodige stress wordt veroorzaakt.

Bronnen

Voor meer informatie worden de volgende documenten aanbevolen:

- ABM/ABP, 2010. Livestock Transport Standards Versie 2.3. 2010.
www.lmcni.com/site/wp-content/uploads/2015/05/ABMABPTransport_Standards_v2.3_Dec_20101.pdf
- ABM (2010) ABM/ABP LIVESTOCK TRANSPORT STANDARDS Versie 2.3
https://www.lmcni.com/site/wp-content/uploads/2015/05/ABMABPTransport_Standards_v2.3_Dec_20101.pdf
- AgriLand, 2015. 11 tips on transporting livestock in hot weather.
<http://www.agriland.ie/farming-news/11-tips-on-transporting-livestock-in-warm-weather/>
- Anoniem, 2011. Red Tractor Transport Standards.
[http://assurance.redtractor.org.uk/resources/000/799/072/RT_\(ABMABP\)Transport_Standards_v2_4_June_2011_\(change_to_2.2.1_13.01.14\).pdf](http://assurance.redtractor.org.uk/resources/000/799/072/RT_(ABMABP)Transport_Standards_v2_4_June_2011_(change_to_2.2.1_13.01.14).pdf)
- Anoniem, 2013. Prevention of Cruelty to Animals (Land Transport of Livestock) Standards 2013 nr. 2
<http://www.legislation.nsw.gov.au/sessionalview/sessional/sr/2013-559.pdf>
- Animal Health Australia (AHA), 2012. Australian Animal Welfare Standards and guidelines – Land transport of livestock, Canberra.
<http://www.animalwelfarestandards.net.au/files/2011/02/Land-transport-of-livestock-Standards-and-Guidelines-Version-1.-1-21-September-2012.pdf>
- Australian Animal Welfare Standards and guidelines - Land transport of livestock. Animal Health Australia (AHA) 2012, Canberra
- European Animal Welfare Platform, 2012. Final Report. Project FP7-KBBE, 212326.
<http://www.animalwelfareplatform.eu/>
- Canadian Food Inspection Agency, 2010. "Should this animal be loaded?"
<http://www.livestockwelfare.com/wp-content/uploads/national-cattle-sheep-and-goats.pdf>
- Canadian Agri-Food Research Council (CAFRC), 2001. Recommended code of practice for the care and handling of farm animals. Transportation.
https://www.nfacc.ca/pdfs/codes/transport_code_of_practice.pdf
- CFIA, 2014. Transporting in cold weather.
www.inspection.gc.ca/animals/terrestrial-animals/humane-transport/2014-12-10/eng/1394551047242/1394551048336
- CFIA, 2014. Transporting in hot humid weather.
www.inspection.gc.ca/animals/terrestrial-animals/humane-transport/transporting-animals/eng/1374601368429/1374601895769
- CowSignals, 2002. Health Cow Guideline
<http://www.cowsignals.com/>
- DEFRA, 2004. Guide to best practice for vehicle ventilation
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/69375/pb11260-livestock-vehicle-ventilation-051104.pdf
- DEFRA, 2005. Livestock transport vehicles. A guide to best practice for vehicle ventilation. PB11260.
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/69375/pb11260-livestock-vehicle-ventilation-051104.pdf

- EFSA, 2004. The welfare of animals during transport. The EFSA Journal, 44: 1-36.
<https://www.efsa.europa.eu/it/press/news/ahaw040507>
- EFSA, 2011. Scientific Opinion Concerning the Welfare of Animals during Transport, EFSA Panel on Animal Health and Welfare (AHAW), European Food Safety Authority (EFSA), Parma, Italië. EFSA Journal, 2011, 9(1):1966.
<https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/1966>
- Eurogroup for Animals, UECBV, Animals' Angels, ELT, FVE, IRU. (2012) Practical Guidelines to Assess Fitness for Transport of Adult Bovines.
<https://www.agriculture.gov.ie/media/migration/animalhealthwelfare/transportoflivestock/AnimalsGuidelinesAssessFitnessTransportBovines050716.pdf>
- Europese Commissie (EC), 1977. Richtlijn 77/489/EEG van de Raad van 18 juli 1977 inzake de bescherming van dieren tijdens internationaal vervoer; O J L 200, 8.8.1977, p. 10-16.
- Europese Commissie (EC), 1985. Verordening (EEG) nr. 3821/85 van de Raad van 20 december 1985 betreffende het controleapparaat in het wegvervoer. OJ L 370, 31.12.1985, p. 8. Europese Commissie (EC), 2005. Verordening (EG) Nr. 1/2005 van de Raad van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en daarmee samenhangende activiteiten en tot wijziging van de Richtlijnen 64/432/EEG en 93/119/EG en van Verordening (EG) nr. 1255/97. OJ L 3, 5.1.2005.
<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005R0001&from=en>
- Farm Animal Welfare Advisory Council (FAWC), 2007. Best Practice for the Welfare of Animals during transport.
https://www.agriculture.gov.ie/media/migration/animalhealthwelfare/transportoflivestock/BestPractice_WelfareAnimalsduringTransport.pdf
- Food Standards Agency, 2002. Red Meat Safety.
www.food.gov.uk/sites/default/files/multimedia/pdfs/publication/redmeatsafety.pdf
- Forde A. 2015. 11 tips on transporting livestock in warm weather.
<https://www.agriland.ie/farming-news/11-tips-on-transporting-livestock-in-warm-weather/>
- Grandin T. and American Meat Institute Animal Welfare Committee, 2013. Recommended Animal Handling Guidelines & Audit Guide: A Systematic Approach to Animal Welfare. AMI Foundation.
<http://www.animalhandling.org/ht/d/sp/i/26752/pid/26752>
- INTERBEV, 2003. Guide des Bonnes pratiques du transport : assurer le bien-être des bovins et la sécurité des hommes. Niet online beschikbaar.
- INTERBEV, 2007a. Guide de non transportabilité des bovins vers l'abattoir. Manuel professionnel destiné aux opérateurs de la filière.
www.oaba.fr/pdf/reglementations/guide_transportabilite_bovins.pdf
- INTERBEV, 2007b. Protection des animaux vivants (bovins, ovins, et caprins) lors du transport. Vademecum de la réglementation.
http://idele.fr/no_cache/recherche/publication/idelesolr/recommends/transports.html
- INTERBEV, 2008. Le transport des bovins. Outil de formation vidéo.
- Institut de l'Elevage, 2009. Transport des veaux et bien-être animal.
<http://idele.fr/>
- Institut de l'Elevage, 2010. Le transport de longue durée des bovins. Etude expérimentale : quel serait l'impact d'une baisse de la densité de chargement?

- [https://www.agrireseau.net/bovinsboucherie/?s\[0\]=0-15449&page=1&r=transport&sort=0](https://www.agrireseau.net/bovinsboucherie/?s[0]=0-15449&page=1&r=transport&sort=0)
- Interbev (2013) Guide de bonnes pratiques : Maîtrise de la protection animale des bovins à l'abattoir, 2013
<http://www.interbev.fr/ressource/guide-de-bonnes-pratiques-pour-la-maitrise-de-la-protection-animale-des-bovins-a-labattoir/>
- Institut de l'Elevage, 2012. Outil d'auto-diagnostic de la qualité du transport des bovins et des ovins.
http://www.gie-elevages-bretagne.fr/admin/upload/GIE_batiment_et_chargement_gros_bovins_v5_BAT.pdf
- International Finance Corporation - World Bank Group (IFC), 2014. Good Practice Note – Improving Animal Welfare in Livestock Operations.
<http://www.google.co.uk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ed=OCCAQFjAAahUKEwjLyKLjOZLIAhWEQhQKH8FDWo&url=http%3A%2F%2Fwww.ifc.org%2Fwps%2Fwcm%2Fconnect%2F67013c8046c48b889c6cbd9916182e35%2FIFC%2BGood%2BPractice%2BNote%2BAnimal%2BWelfare%2B2014.pdf%3FMOD%3DAJPERES&usg=AFQjCNEAqrYzCr8Do0pBG8ULHc-OeFWI7g&bvm=bv.103627116,d.d24>
- LIVESTOCK TRANSPORT CATTLE SHEEP AND PIGS HANDLE WITH CARE. An information and training package produced by QMS for farm animal transport
www.qmscotland.co.uk/sites/default/files/Livestock_Transport_Book
- Philippe, X., 2001. Le transport d'animaux vivants.
http://www.viandesetproduitscarnes.fr/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=7&Itemid=714&lang=fr
- Quality Assurance, From Farm to Shop, Guideline Livestock Transport, Versie: 01.01.2015.
- Quality Meat Scotland (QMS), 2014. Haulage Standards, Quality Meat Scotland Assurance Scheme
<http://www.qmscotland.co.uk/sites/default/files/2014%20Haulage%20Standards.pdf>
- SANCO (2012) Study on the impact of Regulation (EC) No 1/2005 on the protection of animals during transport Specific Contract N° SANCO/2010/D5/S12.574298: Framework contract: evaluation impact assessment and related services; lot 3: Food Chain. European Commission Funded Project Directorate-General for Health and Consumers.
https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/aw_practice_trans_study_report_en.pdf
- USDA, 1999. Cattle and swine trucking guide for exporters.
www.mediame.biz/book/cattle-and-swine-trucking-guide-for-exporters.html.
- Welfare of Animals During Transport Advice for transporters of cattle 2011 (DEFRA UK) PB 12544a, Nobel House, 17 Smith Square, London SW1P 3JR
www.defra.gov.uk
- Grandin, T., 2013. The Effect of Economics on the Welfare of Cattle, Pigs, Sheep and Poultry. Department of Animal Sciences, Colorado State University.
<http://www.grandin.com/welfare/economic.effects.welfare.html>

Deze Gids is opgesteld door het consortium Animal
Transport Guides, geleid door Wageningen
Livestock Research